



A

CSIKSOMLYÓI
RÓM. KATH. FŐGYMNASIUM
ÉRTESITŐJE

AZ 1897—98. TANÉVRŐL.

KÖZLI:

BÁNDI VAZUL,

IGAZGATÓ.



CSIK-SZEREDÁBAN,
NY. GYÖRGYJAKAB MÁRTONNÁL

1898.



A

CSIKSOMLYÓI
RÓM. KATH. FŐGYMNASIUM
ÉRTESITŐJE

AZ 1897–98. TANÉVRŐL.

KÖZLI:

BÁNDI VAZUL,

IGAZGATÓ.



CSIK-SZEREDÁBAN,
NYOMATOTT GYÖRGYJAKAB MÁRTONNÁL

1898.

SZUPERINTENDENS
KIS JÁNOS
(TANULMÁNY).

*

IRTA
RISZNER ÖDÖN.

Szuperintendens Kis János.

Jelen értekezésem egy terjedelmesebb dolgozatnak része. A rövidítést a hely szűke és a cél, a melyet a program értekezésekben mindenki keres, természetsszerűleg megmagyarázza.

Életrajzot közölni itt nem érdemes, mert azt mindig megtalálhatja a tanuló kézikönyvében; inkább vizsgálódásaink önálló munkálkodásunk eredményeit rakjuk le, hogy ezzel úgy tanítványainknak, mint a mennyire tehetségünk engedi a tudománynak használjunk.

Kis János viszonya korának irodalmi férfiaihoz.

Kis János már albizálása idejében, majd később Pesten megismerkedett a hazai irodalom munkásaival: Kisfaludy Sándorral, Kulcsár Istvánnal, Döbrentei Gáborral s az ifju Schedel (később Toldy) Ferenczcel; tartós barátságot kötött Kolmár Józseffel és Fehér Györggyel, az előbbiről szépen ír „Emlékezései”-ben, az utóbbihoz pedig egyik, szép gondolatokban gazdag episztoláját intézte Jenából. Írt még költői levelet Szentgyörgyi Józsefhez, Horváth Ádámhoz, Dayka Gáborhoz (kinek Kazinczy így ír: „Kisnek lelke rokonlélek a tieddel”), Chernel Dávidhoz és Cserey Farkashoz. Édes Gergely verses önéletrajzában szívének kincsei, barátai között említi Kist. Vitkovich Mihály pedig levelez vele, a mint ezt Szovrényi József „Vitkovich Mihály” című dolgozatában bizonyítja.

Sokkal bensőbb azonban az a barátság, a mely költőnkét a korán elhunyt Németh Lászlóhoz, Berzsenyihez és Kazinczyhoz fűzte, a kiket „Emlékezései”-ben sokszor említ és életrajzaik megírásával tisztel meg. Nem is érdektelen e két utóbbihoz való viszonyáról külön megemlékeznünk, mert

az egyik Berzsenyit ajándékozta irodalmunknak, a másik pedig nagy hatással volt Kis költészetére.

Barátsága Berzsenyivel Nemes-Dömölkön kezdődik, mert Berzsenyi, a ki fiatal feleségével a közel Sömjénben lakott, gyakran átrándult Kis híres szónoklatait hallgatni és ilyenkor társalgás folyt közöttük, talán irodalmi dolgokról is. Hamar barátságot kötöttek, sőt rokonságot is, mert Kis lett Berzsenyi fiának, Farkasnak, keresztatyja.

Berzsenyi nagy elismeréssel volt Kis János irodalmi működése iránt, mert tanító iránya meghódította: dicsőnek tartotta az erkölcstanító pályáját s hódolva nézett fel Kisre és Kazinczyra, a kik áldást és dicsőséget terjesztenek a hazai földön, mert oktatói a nemzetnek.

Kis eleinte nem is sejtette, mi lappang az ő kedves komájában csak annyit tudott, hogy nagy tisztelője Kazinczy-nak és szeret olvasgatni.

A két barát gyakran volt együtt, különösen Káldy Pál táblabírónál és Berzsenyi házánál; ha váratlanul érkezett Kis komájához, rendszerint irás mellett találta, s a házigazda a belépő elől nagy zavarban rejtett el kis papírszettekét.

Berzsenyi az erre vonatkozó kérdésekre mindanyiszor kitérőleg felelt, úgy, hogy a dolog gyanus kezdett lenni Kis előtt. Faggatni kezdte komáját s ez végre bevallotta, hogy verseket szokott faragni s hogy azok közül néhányat át is fog adni komájának (1805). Elképzelhetjük, hogy megragadták az átadott versek költőnket. A reggel, A magyarokhoz, Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás cziműek voltak ez ódák. Kis azonnal elküldte ezeket Kazinczynak, a ki — bár beteg — fölkel, hogy irhasson s kifejezhesse végtelen örömét. Buzditja Berzsenyit: „csak tovább, tovább a megkezdett uton“ s nem egy közös vonást fedez föl Kis és Berzsenyi között, különösen „A reggel“ czimű költeményben.

A hálás Berzsenyi nemsokára összes verseit küldi meg Kisnek, hogy nézze át s vagy adja ki, vagy égesse el, neki az teljesen mindegy. Ennyire tiszteli komáját, kit oly szép sorokban énekel meg.

A barátság Kis és Kazinczy között Kisnek Jenából írott

levelével veszi kezdetét, melyben az ifju költő kifejezi a már ismert, híres író iránt érzett tiszteletét és nagybecsülését. Kazinczy kedves felelete, melyben baráti jobbát nyújtja neki, alapvetője lón annak a kölcsönös szeretetnek és becsülésnek, melyet azontul minden körülmények között törekedtek egymásnak kimutatni.

Látni azonban csak akkor látták egymást, mikor Kazinczyt fogságba vitték, 1805. május 23-án. Kazinczy így ír erről Csereynek „Én ötöt Gyórtt, 1805. szeptember 29-én láttam, midőn Morvába vittek. Tisztünk liberalis gondolkozásu ember volt s megengedte, hogy magamhoz hivat hassam.“ E felett érzett örömeinek ad kifejezést „Pályája emlékezeté“-ben. „Mily boldog vagyok, hogy ezt a feje, szíve és barátsága miatt oly annyira tiszteletes barátomat végre megláthattam.“ Kis az, kinek fogságából is ír, a melyből 1801. június 28-án kiszabadul és ugyancsak őt értesíti a szomorú helyzetről is, melyet akkor otthon talált.

Kisünk azonban rá is szolgál e baráti bizalomra, mert igyekszik pótolni a veszteséget, mely mesterét érte a Toldy és Arankáék elszakadásával, s bizonyos, hogy ő hódította meg Kazinczy számára saját régi barátait: Némethet, Szentgyörgyi Józsefet és Lakatos Jánost, a ki a „Sopronyi magyar társaság“-ban Kis utóda lett.

Kazinczy bizonyára legtöbbször is becsülte író-barátai között Kist s az ő barátságát és igyekezett ezen becsülésnek minél többször kifejezést adni. Maga írja Kisnek „Oh szeretlek, kedves barát és úgy szeretlek, hogy veszszerk el, ha valakit inkább szeretek.“

Nem mulasztja el Kist 1804-ben kötött házasságáról tudósítani. 1806-ban várja költőnk verseit, hogy kiadás alá rendezze; csakugyan ki is adja azokat 1815-ben, sőt ő fordítja le Wieland jegyzeteit a Kis „Horatius“ fordításához. Nagyra tartja Kist, mint embert és költőt egyaránt s ennek nem egy bizonyítékát látjuk leveleiben, pl. abban, melyet Berzsenyhez írt 1809. deczember 19-én; dicsekszik Kis barátságával: „Hidd el, akkor is, midőn halni fogok, kevélykedve fogom nézni, hogy Virág, Dayka, Kis és Berzsenyi szerettek!“

Örömmel festi le barátját Cserey előtt s hiszi, hogy, ha ő Kis és Dayka, Cserey pedig Barcsai verseit adják ki, nagy érdemet szereznek a haza előtt. (Kazinczy Ferencz levelei Cserey Farkashoz 1805. május 23-án és 1806. április 29-én). Kist ajánlja olvasásra a hozzá forduló Édes Gergelynek és elismerése Kis iránt szólal meg, egy másik levelében ugyancsak Édes Gergelyhez, mely Ér-Semjénben 1803. okt. 29-én kelt: „olvassa kérem, a mit a nemzet jobb írói: Káldy a biblia fordító, Virág Benedek és Kis János irtak.“ Majd tovább: „Kissel három esztendeig familiariskodtam, ő Kővágó-Eörsön, én Nagy-Vázsonyban lakván. Megadom a két utolsónak (Virágnak és Kisnek) azt a méltó titulust (a nemzet legjobb írói) magam is. Noha ez egyik talán Kis János e tekintetben aligha silentiumra nem parancsolta magát — fájdalom!!“ Kisnek küldi el sikerültebb leveleit, vele tudatja, hogy életleírásának kiadására biztatják, de ő inkább leveleit óhajtja kiadni; örül rajta, midőn Kis a kész munka felett megelégedését fejezi ki. Többre tartja őt Csokonainál s ezt írja: „Csokonai nem arra való, hogy az ő nevét ott említsük, a hol a te és társaid nevei említettnek“ (Figy. V. 19. A debreczeni kör költészete Harashti Gyulától). Ő csak Kisnek és Virágnak akar tetszeni, azért mondja a fogságban készült fordításairól, hogy azoknak mindenike úgy készült, hogy a nagy seregnek ne tessenek. „Eddig elértem célomat, nekik nem tetszik, az van hátra, hogy Kisnek és Virágnak tessenek.“ Tetszik neki, hogy Kisnek pályanyertes munkáját a magyar nyelvről az övének vélték: szóval nagyon is felbecsüli barátja érdemeit és azon törekszik, hogy saját irányának örökös hívévé tegye; ösztönzi a német irodalom olvasására; vele közli először a költői műfajok felosztását és meghatározását. Kazinczy írja meg Kisnek „mire kell törekednie az írónak s miért kell működnie a polgáriasultság terjesztésén.“ A hir és halhatatlanság vágyát Kazinczy leveleiből kezdte ismerni Kis. Az nyíltan megmondotta neki, hogy a jó és eszes ember semmire sem törekszik inkább, mint a halhatatlanságra, mely neki valóságos bálványa. „Menjünk a kitett cél felé — írja Kazinczy Ferencz — és szeretetünk édességét vegyük kezességül a halhatatlanságnak, mely bi-

zonyosan mienk.“ De Kis erre azt felelte, hogy nincs reménye a halhatatlanságra és így számot sem tart reá. A „Kazinczy Ferenczhez“ czimzett episztolájában ismétli e nézetét, mint igénytelen egyszerűségének megható bizonyítékát:

„Azt fogadom s ime adom parolámat,
Hogy nem tartok örökdióságra számot!
A nap felé veled azok repüljenek,
A kik az egetől sasszárnyat nyertének!..

Igéri azonban, hogy, a mennyire tőle telik, igyekezni fog a jónak és szépnek ösvényén minél tovább menni, hogy barátai szeretetére méltó legyen és a legjobb emberek közül minél többet tehessen barátaivá. Igéretét be is váltotta, mert ritka ember dicsekedhetett a főrendű hazafiaknak, íróknak és a nagy közönségnek olyan osztatlan méltánylatával, mint ő. Jól mondja Angyal Dávid (Figy. 1879. hogy „evangéliumi jóságában, naiv bölcsességében, szeretetre méltó ügyetlenségében szakasztott mása Wakefield lelkészének.“

Kazinczy hatása Kisre mindenesetre jótékony volt általánosságban véve, de némely tekintetben ártottak is Kazinczy nézetei költőnknek: ő hajtotta bele Kist a német költészet feltétlen bámulásába és utánzásába, mert egyedül Kist tartotta méltónak és hivatottnak, hogy Matthisont s a német költőket irodalmunkba átültesse; ez az oka, hogy költőnk csak fordítani akar. Különb en ezért nem nagy szemrehányás illeti Kazinczyt, mert Kis aligha ért volna el olyan nevet eredeti munkáival, mint a fordításokkal, minthogy teremő ereje csekély volt; de beleesett a német időmértékes verselés tulzásaiba. Nyelvezetére jótékonyan folyt be Kazinczy sokszor szép nyelve és nyelvérzéke, mert Kis, a ki 2 évig élt külföldön és olyan erősen tanulmányozta az idegen nyelveket, jó vezetője nélkül nem igen tudott volna úgy írni magyarul, mint a hogy írt. De hát itt is ragaszkodik mestere szavaihoz, a ki azt mondja „A korrekció a legkisebb és legfőbb érdeme az írónak; ne unjuk el munkánkat a szennytől tisztogatni,“ és ez a tanács jobban hatott Kisre, mint mestere dicséretei, melyeket az ő nagy szerénysége mindig a minimumra vezetett vissza.

Kazinczy hatásával kapcsolatosan meg kell emlékeznünk arról a befolyásról is, melyet Kisre a külföldi irodalom gyakorolt. Igaz, hogy Kis már soproni deákkorában kezdett német és francia, majd pedig egyéb európai nyelveken is olvasgatni, de különösebb figyelmébe németországi tanárai és Kazinczy ajánlották a nyugati és pedig kiválóan a német irodalmat, mely akkor élte fénykorát.

Idegen hatások. Fordítások.

„L'Európa a de sa politesse à la cour de Louis XIV.“ mondja büszkén Voltaire és igazat mond, mert Európa összes államai megéreztek a szellemi életnek azt a nagy lendületét, a mely Franciaországban XIV. Lajos uralkodásával vette kezdetét. Igaz, hogy kárhozzátunk kellene a németeknek tulságait, a melyekkel a francia utánzást egészen a majmolásig vitték, ha az nem szüntette volna meg az Opitz-iskola szintelen józanságát és erőszakos alaki merevségét, a mely nem igen ért többet a régi szerzetes-költészet skolasztikus vaskalaposságánál. Pedig Opitz épen a szerzeteseknek a latin és egyéb irodalmakat utánzó költészetét akarta megszüntetni s a mesterdal utján merevvé lett német irodalomnak óhajtott új lendületet adni. A német irodalom el-francziásodásának első tényezői azok a hugonották, a kik a nantesi rendelet következtében Németországba jöttek s előbb a berlini, majd a hanoverai királyi udvaroknál és nem-sokára a pazar fényű Drezdában is szíves fogadtatásra lettek. Boileau poetikája lett csakhamar az irodalom katekiz-musa, az ő mesteri rimelése, a mely azonban sokkal tökéletesebb, sem hogy keresettnék ne látszassék, honfi-társai között is számos utánzóra talált. Mennyivel inkább hódíthatott ez a ragyogó, örök szépségű és önkéntelenül is az emlékezetbe vésődő verselés a németekre, a kiknek már eddig volt módjuk beleunni a köznapi, gépies, üres és szabálytalan, tartalmatlan és merev verselés egymásutánjába. Rimelni és pedig jól rimelni, ez lett a jelszó az ujkor eme lendületes irodalmi századában s ez elfordította a nemzetek érdeklődését majdnem mindentől, a mit eddig szépnek tartottak. S ha Boileau gunynyal akarta feledtetni a régi rossz

költészetet, Lafontaine remek verselésével mozdította elő célját. Így hizelegte be magát mindenfelé a rimes, időmértékes verselés kedves harmoniája. A tárgyak azonban még nagyobbára az ókori remekírók tárgyai, új formába öntve s a Medeák, Caesarok, Andromachék rimes alexandrinusokat szavalnak s pattogó rimekben festik egetostromló szenvedélyeiket.

Ez az irány vált uralkodóvá egész Németországban, de a német szellem nemsokára kiküzdötte magát a gyámság alól. Már Bodmer és Breitinger küzdelme Gottsched ellen világos bizonyosága annak, hogy a német nép a nemzeti költészet terére fog térni s ehhez az első lépést azzal teszi meg, hogy inkább elfogadja mintául a rokon angol költészetet a francziával szemben. Klopstock, majd Lessing jelennek meg a küzdőterén, hogy tehetségükkel és tudásukkal harcoljanak a tiszta németiségért. Örömmel látja Lessing törekvését Goethe s úgy üdvözli, mint a felhőből kitörő napsugarat, maga pedig Schillerrel karöltve felhág a költői tőkélynek ama magaslatára, a melyet sem előttük, sem utánuk német költő még el nem ért.

Kis János e kor szellemének hatása alatt szedte fejlődő lelkébe az eszméket, részint már Sopronban, hol tanárai figyelmét a német irodalomra felhívták, részint a német egyetemeken, hiszen Jenában Schiller tanítványa volt.

Legnagyobb hatással volt reá az anakreoni éléthölcsőség, a mely Hagedorn, Gleim és a természetimádó Herder költészetében nyilatkozott meg leginkább s Kisünk tetszését kiválóan megnyerte. Érző kedélyére mélyen hat a Matthison érzelmes, lágy lyrája, a mint hatott a vele egykoru magyar irodalomra is. A lírai költésben megragadják: Salis mély kedélye, Gotter fenkölt iránya, Thümmel vidám életkedve, Bürger égig csapongó lángja. Felvillanyozzák őt Utz derült életnézete, Pfeffelnek a mesékben felcsillanó, epigrammszerű, jó ötletei. A filozofus-költő, a ki egyszersmind pap is, lelki gyönyörűséget talál, midőn a vele rokon lelkű Cramernek és Jacobi Györgynek munkáit tanulmányozza, figyelemmel fordul a híres Mendelsohn Mózes barátjához, Nicolaihoz, belemélyed Herder és Jacobi filozofiájába s Gleim munkáiba.

Nagyra becsüli a tanköltészetet és fontosnak tartja a tanító irányt a költészetben, azért veszi fel mintái sorába Bernist és Doratot, s mivel ő maga is inkább műfordító, olvasgatja Vossnak első Homer fordítását, valamint a szintén ügyesen fordító Chiabrera munkáit. Boileau költészetének alaki szépsége és szabatosága magával ragadja s ennek tanítványát tiszteli Zachariaeben : Lafontaine és Gellert meséi utánzásra ösztönzik s az utóbbiban még az egyházi költőt és embert is becsüli. Lessing és Klopstock mély tudása hódolásra készítik, Delille és Thomson a szép természet imádásával lesznek lelki rokonaivá, Voltaire a bölcsész, a lánglelkű, ékesszavu költő bámulatra ragadja, de Lobkowitz, Leonhard, Lowe munkái, Sarbiev (Sarbievius) latin lírája és Blumaner satirikus költése sem kerülik el figyelmét. S bár első, irodalmunkban megjelent munkája angolból (Lowth után) fordított munka volt, a német költők és írók voltak bámulatának és vonzalmának igazi tárgyai : Goethe, Schiller és Wieland költői, Meiners és br. Knigge prózai munkáikkal. Mindazoktól, a kiknek neveit említettem többet-kevesebbet fordított s különösen sokat ültetett át az utóbb felsoroltam német irodalmi férfiak munkáiból irodalmunkba.

Viszonya az ó klasszikus irodalomhoz is nagyrészt német hatásokon alapul, mert a németek közvetítésével nálunk is meggyökeredzett hellén-római befolyás épen akkor kezd a magyar költészetben erősebben érezhetővé válni, a mikor Kis irodalmi munkássága kezdetét veszi, hiszen már soproni tanárai felköltik benne az érdeklődést az antik költők iránt s a latinos műveltség, a melyet középiskoláink ez időben adtak, könnyen megmagyarázza Kisünk fogékonyságát a görög-római hatásokkal szemben. Ő szerette, átértette s át is érezte a nagy szellemeknek megnyilatkozásait ; nagyra-becsülésének és tiszteletének óhajtott kifejezést adni akkor, a midőn azokat irodalmunkba átültette, de egyszersmind hozzáférhetővé akarta tenni azon honfitársai számára, a kiknek kellő idejük, vagy kellő jártasságuk az eredetiek tanulmányozásához nem volt. S ezt a lépés fontosságának teljes tudatában, teljes odaadással, mély tanulmánynyal s nagy műgonddal tette. Nem áll ugyan költőnk azon a magas-

laton, a melyre magát nem egy későbbi műfordítónk felküzdötte, hiszen ebben a kezdet nehézségei és a gyors munka, a melyre az anyag nagy terjedelme ösztönözte, akadályozták. Ő maga is megmondja, hogy a honi irodalom parlagon heverő földjét idegen virágokkal akarván beültetni, annyi szépet talált, hogy gyorsan kellett fordítania. És még sem tekinthetünk kicsinyléssel erre a munkásságra, mert irodalmunknak szüksége volt egy ilyen munkásra, a kit a teremtető-erő hiánya erre a térre utaljon. De hát olyan csekély-e a műfordító érdeme? Nem! és ezerszer nem! Más nemzetiségű, más egyéniséget feltüntető, más irányu, sokszor jóval előbb élt költő álláspontjára helyezkedni s annak művét úgy adni vissza, hogy az alakjával, hangjával, gondolat menetelével, jellegével teljesen hasonló legyen eredetijéhez, hogy az ne a fordító, hanem a szerző egyéniségének, korának és nemzetiségének jellegét viselje magán, vajmi nehéz feladat! Ahhoz az szükséges, hogy valaki olyan odaadással, szorgalommal, türelemmel és gondnal tanulmányozzon egy irodalmat, a milyennel Kis János magát a latin és görög költészetnek szentelé. És elismeréssel kell szólnunk akkor, a midőn Kis János latin fordításait tárgyaljuk, mert igazán sikerült tevékenységgel állunk szemben és pedig legsikerültebbel ott, a hol nem teljesen szabadon, hanem a lehetőségig ragaszkodva az eredeti szöveghez, fordított. Egyrésztől Tibullus, Ovidius, Propertius, Cato, Juvenalis, Terentius, Persius, Flaccus, de leginkább Horatius, másrésztől Pythagoras, Arisztoteles, Anaximenes, Longinus, Xenophon voltak, a kiket beható tanulmányozás tárgyává tett. 1811-ben jönnek először Horatius levelei Wieland magy. jegyzeteivel, majd a M. Tud. Társ. költségén Kazinczyval együtt adják ki 1833-ban; fordított később szatiráiból (I, 13, 6, II, 1,) ódáiból, költeményeiből, Terentius és Plautus vigjátékaiból. Mutatványok jelennek meg Cicero, Seneca és Eutropius műveiből. D. Junius Juvenalis szatiráit 1829-ben adja magyarul. Tibullus (I, 1, 3, 6, 7, 10, II, 2, 8, 12, 14.), Propertius elégiái (I, 1, 2, 3.), Horatius-szemelvények, Ovidius Amores III, 14, magyar parodiája Toldi kiadásában, K. J. poetái munkáiban, látnak napvilágot, míg Ovidius „Elváltozásai“ a „Soproni

estvék“ III. IV. k.-ben prózában, Suetonius pedig kiadatlan maradt: a Minervában Policlet utazásait adta magyarul. Már halála évében jönnek Cato verspárjai, majd Longinusnak „A fenségesről“ irt munkája, melyet Anaximenes és Aristoteles Rhetoricái s Pythagoras Arany .mondatai követnek sikerült fordításban s ezek (Cato s a többiek) a Kisf. Társ. kiadványaiban.

Fordítása hol szabadabb, hol pontosabb; nem ragaszkodik mindenkor szorosan az eredeti versmértékhez, sőt a szöveget is sokszor egészen szabadon adja vissza, mint pl. „A jelenvalókkal élés“ cz.-ben (Hor. Carm. Lib. II. 3), hol az alkajoszi strofát rimes sorokkal fordítja; de milyen szépen tud fordítani, ha egészen hű akar lenni! Szolgáljon például e két sor Tibullus elégiái I. k.-nek elsejéből:

„At vos exiguo pecori, furesque lupique,
Parcite: de magno est praeda petenda grege.“

Kis Jánosnál: „Kiméld a kis nyájt, farkas, kiméld te zsivány nép!
Préda ha kell, másutt gazdag akol van elég.“

Általában jónak kell itélnünk versfordításait, mert félreértésre nem igen bukkanunk, s nem igen hagy ki semmit az eredeti szövegből, sőt betoldással él igen gyakran a méret kedvéért; igaz is, hogy pattogó disztikhonai annál közelebb állanak a remek eredetihez, mint azt a fent idézett sorok is mutatják. A botlások is, a melyekkel a magyar nyelv és szórend szabályai ellen vét, a „metrum“-ért történnek; pl. kétszer mondja ,regél‘ helyett ,regel‘ s a ,ha‘ elhelyezésénél tulságos ,licentia poeticával‘ él. Lássuk a példákat:

az elsőre: „Hogy szeretöm sokszor húségtelen, úgy regel a hír
Vajha siket volnék, a mikor azt regeli.“

Tibullus elégiái IV. k. 14. e. (Toldy kiadásában tévesen 13-nak veszi.)

a másodikra: „Rózsa korom tavaszán tettem valamit ha butábbat
És valamit jobban bán ha szerelni tüzem,
Mint azt, hogy tegnap csókot kértedre nem adtam,
Lángomat átalván észrevétetni veled.“

Tibullus elégiái IV. k. 12. e.

A szórend nagyon is erőszakosan össze-visszahányt alakot nyer, ha a kötőszót eredeti helyéről olyan messze be a mondatba helyezzük. Ez nem az a Chladni-félé összerázódása a legszorosabban összetartozó mondatrészeknek, a mit Arany a „Magyar nemzeti versidomról“ 1856-ban a nagy-körösi ev. ref. főiskola értesítőjébe irt dolgozatában megenged azért, hogy ezzel a körmondatos szerkezetnek még árnyéka is eltűnjék. Kiviláglik ez azokból a példákból, a melyeket Arany ott felhoz :

„Szent körösztán, ha imádlak“
 „Szépen ha beszélnek“

Hiszen „bárki észreveheti, hogy a ,ha‘ kötszó legszorosabban az imádlak ígéhez tartozik, szokott szórend által pedig attól messzebb esnék s így némi körmondatosság színetét viselné.“ Láthatjuk, hogy Kist a fent idéztem példánál nem ez a cél vezette, mert ott a ,ha‘ a ,jobban bán‘ kifejezéssel, mint a mondat állítmányával sokkal szorosabb összefüggésben van, mint az alanynyal; de még rosszabb magyartalanabb a ,ha‘ elhelyezése az előtte lévő sorban, a hol közvetlen a tárgy mellé tette a kötőszót. Ez már önkényes szabadság s a classicaí verselésnek utánzása, nem pedig az eredeti magyar rhythmusnak a mainál erősebb lük-tetése.“

A fent idézett 4 sornak fordítása jellemző magára Kisre nézve is, mert, ha összehasonlítjuk az eredetivel :

„Si quidquam tota comissi stulta inventa,
 Cuius me fatear poenituisse magis;
 Hesterna quam te solum, quod nocte reliqui,
 Ardorem cupiens dissimulare meum.“

világossá lesz előttünk mennyire nem fér össze Kis erkölcsös, nemes, papi gondolkozás módjával, úgy adni vissza a latin sorokat, a mint azt a könnyelmű kor szabad száju fia minden tartózkodás nélkül ki meri mondani.

Cato verspárjairól nem kell egyebet mondanunk, mint a mit dr. Németi Géza az Egy. Phil. Közl. VIII. évfolyamának 3. füzetében ezekről irt bírálatában oly szépen kifejezett.

A fordítást a szerkesztő bevezető sorai előzik meg, melyekben örömet fejezi ki a fölött, hogy a magyar irodalom valahára a kor igényeinek megfelelő Cato-fordítással dicsekedhetik: „Mi is szívesen elismerjük, hogy a K. J. munkája mindenben fölülmulja az előzőket s különösen kiemelendőnek tartjuk nála a hexameter könnyed kezelését. Határozott félreértéssel sehol sem találkozunk, a fordítás csak ott kevésbé sikerült, a hol az értelem valóban kétes; legfőlebb azt gáncsolhatjuk, hogy a metrum kedvéért haszon-talan hozzátoldásokat enged meg magának. Máshol ellenben az eredeti egyes fogyatkozásait és homályosságait ügyesen el tudja takarni fordításában. Szóval a fordítás összes kel-lékeinek, a tartalmi és alaki hűségnek, a magyarosságnak annyira megfelel, nyelvvel és mértékkel oly ügyesen bánik, hogy némi javításokkal ma is megállaná a helyét.”

Ez a bírálat illik többi görög-latin fordításaira is. Próza-i fordításai természetszerűleg pontosabbak, szabatosabbak, mert ezeknél a versmérték nem gátolja abban, hogy hiven, egészen úgy adja a szöveget, a mint az az eredetiben van. Elismeréssel adózott neki kora is, hiszen utolsó fordításai a Kisfaludy Társaság Évlapjaiban, Szeptani Remekíróiban s Hellén Könyvtárában jelennek meg, a mi eléggé bizonyít állításom igazsága mellett; mert, ha e munkái nagyobb hiányokat tüntetnének fel, nem nyertek volna helyet ott, a honnan annyi jeles művel gazdagodott irodalmunk: a Kisfaludy Társaság könyvtárában.

Ne higyjük azonban, hogy elégségesnek tartotta a remek-írókat átültetni hozzánk; több munkáját említhetjük, a melyek görög-római dolgokra felvilágosító oktatást adhatnak. 1805-ben adja Damm: (Pallas Lexiconban tévesen Damon) Görög és római Mytholgiá-ját bővített és javított kiadásban; 1809-ben: A régi görögök erkölcsének és szokásainak v. vallásbeli, polgári, hadi és házi rendtartásainak leírását Eschenburg szerint; 1824-ben A régiség tudományát a Tudományos Gyűjteményben; 1826. Persius életét; Próbáit Xenophonnak Socrates nevezetes mondásairól s tetteiről irt munkájából; a Tud. Gy. 1829. folyamában Heerenből: Milyen veszedelemben forogtak és mikép menekedtek meg

abból a régi görög és római classicusok a közép időkben ; dolgozott Eutropius-, Seneca- és Quintilianusból részleteket a Minerva 1832-iki folyamában. Alig van irodalmi működésében egy év, a mely a görög-római klasszikusok tanulmányozásának valami eredményével ne gazdagítaná irodalmunkat s a fejlődő filologiai tudományt, s mi csak érdemeinek emelünk kalapot, mikor halával és teljes méltánnyalással tekintjük e téren kifejtett nagy munkásságát.

Német és egyéb idegen nyelvekből vett fordításainál is ugyanazt a módot akarom követni, a melylyel latin és görög fordításainál jártam el ; nem tárgyalom azokat egész terjedelmükben. mert munkámnak célja nem az, hogy műfordításait sorról-sorra összehasonlítsam azok eredetijével ; csupán a legsikerültebbekből fogok egyet-kettőt felvenni, hogy e téren szerzett érdemeit megmutathassam, de fogok olyanokat is bemutatni, a melyek arról tanuskodnak, hogy Kis fordításaiban van olykor kivetendő is és hogy nem mindenütt járt el azzal a gondnal és figyelemmel, a melyet a műfordítótól elvárunk.

Jellemző vonása Kis fordításainak itt is az, a mi ó-klasszikai fordításainál, t. i. hogy általában sikerülteknek mondhatjuk azokat, bár sokszor él kihagyásokkal a méret kedvéért és olykor átugor egész verssorokat is, vagy olykor a legszebb, legjellemzőbb jelzők nélkül teszi ki a főnevet. De, míg az ő lelkével rokon Tibullus elégiáit olyan remekül adja vissza, német fordításainál egy igen különös tapasztalatra jutunk Kis, Goethe és Schiller fordításainak összehasonlításával.

Valamennyi író között Goethe az, a kit a legnagyobb tisztelettel fog körül, kinek műveire — mintegy önkénytelenül — több és behatóbb műgondot fordít az átültetésnél, mert pl. Goethe „Iphigeniá“-ját úgy fordította le, hogy a fent említettem, rendesen elkövetett, csekély hibákat leszámítva igazán hű tükre az eredetinek s méltán vivhatja ki az örvendetes elismerést. Még az „Asztali dal“ és „Közyónás“ is sokkal sikerültebb fordítások, mint pl. Schiller „Vashámorba mentele“, mert, míg amazokban nagyon csekély hibákra akadunk : felesleges betoldásokra vagy kihagyá-

sokra a méret kedvéért, addig az utóbbiban jóval több a hiba, mint a jó rész.

Álljon itt például a „Tischlied“ első szaka németül és magyarul :

Mich ergreift, ich weiss nicht wie,	Melly mennybéli örömtől
Himmlisches Behagen.	Kezdek részegülni,
Will mich's entwa gar hinauf	Mintha égbe készülne
Zu den Sternen tragen?	Lelekem felrepülni.
Doch ich bleibe lieber hier,	De nekem több kedvem' van
Kann ich redlich sagen,	Még most itt maradni,
Beim Gesang und Glase Wein	S dalok közt s jó bor mellett
Auf den Tichs zu schlagen.	Vigakkal vigadni.

Ha valamely nyelvből egy verset a másikba szintén versalakban ültetünk át a méret megtartásával, bizonyos, hogy nehéz dolgot végezzünk, s ha úgy végezzük, mint ezt Kisnél látjuk, mindenesetre dicséretet érdemelünk. Álljon itt még egy mutatóvány az „Iphigeniá“-ból :

Nein ! o König, nein !
 Ich könnte hintergangen werden ; diese
 Sind treu und wahr. Wirst du si anders finden,
 So lass sie fallen und verstosse mich,
 Verbanne mich zur Strafe meiner Thorheit
 An einer Klippeninsel traurig Ufer !

Nem ! oh király, nem ! Én csalathatom,
 De ők igaz s hív emberek. Ha nincs
 Ugy a dolog, veszejtsd el őket, s engem
 Vess el, rekeszsz jutalmul bűnömért
 Egy bús magányú kősziklás szigetre !

Nem szép-e ez ? nem hü-e ez a fordítás ? Állítsuk vele szembe a „Vashámorha menetel“-t, hogy észrevegyük az említettem különbséget. Akadunk talán 4 sorra, a mely szépen sikerült, mint az 5. versszak 5—6 sora, vagy a 13. versszak, de ezzel szemben gyenge és nagyon szabad a 4., 6., 7., 9., 11., stb. majdnem végig az egész, a 25. pedig már olyan rossz, hogy például idézem :

Und als er rauchen sieht den Schlot	Mihelyt a vas olvasztása
Und sieht die Knechte stehn,	Helyét megsejlelhette,

Da ruft er: „Was der Graf gebot,	Ezt kérdi: a gróf hagyása,
Ihr Knechte, ist's geschehn?“	Ti szolgák! meglett-e?
Und grisend zerren sie den Mund	Azok a tűzbe mutatnak:
Und deuten in des Ofens Schlund:	„Szoktunk a parancsolatnak
„Der ist besorgt und aufgehoben,	Engedni: megesett a dögnek!“
Der Graf wird seine diener loben.“	Igy szólnak, s ocsmányul
	[röhögnek.

Betoldja a „dög“ szót, a mivel bizony nem nagyon emeli a hatást és igazán, bámulatba ejt, mert ő szelidíteni szokta a durva vagy erős kifejezéseket, mint pl. Goethe „Generalbeichté“-jének utolsó soraiban :

Nicht zu liebeln leis mit Augen,	Nem csak szemmel hunyorgatva
Sondern stets uns anzufangen	De szép ajkat csókolgatva
An geliebte Lippen.	Gyönyörrel eltelünk.

Gyenge az „Idealok“ című is. „Polykratesz gyűrűje“ sikerültebb, de ez sem állja ki a versenyt a Goethe-fordításokkal. E különös jelenség okát, hogy Kis Schillert, a ki-nek kedélye s egész költői iránya sokkal közelebb áll övéhez, nem fordítja oly sikerülten, mint Goethe verseit, abban keresem, a mit a legtöbb embernél észlelni lehet: a megszokott, hozzánk közel eső tárgyak, a környezetünket képező emberek nem kötik le annyira figyelmünket, mint az új, eddig még nem látott dolgok vagy a tőlünk különböző egyéniségek. A legtöbb ember sokkal kevésbé ügyel a helyesírássra, ha valamit anyanyelvén ír, mint ha más nyelven kell valamit papírra vetnie s így van Kis, Schiller és Goethe költészetével. Schiller úgy érez, úgy gondolkozik, úgy ír, mint a hogy Kis érez, gondolkozik és anyanyelvén nagyon ritkán ír is; Goethe keresettebb, művésziesebb s azért talán sokszor hidegebb nyelvezetének visszaadása magában véve nagyobb gondot adhatott Kisnek. A világért sem akarom ezzel azt mondani, hogy Goethe nagyobb költő mint Schiller, csupán Kisnek gondolkodás-módjába akarok némileg belepillantani, midőn azt állítom, hogy Schillert önlelke tolmácsának érezte, — bárha az ugyanolyan érzéseket Schiller szebben tolmácsolta is nála-nál, — s így kevesebbet törődött a szabatos fordítással, míg Goethe műveinél figyelemmel kereste a szót, vagy kifejezést,

a mely az eredetinek megfelelően, mert Goethe lelke nem hasonlított Kisnek lelkületéhez.

Schiller „Vashámorba menetel“ czimű versének fordításánál még meg kell említenem, hogy Kisnek szokása volt az idegen neveket magyar nevekkal cserélni fel: Fridolin helyett Balázs, Gräfin von Savern helyett góf Szentesyné, Róbert helyett Orbán. Ugyanezt látjuk Nicolai után fordított „Julis“ czimű versében, a mely Baccaccio „Griseldis“-ének versbe foglalása, azzal a változással, hogy a férj fogadásból teszi nejét próbára, nem pedig azért, hogy hűségéről s odaadásáról magának bizonytságot szerezzen.

És Kisünk tud, még pedig ügyesen tud fordítani, mert igazán sikerült, jó fordítást is nem egyet találhatunk munkái között, a melyek határozottan magyarosak, zamatosak és nem tesznek reánk idegenszerű hatást. Hogy többet ne említsek szolgáljon például „Az idő eljár“, melyet Gleim-nek „An Leukon“ czimű versecskéje után írt. E kis dal, a melynek refraine-je a czim és egyuttal rövid tartalom is, a mulandóságot tárgyalja, a melylyel szemben a költő kimondja, hogy siet élni a perc nyújtotta örömmel, mert 20 esztendő és így sok multtá lett már; az évszakok váltakozása, kedvese arcának ma még lángoló, de majdan hervadandó rózsái, ma még forró kebele, tüzes ajaka intik:

„A jót hálátlan venni
S nem becsülni kár
Sietek boldog lenni
Az idő eljár.“

Ügyes módon, helyes magyarsággal, jó rimeléssel fordította e kedves, kis költeményt, a mely mint az anakreontikus életbölcseiség egy megnyilatkozása, Kis lelkében élénk visszhangra talált, mert épen ez volt az az irány, a mely Kisünknek tetszését hamar megnyerte. Ez az anakreoni életbölcseiség gyógyította őt ki abból a beteges lázból, a melylyel az elméleti bölcselekedésbe belemerült. Wielandnak, az első és utolsó nagy franczia utánzónak, munkája „Muzáron“ volt a gyógyszer: Muzáron, e pajkos leányka, utána megy kedvesének a vadonba s józan eszével meggyőzvén a nagy filozofusokat,

a kikkel kedvese a pusztában együtt él, leitatja az iszákosság ellen prédikáló bölcset, a másikat pedig, a ki a nőket gyalázza, meghódíttatja szobaleányával. Kedvese előtt így bebizonyítván azt, hogy magok a hirdetők sem hiszik tanukat s nem törődnek a szabályokkal, a melyeket a tan elébük állít, visszanyeri őt magának és az életnek. E munka lefordítására Kist a hála vezérelte, a melyet akkor érzett, midőn e munka józan hangja őt a magas és hideg régiókból az életbe visszavezette.

A mi Kis prózai fordításait illeti, azok szabatosság és pontosság tekintetében nem igen hagynak hátra kívánni valót, mert úgy anyanyelvének, mint az európai nyelvek nagy részének tökéletesen birtokában volt s így fordításai könnyen sikerülhettek. Itt is a didaktikumhoz fordul előszerezetettel s azért fordítja Meiners Kristóf és br. Knigge Adolf munkáit, egy angliai dáma munkáját: „Erkölcsei oktatás az ifjabb asszonyságok számára“ Az egyes idegen irodalmakat ismertető fordításai különféle folyóiratokban láttak napvilágot; ilyenek pl. „Az angol szemlélő“ az Erdélyi Múzeum VII. és VIII. füzetében, vagy „A francziaországi Akadémiákról vagy Tudós Társaságokról“ (Sas, 1831. I. 1.), vagy „A német szép literatura történetének veleje“ Wachler után (Tud. Gyűjt. 1837. X. 103.) Végül ide sorolandók azok a szindarab-fordításai, a melyeket akkor végezett, a mikor ifjabb íróink közül számosan fordítottak darabokat a meginduló nemzeti színészet számára.

E fordításainak czimét közli Abafi Lajos: „A nemzeti színház levéltára“ czimű dolgozatában. Kis János fordításai: Fekete Fricz szj. 3. (Barstner.) Hangzatka vj. 3. (Raupach.) Könnyelműség szerelemből vj. 4. (Bauernfeld.) Ördög Róbert vj. 5. (Raupach.) Paluzzi kastély, dr. 3. (Melville.) Szegfű és kesztyű, boh. 3. (Nestroi.) Szerelmi napló könyve, vj. 3. (Bauernfeld.) Valburg éje, vj. 4. (Birchpfeifer.) Villi táncz, vj. 5. (Pichler.) Belizár, szj. 5. (Schenk Ede.) Bayer József pedig „A nemzeti játékszin történeté“-ben azt is közli, mikor adták először s még azután hányszor.

A fordított darab czíme	A darab neme	Felvonás száma	Ki a szerző?	Hányszor adták elő az alábbi években				Első elő- adásuk
				1883	1884	1885	1886	
Aline, golkondai királynő	Tünd. vj.	3	Freitschke G. Fr.	—	2	—	—	Május 27.
Alpesi rózsácska	Szinj.	3	Holbein Fr. Ig.	1	1	2	1	Augusztus 6.
Amsterdami hóhér	Ers. j.	3	Birch-Pfeifer K.	1	—	1	—	Október 10.
Belinár	Szom. j.	5	Schenk E.	—	—	—	2	Október 31.
Borzasztó éj a paluzai kastélyban			Mellesville-Genlis	1	—	1	1	Augusztus 14.
Fekete Fric	Szom. j.	5	b. Aufferberg	—	1	—	—	Január 24.
Hinkó és Maritta	Reg. j.	2	Birch-Pfeifer K.	—	2	1	1	Január 9.
Hussárok és dámák	Vig. j.	4	Fredro-Zimmermann	—	—	1	1	Szeptember 3.
Könnyelműség esere- lomból	Vig. j.	4	Bauerfeld	—	1	—	—	Szeptember 15.
Ördög Róbert	Reg. szomj.	5	Baupach E. B. J.	—	2	1	—	November 6.
Semiramis az ég leánya	Myth. harc. j.	5	Baupach E. B. J.	—	1	—	—	Február 27.
Tigus Róbert	Reg. j.	3	Birch-Pfeifer K.	—	1	—	—	Julius 10.
Utolsó segédesakós	Vig. j.	4	Weissenthurm J.	—	2	—	—	Junius 6.
Valpurg éjszakája	Tünd. j.	2	Birch-Pfeifer K.	—	3	1	1	Julius 21.
Villli táncz	Harcz. j.	5	Birch-Pfeifer K.	—	1	—	—	Augusztus 4.

E fordítások rendszerint igen gyorsan készültek, épen azért nagyobbára gyengék is voltak és nagyon kevés előadást értek, még pedig nemcsak Kisnek, hanem többi íróinknak és költőinknek e nemű fordításai is.

Költői munkáinak első gyűjteménye 1815-ben jelent meg Kazinczy Ferencz kiadásaiban, de azzal a hibával, a melyet később költői termékeinek bírálói el nem feledtek megróni, hogy t. i. nem igen lehet elkülöníteni fordításaitól eredeti költeményeit, mert a Kazinczy kiadásában és másutt megjelenő versei és egyéb munkái nem mindig hozták egy szersmind annak a nevét, a ki után az illető irodalmi terméket fordította. E hibának egy nagy részét Kisünk a kiadókra hárítja Emlékezéseiben: Ő nem akar eredeti írónak látszani, mert munkái legnagyobb részét fordította, utánozta, sőt eredeti dolgozataiba is sokat vett át idegen nyelvekből s erre példákat is idéz. Nem akarta eltitkolni — így folytatja — hogy munkái nagyobbára fordítottak s ő nem is akarja, hogy azok eredeti műveknek tekintessenek; ha kérkedett

valaha valamivel, az pusztán abban állott, hogy ifju korában igyekezett gyakran kimutatni nyelvi ismereteit. Pedig ezt a hibáját még az is szemére vetette, a ki róla a legkedvezőbb bírálatot mondotta volt, az első, a ki költőnk irodalmi tevékenységéről kritikát írt: Kölcssey Ferencz. Szükségesnek tartom ezt a „recenzió“-t itt e helyen megbeszélés tárgyává tenni, hogy a bírálat részrehajlatlan letárgyalása után Kis, a költő, a maga érdemeivel és hibáival álljon előttünk s lehetőleg helyes képet alkothassunk magunknak költői egyéniségének fény- és árnyoldalairól.

Kölcssey bírálata.

Kölcssey 1817-ben lépett a kritikai pályára s bírálatai a Fehér György indítványára megindult „Tudományos Gyűjtemény“ hasábjain jelentek meg: Kis Jánosról, Csokonairól és Berzsenyiről. „De ezek — mondja Gyulai Pál 1893—4. egyetemi előadásaiban, — oly ellenszenvvel találkoztak a magyar olvasó közönség részéről, a mely jelesebb íróinak kritizálásához nem szokott hozzá, hogy Kölcssey ez idő tájt, mondhatni, a legnépszerűtlenebb magyar író volt.“ Csokonairól írt bírálatát már Döbrentének is elküldte egyszer, de Döbrentei, hogy vállalatának ne ártson, vonakodott azt közölni. Erre azután a Tudományos Gyűjteményben látott napvilágot némi kihagyással.

A mennyit Kölcssey a tudományos kritika megírásával irodalmunknak használt, annyit ártott is, mert, ha igazat adunk is Greguss szavainak, a melyeket szobrának leleplezésekor 1864-ben Szatmárt mondott: „A magyar kritikának Kölcssey törte meg útját, ebbeli érdeme pedig annál nagyobb, minthogy e pályán nem annyira babérok, mint inkább tövissek teremnek, s a kritikai munka csak másoknak haszon, magának a munkásnak meg nem köszönt fáradság, gyakran emésztő bántalom“, ugyanakkor fájdalommal kell megemlékeznünk arról az egyoldalú bírálatról, a mely kitűnő költőnk Berzsenyi Dánielt elnémitotta s a mely neki magának is anynyi keserűséget okozott, hogy többé kritikát írni nem is akart, s jó ideig visszavonultságra kárhoztatta. 1833-ban írt „Kritika“ című dolgozatában is megvannak-e szomorú remi-

niszczencziái s keserűen mondja: „Nincs nálunk sem inkább gyűlölt, sem kevésbé értett szó, mint ez: kritika! A nagyobb rész ócsárlásnak és hibák után leskelődésnek tartja azt, mely az írói világban elrettentéssel pusztaságot, az olvasó világnak pedig untatás által csömört okoz“, pedig (most is) „fejéhez és kebléhez hű maradt mint Camoens és Rousseau“ s most is úgy gondolkozik mint akkor, most is el meri mondani „midőn itt, vagy ott olvasóidat figyelemre vonszod, ott egy serdülő genie gerjesztett világodnál fáklyát gyújt, s te a jövődre kinézvén egy gazdagabb keblű generationak származását remélheted: akkor türd a megsértett író haragját vigasztalva, s ha kezét emel reád kiáltsd Themistoklesként ellenébe: Űss csak hallgas meg!“ Pedig kritikái nem voltak teljesen igazságosak, nem teljesen pártatlanok, mert nagyon is a német költészet hatása alatt állott, nagyon is tetszettek neki a rimes-időmértékes sorok ahhoz, hogy fel tudja ismerni, tudja becsülni Csokonai népies vonásainak szépségét s a görög római klasszicizmus tiszta üde visszhangját Berzsenyiben. Hogy lenne másként érthető az az elragadtatás, a melylyel Kis János verseit üdvözli, a szomorúság, a melyet Kazinczy előszava benne felkelt, a mikor ott azt olvassa, hogy Kisnek nem szándéka többé irodalmi működést kifejtteni?

Hiszen az ő szemeiben Kis a követendő minta, a ki a metrumot a rimmel egyesíti, a ki filozof-költő, a ki érzelmes, mint az ő nyugati mintái s a kinek hibáit Kölcsynek így megvesztegetett szemei alig veszik észre. A Csokonai és Kis felett tartott recenziók kevés bajt szerezhettek neki, mint az 1817. jun. 11-én Kazinczynak írja, „mivel az elsőnek phisikai lehetetlenség volt haragra gyuladni, a másik pedig elég nemes lélekkel birt a kritikust a maga bohóságai miatt meg nem támadni s eltűnni,“ míg az érzékeny lelkű Berzsenyi elhallgat, mert, a hogy csak dicsérő biztatás birta arra, hogy a nyilvánosság elő lépjen, úgy le is lépteti a rosszaló gáncsolás. Nézzük hát azt a bírálatot, a mely annyi érdemet tulajdonit Kisünknek Berzsenyivel szemben.

Kölcsy kijelenti, hogy szerinte Kis elsőrangú magyar költő s azért fog épen a nagyobb költők bírálásához, mert

ezzel „mustrát és tükröt akar az ifjuságnak szolgáltatni“ „Kisnek Muzsája általában classicusi studiumot mutat, stylusa neki kisimult és numerosus, indulatai határ közé vétettek, s darabjain, az egész három köteten keresztül, bizonyos érezhető nyugalom ömlik el, ő szomorg és enyeleg a nélkül, hogy magát egészen elkapatná, egy szóval Kis a magyar nemzetnek philosophus poetája,“ így folytatja, s azután rátér a beosztásra, a melylyel Kazinczy a verseket csoportosította, s kimondja, hogy e czim alá: ódák és dalok „Polykrates gyűrűje“ a Vashámorba menés“ és néhány más románcz nem vehető. Így nem az Ideálok, a Házás élet boldogsága, a Papi hivatal méltósága v. az episztolák Kazinczyhoz és gr. Festeticshez. Helytelennek találja, hogy a kiadás a fordított daraboknál a szerzőt nem nevezi meg, hiszen akkor „fiatal írónk előtt a német és angol költészet jelesbjei ismeretesebbekké lennének.“ Így jut el a tulajdonképpeni bírálathoz, a mely előtt eddig mondott szavait kell pontosabb és behatóbb megfigyelésnek alávetnünk.

Nagyon is igaza van, hogy nagy költőink bírálása azért tanácsosabb, mert ezzel mintát és tükröt adunk az ifjabb írói generációnak, de nincs igaza, midőn Kist olyan nagyon magasztalja, s erre a kritika további tárgyalásánál bővebben is vissza fogunk térni.

Kölceynek a filozofus tetszik Kisben, a kinek nyugalom ömlik el darabjain és az, hogy az érzelmek nem ragadják el soha sem a költőt.

Ott, a hol a költemények csoportosítása ellen emeli fel szavát, Toldy is elismeri a mondottak helyességét az 1846-iki kiadásban, de az Ideálokat és a Festeticshez írottat meghagyja az ódák és dalok között, a hová leginkább illenek. Hogy a románczok s az olyan kisebb tan-, illetve erkölcsi költemények, mint pl. A papi hivatal méltósága s A házás élet boldogsága a dalok és ódák csoportjába nem tartozhatnak, az bizonyos. Kölcey elismeri, hogy Kis irt lírai darabokat is, mint például a „Berzsenyihez“, a „Dicsőség“ cziműek, de nagyságát az elégiában fedezi fel s a Poetai feltételben találja meg a non plus ultrát. De lássuk saját szavait: „Ha Kis ily csinnal s ily mértékben,

mint ezen utolsó vers, egy kötetecskével ajándékozta meg, vagy ellent nem állván superintendensi fogadás, még meg ajándékozna a nemzetet, minden bizonnyal a magyar literaturának (még sok évek után) feltűnendő aranykorában is szelid lánggal hevülve fogná őtet egy akkori Tibull olvasni s mustrának választani, s egy ilyen kötetnek elejébe fogának legméltóbb jussal illeni azon szép sorok. (Kaz. Fer. kiadása I. köt. 145 l.)

„ pengess az ezüst hurokon
Olyan ígésző éneket,
Mely még sok jövő századokon
Túl is olvaszszon sziveket.“

Hol van az utóbbi sorokban a kisimult „stylus és numerósítás“? talán a rimelésben? hurokon — századokon, éneket — sziveket? hiszen ez a Zrinyiász rimelése! Itt a metrum sem jó! Csodálatos, hogy a Bölcsességhez címűt is a kiválóbbak közé sorozza, pedig azt hiszem, hogy egy tartalmilag szép költeménynek sokat kell vesztenie, ha trokhaikus menete daczára az első sornak csak utolsó lába trokheus, a második sorban egy jambus is fordul elő a trokh. és spondeusok között és nyolcz soros IX strofában, tehát 72 sorban összesen 7 jó rim van, míg a többi ilyen: bálványa — alkotványa; lakhelyed — kebeled; szépét — képét; ragyogványait — javait stb. A szintén jónak tartott Dicsőség és Poetai feltétel stb. csakugyan Kis sikerültebb alkotásai közé tartoznak, de csodálkozást szül az, hogy „Recensor“ éppen a Poetai feltételt illeti különös dicsérrel, holott azt rimtelen párversekben írta Kis.

Méltán említi azonban azt a szebbek sorában, mert, ha a rim és időmérték kapcsolása (hiszen az időmérték magában is sok) nem köti Kist vagyis ha rimtelen sorokban ír, sokkal tökéletesebb, szebb versek folynak tolla alól. Nem mondtam ezzel azt, hogy rimes-időmértékes versei általában nem sikerültek, mert a Kazinczy említette Festeticshez írt Hálaadás s a Kazinczynak szentelt Hymae-neum is sikerültebb darabok, bárha nem egyszer akadunk olyan sorokra bennök, a melyek kissé arra a bizonyos vala-

valára emlékeztetnek rimelésökkel, de egy-két ilyen strófa mint pl. az első a Festeticshez írott költeményben, feledteti velünk csekély számu hibáit. Nem tartom feleslegesnek ezt az első versszakot ide iktatni, mert, ha hibákat hoztam fel, a fényoldalt nem mellőzhetem:

„Tovább nem hallgatók, hat esztendő int már.

S érettebb gyümölcsöt Musám hiába vár,

Őszömnek fű szele.

Bár nem ér énekem remek érdemmeddel,

Hibáit nagy férfi, a szívért engedd el.

Mely idvezel vele.“

Nagy részt igazat adhatunk Kölcsynek akkor, midőn Kistről így szól: „A mi Kisnek nyelvét illeti, Recensor ajánlja minden fiatal íróinknak, hogy a Kis kötetait ezen tekintetben studiumokká tegyék. Az ő nyelve szép, tiszta, világos és egyszerű.“

Kimondja azonban azt is, hogy vannak mondatok és szavak, a melyek őt megbotránkoztatják s több helyen méltán rója meg a költőt, mint ott, a hol Elysiumra nem találván, jobb rimet, a magyar versbe beiktatja azt a latin mondatot „Ut prisca gens mortalium“, a „Falusi élet“ czimüben. Ugy szintén helytelennek tartja „a csürben hágy“ s ocsmány-nak a „gyengén legyezik“ kifejezést, szintugy nagyon különös „a czimeres magzatok“ kitétel a „Dicsőség“ czimüben stb. Van azonban sok olyan megjegyzése is, a melyet el nem fogadhatunk, vagy legalább nem úgy, a hogy ő azt mondja. Mért ne állhatna pld. e három sor a Thalliához czimüben ?

„Ha mindig csácsog is szája

Ha mint ezek írásra rája

Stax úgy hallgat sem bánom.“

Hogy gyermekes volna a „kacsója“ kifejezés, mely egyik költeményében áll, nem ismerem el, mert gyengéd, kedveskedő hangon elmondhatjuk azt bármikor is. Tulságosan finom erkölcsi érzés megnyilatkozását kell látnunk ott, a hol Kölcsy kivetendőnek tartja ezt a sort „ne kacsongass pajtásid módjára,“ itt legfeljebb a „kacsongass“ tájszólásszerű alakját kellene kacsintgass-ra változtatni. „A távol lévőre száját mo-

hón tátja, a valót elejti.“ Ez a két sor Kölcey az Aesopus ebére emlékezteti; legyen! de, hogy azért a Kazinczyhoz irt Hymaeneumból ki kellene hagyni, nem tartom szükségesnek, mert a hasonlat ügyes, legfeljebb a szájtátás kissé közönséges kifejezés s ez ellen lehetett volna kifogást találni. „Ki deritheti fel homloka ránczait“? (ugyanott) már hibás, de nem Kölcey szempontjából, hanem, mert egy kissé erőltetett; hogy a „nagy szépségű énekben“ ne szólhassak a homlok ránczairól, ez különös; de viszont nem derithetem fel azokat, hanem elsimithatom.

„Boldog a csillaga“ (ugyanott) sorból a névelőt s a Horatiushoz irt episztola kezdő sorainak másodikából az utolsó hemistichiumot szeretné elhagyni, „mert azt a költő, csak a rim kedvéért tette bele.“ Ha Kölcey figyelemmel kísérte Kis verseit, azt találhatta, hogy a rim vagy metrum kedvéért sokkal feleslegesebb betoldásokkal is él olykor, mint ez említett két helyen s ha azok nem voltak le előtte az illető költemények értékéből, annál kevésbbé lehetséges ez itt, a hol a betoldások nem is szembeötlők, nem is hibások. A „parolat“ s „nyelvpritty“ szókat sem lehet olyan szigorú bírálat alá venni, de igenis ezen a mondaton „zsol-tárt kornyikálnak“ megütközhetett, mert hiszem, hogy Kis a „kornyikál“ szót itt nem használta volna, ha annak valódi értelmét ismeri. Nehányat Kis versei közül kihagyandónak tart s azt méltán, mert e kiadásba, sőt a Toldy félebe is nem egy olyan költemény került, a melyet vagy kihagyni vagy gyökeres korrekciónak alávetni lett volna szükséges. A végső kívánság: „minekutána Európának miveltebb nyelvén már századok óta rimes verseket is mérték nélkül senki nem ír, ismerjük meg mi is valahára azon versnemnek szépségeit, melyre legelőbb Ráday tanított bennünket s melynek mennyei hangzását lehetetlen nem érezni. Kisfaludy, Berzsenyi és Kis nagy tökéletességre vivék a mértéktelen rimes verseket is, de lehetetlen tagadni, hogy valamint Berzsenyinek mértéktelen verseit az ő mértékeseihez hasonlítani nem lehet úgy Kisnek „Hajós dala“ s a „Lebegsz májusi szellő“ cz. dala szép hangokkal felülmúlják mind az ő többjeit. A hangoknak harmoniájuk elválhatatlan társa a menny-

ből eredt költésnek s jó az, ha a tiszta érzeménynek szavai zavartalan hangokkal hatják meg a fület s ez által szívünket;“ teljesen mutatja azt, a mit már előbb is említettem, hogy Kölcey a német rimes időmértékes verselésnek hódol s ebből a szempontból itéli meg Kist és Berzsenyit s Kis Hajós énekét s „Lebegsz májusi szellő“ kezdetű költeményét, a melynek Toldy kiadásában „Egy nehéz szívű lány tavaszi éneke“ a czime, többre becsüli azoknál, a melyekben csak méret van. Mi a dolgot épen megfordítva kell hogy vegyük, a mennyiben a Kölceytől is magasztalt Poetai feltételt, minden esetre alaki szempontból jobbnak kell itélnünk, mint az előbbi kettőt, bár különösen a Hajós ének remek jambusi menetben indul, elég jó rimeléssel

Szeret|tim éj|des hon|ja
Indul| hajóm |feléd,
Hús|é|ge láng|ja von|ja
Szülöt|tödet |melléd. (Dimeter iamb. cat. in syll.)

de már a tavaszi énekben „Lebegsz, májusi szellő,
Enyhíteni kinomat,
Hozod balzsamlehellő
Zephir, nyugalمامat,
Ezerszer idvezellek
Tavasz, virágidat
Szedem s é|gig emellek,
Zengvén csodáidat . . .“

melynek metrumba ugyanaz, ilyen rimelést mutat: szellő — lehellő, kinomat — nyugalمامat, idvezellek — emellek, virágidat — csodáidat. Kölcey igyekszik felemelni a sokkal jelentéktelenebb költőt, a közönség elismert bálványával Csokonaival s az annyira szeretett Berzsenyivel szemben. Csokonainak — úgy szólván — csak árnyoldalait mutatja be s magyarosságát miveletlenségnek, népiességét parlagiasságnak tartja, Berzsenyit pedig, ha elismeri is, hogy elsőrangú költő, megrója dagályosságáért, majd meg homályosságáért. S ha volt is ebben némi igazsága, tekintetbe kellett volna vennie, hogy Berzsenyi költői tehetsége még nem forotta ki magát teljesen, s nem kellett volna éles kri-

tikájával elrettentenie. Miért nevezi az episztolákat Berzsenyiről irt bírálatában a költészet korcsfajainak, holott a Kis episztolái között szépeket és dicséretre méltókat talál? Berzsenyi munkáinak bírálatára méltán keserithette el a magyar írókat és közönséget. Álljon itt egy epigramm annak fel-tüntetésére, milyen véleményük volt az íróknak Kölcseyről a fent nevezett bírálat után

„Berzsenyi Dániel megtámadojára.

Egy Gonosz a napban mocskot keresett. De helyette
Tisztább fényre hozá tűz lobogó erejét.
Igy jártál mikoron piszkáltad a Remek-Író,
Műfene! felfedezed annyi ezernyi kecsét.

megjelent az Erdélyi Muzeum VIII. füzetében 1817-ben.

Ilyen guny érte őt akkor s hogy botlását ma sem felejthetjük el, áljanak itt dr. Váczi János szavai Berzsenyi életrajzából idézve: „A Kis Jánosról irt bírálat legjobban mutatja elfogultságát s a Kazinczy Ferencz irányának tulajdonságait, a melyek ez irány fejlődésének természetébe nem engedik mélyebben pillantani, a mi különben is kevésbbé volt célja Kölcseynek, mint akár Csokonaynál, akár Berzsenyi Dánielnél“ Majd alább: „Mint ha a kor legjobb írói nem irtak volna episztolákat. Nem százszorta több joggal róhatta volna meg Kölcsey a „poesisnak ezen korcsnemét“ Kis Jánosnál, kinek összes episztolái sem érnek annyit, mint Berzsenyi Dánielnek egyetlen episztolája, még a legkevésbé sikerült is? Nem adott-e okot ezzel Kölcsey, bár akaratlannul, a részrehajlás és egyoldalúság vádjára, a melyet az írók nagy része szemére is lobbantott?“ Igennel kell felelnünk a kérdésre, de az idézett szavakban mentséget is találunk, mert, bár nem egy kor — és írotársa ítélte el, éppen úgy mint Váczi, még is kimondhatjuk, hogy Kölcsey elfogultsága az irodalom korszelleméből eredt, a mely magáévátette a „Kazinczy irányának tulajdonságait!“ Hiszen Kazinczy nem azt kérdi Kis Jánostól: minő körülmények szüleménye ez vagy az a verse, hanem hogy „kitől van utánozva, fordítva?“ S később panaszkodik Kisnek, hogy sajnálattal kell tapasztalni a közönség ellenszenvét a németiséggel

szemben s rokonszenvét a magyar népies irányhoz. „Kölcsseyt e szerint, — a mennyiben a Kazinczy iskolájához tartozott, — nem fűzhette Berzsényihez az izlés és elvek oly teljes azonossága, mint Kishez.“ (Angyal Dávid: „Berzsényi Dániel.“ Figyelő V. 179.) Kölcssey bizonyára sokat levetközött később ezekből a tulságokból s hiszem, hogy, ha a „recensiokat“ akkor írja, a midőn önálló gondolkozásmódjával és kritikai talentumával némileg kiküzdötte magát a németes irány tulságai közül, a midőn már Berzsényi költői egyénisége is megállapodottabb, fejlettebb lett volna, megadhatta volna Bersényinek — még annak életében — az elismerést s nem jutott volna neki annyi keserűség osztályrészül. Hiszen belátta ő maga, hogy kritikája méltán keserítette el Berzsényit s ez vitte nemes lelkét arra, hogy olyan igazán lelke mélyéből fakadó szavakban adja meg az elégtételt az elhunyt költő szellemének a fölőtte tartott emlékbeszédben. Hiszem azonban azt is, hogy Kisünkről irt bírálati másként hangzott volna 10—15 év múlva, s ha az érdemeket, a melyek Kisben megvannak, nem tagadhatta volna is meg tőle, bizonyára nem becsülte volna annyira tul a „philosophus költő“ értékét. Pedig hát nemcsak Kölcsseynek volt ilyen kedvező véleménye Kisről: a kor írói és költői valamenynyien nagy költőnek tartják; — Berzsényi véleményét már ismerjük, szintugy a Kazinczyét, a ki nem győzi eleget dicserni barátját. Szolgáljon eklatáns bizonyosságul Kaz. levelezése Kozma Gergelylyel, a melyet Kozma Ferencz közölt a Figyelő III. kötetében. Kozma itt maga is elismeréssel említi Kist s azt mondja: „Elég kár, hogy az annyi kedvességgel méltán fogadtatott Zaid eleibe tett metzéstől fösvényen kiméltetett a költség;“ majd meg: „Méltó sajnálani, hogy a Wieland Gratziáji fordítását Tdó Kis János ur maga nem folytatta, kivált, ha a másik nem talál olyan szerencsés fordító lenni, milyen az első lett volna.“ Kazinczy feleletéből aztán ezt olvashatjuk: „Osztán az Írók nevei, jók és rosszak, egyvelegest, még pedig ugy, mintha a szerencse fazekában volnának együvé zárva: Kis János — quo nemo fatur dulcius — Gyöngyösi mellett; hátha ez a Gyöngyösi nem a Gömöri Vicispán, hanem a Tordai Leoninus verseket

író talál lenni?! S Kisfaludy hátul a sok nyavalyás könyvgyártók mellett!! Ez vétek az érdem ellen!“ Nem méltán kel-e ki Haraszi Kazinczy esztetikai izlése ellen, mikor ilyen bírálatot hall? nem méltán mondja? „Hisz Kaz. nem tudott választani Kis és Berzsenyi közt és neki Vörösmarty csak olyan kiváló költő volt, mint akár Kovácsóczy.“

A mi ítéletünk nem olyan enyhe és kedvező, mint a Kölcseyé, de azért megadjuk Kisünknek azt az elismerést, a mely őt méltán megilleti.

Méltatás.

Ha költőnk érdemeiről és hibáiról akarunk magunknak képet alkotni, szükséges, hogy röviden vázoljuk azt a tevékenységet, a melyet félszázados irodalmi pályáján kifejtett.

Magyar nyelvű alkalmi versecskék azok, a melyeket itt meg kell említenem, mert itt nem vehettem tekintetbe ama latin verselést, a melyet Kis már a retorikai osztályban kezdett és pedig kedves tanárának, Sckwartnernek hatása alatt.

Az 1790. esztendő Kisünk legnevezetesebb alkotásának esztendeje úgy, hogy, ha egyébként nem is, már e tény folytán megérdemelné, hogy neve örökre emlékezetes maradjon előttünk: az első hazai önképzőkör létesítéseért. Természetes dolog, hogy ő lett a lelke e kis társaságnak, itt olvasta fel első nagyobb szabásu munkáját „Hercules választása“-t, a mely már azért is fontos előttünk, mert elfutára annak a szép seregnek, a mely Kis János műfordításaiból áll.

Midőn az iskolát elhagyja, lelke, szíve a magyar irodalom munkásai felé vonzza s albizálását arra használja fel, hogy velők megismerkedjék. Tudomány-szomja a messze idegenbe ragadja, a hol azonban nem vész ki szívéből a hon és irodalom iránt érzett szent hevülés lángja, s onnan teszi meg az első lépést a nagy mester, Kazinczy felé, hogy hosszú, példátlan barátságukat megalapítsa. Már jelennek meg költeményei folyóiratainkban is, mint a „Hadi és más nevezetes történetek“-ben, a „Magyar Musa“ apróságokat közül tőle s neve kezd ismeretessé válni a hazában. Kül-

földi tartózkodása alatt írja költői levelei elsejét, a melyet azután még olyan sok követett; majd „Hajós dal“-a s műfordításai jönnek gyors egymásutánban. Ő kezdi meg 1797-ben zsebkönyv-irodalmunkat és igyekszik irodalmunk ismeretét idegen nyelven is terjeszteni a „Literarischer Anzeiger“-ben s az „Allgemeine Zeitung“-ban. Prózai fordításainak sorát egykori tanára, Meiners, tanító irányu munkájának átültetésével nyitja meg 1798-ban s ez irányban még tovább is munkálkodván, fordít a jobb, idegen költők termékeiből s önlelke érzelmeit is tolmácsolja eredeti verseivel: szerelem, barátság, hazaszeretet s mély vallásosság szólal meg liráján s énekeibe a filozofus tanítása is vegyül. A Seiler Frigyes munkája után készített „Protestáns Közemberek Olvasókönyvé“-vel egy nagy lépést tett a népies irány felé, hogy a felvilágosodást a népnél is terjeszsze. Igyekszik munkálkodásával az irodalom és társadalmi élet terén mutatkozó hiányokat pótolni. Ezt a czélt szolgálják: „Levelező könyv“-e (1803.), Damm „Görög és római mythológiá“-jának fordítása. Az eddig elhanyagolt gyermek- és ifjúsági irodalom buzgó munkást lel benne, a „Gyermekek és ifjak tárháza“ (1805), „Verses és imádságos könyvecske“ (1815), „Ifjúság barátja“, „Abc-és könyv“, „Dictomos versek és imádságok“ (1816.) képezik e téren fontosabb munkáit. Folytatja Gvadányi történeti munkáját, jutalmat érdemel ki a magyar nyelvről irt művével. Érdekes és tanulságos beszédek, mesék, leírások, cikkekcskék hosszú sora jó a „Flóra“-ban, „Kellemetes időtöltésre szánt elmés nyájasságok“-ban, „Természet csodái“-ban, „Nemzeteket s országokat ismertető gyűjtemény“-ben. Imádságos és énekes könyvek, vallást magyarázó munkák folynak a már általánosan ismert író tollából s még verseinek első kiadását a szeretve tisztelt barát, Kazinczy rendezi, ő maga a mindig kedvelt ó-klasszikai irodalomból fordít s idegen tudósok tudományos értekezéseit, a külföld nagy fiainak remekeit ülteti át a magyar irodalomba. Folyóirataink örömmel veszik közleményeit, a melyek sűrűen kerülnek az olvasó közönség kezébe. A költő, kit érdemei már bejuttatnak mindkét megalakult irodalmi társaságunkba, igazán „ontja“ ó-klasszikai és egyéb idegen nyel-

vekből vett fordításait, a melyek eredeti termékekkel vegyítve a két társaság kiadványaiban jelennek meg, folyóirataink s az ő Soproni Estvéi pedig mindent felölelő, részint eredeti, részint fordított czikkeit közlik. E nemes munkálkodás méltó befejezésül önéletrajzát, „Emlékezései“-t írja meg, hogy halálját jótevői iránt kifejezhesse s példájából az olvasók okulhassanak.

Nem fényt és dicsőséget szerezni, hanem használni ez volt Kisünknek többször kifejezett vezéreszméje egész irodalmi pályáján s ez az a szempont, a melyből bírálói kiindultak, de ennek kell vezérelnie engem is, a midőn ítéletet hozok munkálkodásáról. Igyekezetemnek főczélja lehetőleg teljes, tiszta, bárha nagy vonásokkal megrajzolt képet szolgáltatni.

Eredetiséget, önállóságot ne igen keressünk költőnk-nél, mert kevés munkája van, a mely ne lenne fordított, átdolgozott, sőt mintát kell keresnünk ott is, a hol ő nem említi. De hát nem is pályázik ő az eredetiség babérjáért. Ő a „nemzet napszámosa“, a ki sok követ rakott az irodalom épületébe, a mely hiányos lett volna, e kövek nélkül; ő a „szellemi magvető“, a ki a parlagot termővé akarja tenni. Hogy munkássága tiszteletet érdemel, bárha idegen növényeket honosított is meg a magyar talajban, azt már tudjuk.

Tárgyaltuk műfordításait s ott láttuk, hogy jó munkát végezett; láttuk az elismerést, a melylyel kortársai neki adóztak, de láthattuk azt is, hogy tulbecsülték értékét, mint a hogy tulbecsülte nem egy helyütt Greguss Ágost is. Azt látja Greguss is, hogy költőnknek nincs teremő lángelméje, de nem is ékeskedik idegen tollakkal. Nagy fogékonyság és még nagyobb szorgalom jellemzik Kist és a törekvés, hogy ne egyesekre, hanem az egész nemzetre hasson a közműveltség terjesztésével. Kis maga is kéri „Emlékezései“-ben, hogy ne a zsenik, hanem ama kisebb tehetségek osztályába sorozzák, a kik a jelennek és nem a jövőnek dolgoznak. A „nemzet erkölcsi tanköltő“-je ő, a ki a nemzet jólétén és felvilágosodásán munkálkodik. Szépen mondja itt Greguss: „Az alkotó erőnek hiányát busásan kárpótolta benne azon ritka összhang szív és fő, akarat és tehetség között, mely-

nél fogva bölcsh nyugalmból semmi balviszonyok sem sodorhatták ki, mindennemű félrelépéstől erkölcsi érzelmeinek emelkedettsége óvta őt, mely válhatlan egyesületben magas műveltségével a kitűzött czélt soha sem hagyá szeme előtt árnyékba borulni vagy félretolatni; lelki fogékonysága pedig, mely idő folytával nem hogy csökkent volna, sőt növekedett, munkálkodása bámulatos szaporodását eszközölé, miben egyéb iránt nem csupán vas szorgalma és kitartása, de hosszú életkora, sőt némileg hivatali foglalkodásainak indító ereje is tényezőkül említendők.“ A mit azonban Kis verselési könnyűségéről és költői leveleiről olyan dicsérőleg mond, azt mi nem ismerhetjük el, mert ezt bőségesen megczáfoltuk ott, a hol Kölcsy bírálatairól volt szó. Hogy vannak sikerült episztolái, a melyek irodalmunk jobb termékei közé tartoznak: ezt kézséggel elismerhetjük; de dicséret nem illetheti valamennyit sem tartalmi, sem alaki tekintetben. Verselni tud Kisünk, ezt láttuk, de rimelésében találunk elég hibát is.

Prózájára inkább ráillik Greguss dicsérete: „... Derült, könnyű prózája, mintha csak szíves atyai tanácsok egymásutánja volna. Mindenben úgy adja magát, a mint van. Nem öltözködik az írói diszruhába, de házi pongyolában marad. A hiu czifraságot és fényködöt, melybe legtöbbször beleburkolódnak, midőn írókul a közönség elibe lépnek, ő megveti és széttépi.“ Eredeti és fordított prózai dolgozatok u. m. elbeszélések, novellák, értekezések a bölcshész, történelem, nép-, föld-, természetrajz, irodalom stb. köréből, apró szép prózai munkácskák, idegen folyóiratokból átvéve, könyvismertetések, ellenbírálatok folytak írói tollából; de Kisünk itt sem, sőt talán itt még kevésbé önálló. Tanítani akar, de nem lesz másolóvá, mert keveri saját eszméit a másokéval, alkalmazza az idegent honi viszonyainkhoz s képes úgy gondolkozni, mint az, a kit fordít, a kit utánoz, a kinek töredékes munkáját folytatja; mikor Gvadányi József történeti munkáját: „A világ közönséges históriájá“-t folytatja a kezdeményező halála után, a melylyel Millot angol történetíró nyomán a magyar filozófiai történetírásnak veti meg alapját, Kis szintén kompillátorrá lesz, a ki saját tapasztalatait is

érvényre juttatja. A mi Gvadányinál humor, azt nála naivság pótolja, a melylyel annyi mese nyer helyet a történeti munka keretében. Még a magyar nyelv ügyében irt pálya nyertes munkája sem önálló, de ügyesen alkalmazkodik a követelményekhez s az ő magyar egyéniségének tisztító tüzében magyarrá lesz a munka, hogy hasson ott, a hol csak olvas-sák, hogy tanítsa azokat, a kiknek szükségük van reá. Mert oktattva akar gyönyörködtetni s mindig egy és ugyanaz a jelmondata:

„Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci“!



II. Adatok a lefolyt tanév történetéhez.

1. A tanév tartama.

A tanulók szeptember 1., 2. és 3-dikán iratkoztak be, összesen 383, kik közül 380 rendes, 3 magántanuló. A létszám gyarapodása a megelőző tanévihez képest 23.

Javító vizsgát tett a tanév elején 19 tanuló; a polgári iskolából beiratásra jelentkezett 6 tanuló sikerrel tett felvételi vizsgálatot.

A tanévet az igazgató szeptember 4-dikén ünnepélyes „Veni sancte“-val nyitotta meg, mely után a gymnasium fegyelmi szabályai az egybegyűlt ifjúságnak a tanártestület jelenlétében felolvastattak, az előadások megkezdődtek és az ünnepek és engedélyezett szünnapok kivételével megszakítás nélkül folytak június 14-dikéig. A VIII. osztálynak osztályvizsgálója május 9-dikén az írásbeli érettségi vizsgálatok május 20-dikától 25-dikéig, a szóbeli érettségi vizsgák a vallástanból május 26-dikán a többi tárgyakból június 28. és 30-dikán tartattak meg; az utóbbiakon Kuncz Elek tan-ker. kir. főigazgató elnökölt; az állam képviselőjére dr. Csengeri János kolozsvári egyetemi tanár küldetett ki, az erúelyiróm. kath. statust Mikó Bálint főispán és igazgató-tanácsi tagképviselte. A tanévvégi vizsgálatok június 16—24-ig folytak le. Június 28-dikán „Te Deum“ és tanév záró ün-nepély volt, melyen az iskolai bizonyítványok, a jutalmak és az „Értesítő“ kiosztattak.

2. Valláserkölcsei állapot.

A tanuló ifjúság a gymnasiumi paptanárok által vég-zett szent misén — a téli hónapok kivételével — minden

nap megjelent, vásár- és ünnepnapokon isteni tisztelet előtt exhortatíot hallgatott, melyet a felgymnasiumi ifjaknak P. Kopacz J. Pátrik vallástan tanár, az algymnasiumiaknak Kassay Lajos tanár tartott; a déleesti isteni tiszteleteken szintén részt vett, melyeket megelőzőleg az ifjuság egyházi énekekben gyakorolta magát. A tanéven át Kisasszony napján, Mária szeplőtelen fogantatása ünnepén és husvétkor az ifjuság gyónt és áldozott. Pünkösdi szombatján pedig szent gyónás és áldozás után az erdélyi püspök ur ő méltósága kiszolgáltatta a bérálás szentségét a tanuló ifjuságnak megragadó alkalmi szent beszéd kíséretében. A tanártestület vezetése alatt részt vett az ifjuság az egyház körmeneteiben, valamint a 9 kedden át páduai szent Antal tiszteletére rendezett bucsu áhitatosságban és a pünkösdi ünnepi processiókban is. Mária ünnepein és vigiliáin a „Mári Társulat” jelvényeinek elülvitele alatt ünnepélyesen vonult az iskolából a templomba és onnan vissza. Mária neve napján a tanuló ifjuság egy részét a gymnasiumban másfél század óta fennálló szokás szerint, megelőző gyónás és áldozás után Murányi Kálmán kerületi főesperes-plebános felavatta a „Mária Társaságá”-ba. A társulatba való felvételre P. Kopacz J. Pátrik vallástan tanár készítette elő az ifjuságot.

Kiváló gondot fordított a tanártestület az ifjuság vallásos és erkölcsös nevelésére, melyet saját jó példájával és lelkes buzdításaival iparkodott elérni; ennek és azon körülménynek, hogy kis községünkben hiányzik az ifjuság erkölcsének megmételtyezésére szolgáló alkalom, köszönhető az, hogy az ifjuság erkölcsi viselete jó volt.

3. Egészségügy.

A gymnasium ifjusága kevés kivétellel a kettős finóvelő intézetben, a seminarium- és internatusban lakván, az egészségi viszonyok kellően ellenőrizhetők voltak. Az intézet tisztaságát, megfelelő élelmezést dr. Kolonics Dénes intézeti orvos felügyelte és a betegeket az intézeti kórodában gondos gyógykezelésben részesítette s a gymnasiumi összes ifjuságot rövid időközökben megvizsgálta. Habár az intézetet járványos betegségek nem látogatták meg, a könnyű és

gyors lefolyású betegedési eseteken kívül, sajnos! gymnasiumunkat ez évben több haláleset sujtotta mély fájdalommal. Elhunytak Jánosi Ignác himlőben, Kovács Sándor belső elvérzésben, Pongrácz Béla és Géza testvérek vízkórságban. I. oszt. tanulók; Tulit Áron és Veress Károly VI. oszt. tanulók tüdővészben. Mindenik tanuló az intézeten kívül, szülői ápoló karjai között szenderült jobb létre. Az örök világosság fényeskedjék nekik!

4. Iskolai ünnepély és látogatás.

Az erd. kath. status gymnasiumainak védőszentjéül szűz szent Imre herczeg jelöltetvén ki, gymnasiumunk eddigi védő szentje szt. Katalin ünnepe helyett ez évben ülte meg először szent Imre herczeg ünnepét, melyen az ifjuság szavalati-, ének- és zenedarabokat adott elő. Ugyanez ünneppel kapcsolatosan tartotta meg gymnasiumunk a király által a nemzet nagy alakjai megörökítésére felajánlott 10 szoborért a hála ünnepét, melyen Kassai Lajos tanár tartott alkalmi felolvasást.

XIII. Leó pápa szentséges atyánk áldozárságának 50 éves, pápaságának 25 éves jubileuma alkalmából gymnasiumunk hálaadó isteni tisztelettel egybekötött ünnepet ült, melyen az ifjuság ének, zene és szavalati darabjain kívül Bándi Vazul igazgató alkalmi beszédet tartott, Kassai Lajos tanárnak ez alkalomra irt s Riszner Ödön tanár és neje Kozma Irén által zenésített melodramáját az ifjusági zenekar kísérete mellett elszavalta Riszner Ödön tanár; az ünnepélyt Korber Imre zenetanárnak ugyan ez alkalomra irt indulója: „Fel a Vatikán védelmére“ zárta be.

Ezen jubileumi ünnep alkalmából begyűlt 25 frt szeretet adományt, az ünnepélynek diszprogrammját, melynek czimlapját folyondárokkal és iskolai eszközökkel diszitett stilizált oszlopkeret rajza ékitette, a második lapon az ünnepély magyar sorrendje alatt Csik-Somlyó és háttére, a harmadik lapon a latin szövegű program alatt a Vatikán rajza volt, továbbá a gymnasium tanártestülete és ifjusága által aláírt hódoló feliratot pápa ő szentségéhez az erdélyi püspök ur vitte el és mutatta be a szentséges atyának, ki ez uttal pápai áldását küldötte meg Erdély tanuló ifjuságának.

Az 1848. márczius 15-diki események emlékére márczius 15-dikén, az 1848-diki törvények szentesítésének emlékére ápril 16-dikán mint félszázados évfordulókon a gymnasium hazafias ünnepet ült; az elsón dr. Balló István, a másodikon Szász Károly tanárok tartottak alkalmi felolvasásokat.

A finövelő intézet védőszentje szent Mihály napján az intézet ifjusága hagyományos szokás szerint egybegyűlve hallgatta meg az igazgató buzdító beszédét.

A tanév záró ünnepen a hálaadó isteni tisztelet után az érdemsorozatok felolvastattak, a jutalomdíjak kiosztattak, mely alkalommal az ifjuság ének és zenedarabokat adott elő.

Május 9—12-én végezte Kuncz Elek tanker. kir. főigazgató hivatalos látogatását, mely alkalommal a tanárok előadásait meghallgatta, a könyv- és szertárakat és a finövelő-intézetet behatóan megtekintette s a tapasztaltak felett megelégedését fejezte ki. Ép ily beható vizsgálatot tartott Pál István kanonok, mind az erdélyi kath. status igazgatótanácsának előadója, ki a június 16—18-dikán tartott hivatalos látogatása alkalmával a tanulók évvégi vizsgálatainak meghallgatásával szerzett meggyőződést a tanulmányi előmenetelről.

A pünkösdi búcsura május 27-dikén községünkbe érkező gróf Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök urat az ifjuság és tanártestület élén Bándi Vazul igazgató üdvözölte a gymnasium nevében, mely után püspök ur meglátogatta a gymnasiumot és az egybegyűlt tanuló ifjuságnak megható beszédet tartott; innen a finövelő intézetbe ment, megtekintette az intézetet és a vacsoráló internatusi ifjuságot, egyeseket leereszkedő nyájas megszólítással tisztelt meg. Este az ifjuság fáklyás menettel tisztelgett fópásztorának és legfőbb tanfelügyelőjének, melyen Jakab Antal tanár tartott üdvözlő beszédet. Püspök ur ez alkalmat is felhasználta, hogy az ifjusághoz szerető atyai intelmeket intézzon. Pünkösdi szombatján maga gyóntatta a nagyobb tanulókat és 236 gymn. tanulónak a bérálás szentségét kiszolgáltatta. A pünkösdi ünnepek után Al-Csikon tevén fópásztori látogatását, a tanuló ifjuság iránti szeretete még két ízben hozta vissza Somlyóra, hogy atyai szeretetének buzdító és intő szövegét hallassa.

Pütkösd szombatja örökre emlékezetes lesz gymnasiumunk történetében. Fzen napon szentelte fel egyházi szertartásokkal püspök ur a csik-somlyói jótékony nőegyesület által a gymnasiumnak ajándékozott szép és értékes zászlót, melynek egyik felén Csikvármegye czimere van himezve, más felére pedig gymnasiumunk védőszentjének szent Imrénnek remek kivitelű képét Fodor Róza községünk szülötte festette. A zászlószentelésen képviselve voltak és szebbnél szebb jelmondatok kíséretében a zászlónyélbe szegeket vertek be Mikó Bálint főispán gymnasiumunk világi gondnoka, Csikvármegye összes hivatalos testületeinek képviselői és több vidéki js. A zászlóanyai tisztet Becze Antal alispánné nagysága volt kegyes elvállalni. Ez alkalommal ismét püspök ur ő méltósága „szeretett ifjuság“ megszólítással egyik remek beszédét tartotta és ezen jelmondatból kiindulva: „Imádkozzál és dolgozzál és az Isten veled lesz“ az első szeget következő jelszavak kíséretében verte be: „Szent Imre herezeg tiszteletére és a somlyói szent Szűznek örök dicsőségére s az erdélyi ifjuság boldogságára.“

5. Személyzetiek.

A Maros-Vásárhelyre áthelyezett Pap András tanár helyébe Riszner Ödön neveztetett ki h. tanárnak, ki a tanév folytán a német-, magyar nyelv és irodalomból szakvizsgát tett. Dr. Balló István helyettes tanár rendes tanárrá neveztetett ki; ugyan ő a magyar nyelv és irodalomból doktori szigorlatot tett. Az állam folyó tanévre gymnasiumunknak 6000 forint segélyt adott.

6. Fontosabb rendeletek és átiratok.

1897-ik év.

Az al- és felgymnasiumban külön-külön exhortator alkalmazandó. 3405. püspöki szám.

A Táttra képét és Magyarország czimerének leírását és rajzát tartalmazó füzetet a nagymélt. vall. és közokt. miniszter megküldi. 3501. püsp. sz.

Az engedélyezett tankönyvek 56-ik jegyzéke megküldetik. 46.980. miniszt. sz.

A polgári iskola IV osztályából jövő tanulók az ásványtanból is megvizsgálandók: 3963. püsp. sz.

Az első iskolaszolga fizetése 300 frtban rendszeresítettik. 4189. püsp. sz.

Ő császári és apostoli királyi Felsége az ezer éves magyarország kiválóbb történeti alakjait a művészet alkotásaival kívánja megörökíteni, mely alkalomból iskolai ünnepély rendezendő. 4185. püsp. sz.

A tisztviselők előmenetelére czélzó pártfogásoktól tartózkodni kell. 3460. miniszt. eln. sz.

A gymn. ifjúság kiránduló egyesületének Csikvármegye törvényhatósága 50 frtot ad. 10,689 alisp. sz. •

Nemes Csikvármegye az internátusra 370 frtot, a zene és franczianyelv tanítására 200—200 frtot utal. 11,326. alispáni szám.

Az erd. kath. státus igazgatótanácsának jelentése, a zárszámadás és költségelőirányzat megküldetik. 2054. igazg. tanácsi sz.

A tanévek végén a befolyt tandijról, ennek a tanulmányi és nyugdíj alapra eső hányadáról s az elengedett tandijösszegekről jelentés teendő. 4793. püsp. sz.

Minden tanév elején kimutatás terjesztendő fel azon mellékfoglalkozásról, melyet a tanárok az intézeten kívül végeznek. 4810. püsp. sz.

„Magyarország történeti emlékei az ezredéves országoz kiállitáson“ Czobor Béla cz. mű megszerzésre ajáltatik. 1249. főigazg. sz.

A csiksomlyói róm. kath. főgymnasium mellett fennálló finövelőintézethez kötött alapítványok megállapittatnak. 3559. püsp. sz.

Kassay Sándor Cycloidographja megszerzésre ajáltatik. 1312. főigazg. sz.

Az új honvéd nevelő és képző intézetek rövid ismertetése megküldetik. 76,313. miniszt. sz.

1898.

A vall. és közokt. miniszternek az üveg és textil iparra vonatkozólag a „Hivatalos közlöny“ 1897. évi 21., 22. és 23. számaiban kiadott rendclete figyelembz ajáltatik. 5277. püsp. sz.

XIII. Leo pápa ő szentsége koronáztatása 20-dik évfordulója alkalmából gymnasiumi ünnepély tartandó. 217. p. sz.

A „főtanhatóság“ kifejezésének használata iránt utasítás adatik. 259. püsp. sz.

A vall. és közokt. miniszter a gymnasiumnak 4 drb történelmi fal térképet küld. 80,116. miniszt. sz.

Munkácsi élete és munkái díszmű egy példányát a vall. és közokt. miniszter megküldi. 167. eln. sz.

Jedlicska Pálnak „Adatok erdődi b. Pálffy Miklós a győri hősnek életrajza és korához“ cz. műve megszerzésre ajáltatik. 1028. püsp. sz.

A csik-somlyói róm. kath. főgymnasium tanárainak az országos nyugdíjintézetbe történt felvételéről értesítés. 966. püsp. sz.

A párhuzamos I. osztály jövőre beszüntetendő, a f. tanévi helyettesítési díj pedig a f. évi államsegély terhére utaltatik ki. 1195. püsp. sz.

A kerületi tornaversenyek ideje és helye megállapíttatik. 1328. püsp. sz.

Az 1848-iki törvények szentesítése napját, ápril. 11-ikét jövőre márcz. 15-ike helyett iskolai ünnepel kell megülni. 1362. püsp. sz.

A marosvásrhelyi róm. kath. főgymnasium érettségi vizsgáztatási jogot nyert. 1404. püsp. sz.

A husvéti szent gyakorlatokat jövőben virágvasárnap előtti szombaton kell megkezdeni. 1463. püsp. sz.

A hajdunánási ev. ref. gymnasium 5. és 6. osztályának a nyilvánossági jog megadatott. 15,714. miniszt. sz.

A középiskolák számára engedélyezett tankönyvek 57. sz. jegyzéke megküldetik. 1170. miniszteri eln. sz.

Rendkívüli tornatanítóképző tanfolyamot rendez a vall. és közokt. miniszter a középiskolai tanárok számára. 7311. miniszt. sz.

Latin stilisztikai, antik plastikai, pannoniai és dácziai régiségeket tárgyaló tanfolyamot nyit a miniszter a nagy szünidőn. 7312. miniszt. sz.

A közoktatás állapotáról szóló XXVII. miniszteri jelentés megküldetik. 1536. püsp. sz.

A tornaversenyen egy tanuló legfőlebb csak két egyenkinti versenyben vehet részt. 1469. püsp. sz.

Maurer János „A tornász“ cz. műve megszerzésre ajáltatik. 1637. püsp. sz.

Dr. Pekár K. „Positiv aesthetica“-ja a tanári könyvtárnak ajáltatik. 301. főigazg. sz.

Az érettségi szóbeli vizsgálatok idejéül junius 28. és 30-dika tüzetik ki. 399. főigazg. sz.

A gyula-fehérvári papnöveldébe julius 2-ra concursus hirdettetik. 2000. püsp. sz.

A honvéd hadapród vagy főreáliskolába pályázott tanulók kérvényük sorsának eldültéig okt. 1-ig a gymnasiumba tandíjmentesen felveendők. 2184. püsp. sz.

Az érettségi vizsgákon az erd. kath. statust Mikó Bálint főispán és igazgatótanácsi tag fogja képviselni. 2175. püsp. sz.

Az érettségi vizsgákra miniszteri biztosul dr. Csengeri János kolozsvári egyetemi tanárt küldi ki a miniszter. 26055. miniszt. sz.

A csiksomlyói róm. kath. főgymnasiumnak adott 6000 frt államsegély kiutaltatik. 817. igazg. tan. sz.



III. Tanári kar.

1. **Bándi Vazul**, egyházi, okleveles rendes tanár, gymnasiumi, szeminariumi és internátusi igazgató ; tanítja a bölcészetet a VII., VIII. osztályban heti 4 órában. Tanit 1873 óta.

2. **Dr. Balló István**, világi okl. rendes tanár, tartalékos m. kir. honvédhadnagy, az önképzőkör vezetője, az I. B. osztály főnöke, tanítja a magyar nyelvet az I. B. IV., VIII. a latint az I. B. osztályban. Heti óráinak száma 20. Tanit 1895. óta.

3. **Csató János**, egyházi, okl. rendes tanár, a természetrajzi szertár és botanikus kert őre, a kirándulási egyesület elnöke, EKE. ügyvivője, tanítja a természetrajzot a IV., V. és VI. osztályban. Földrajzot az I. A. B. és a II. osztályban. Heti óráinak száma 20. Tanit 1892. óta.

4. **Glósz Miksa**, világi, okl. rendes tanár, a tanári könyvtár, az érem- és régiségtár őre, a VI. osztály főnöke ; tanítja a latint a VI. és VIII., a görögöt a VI. és VIII. osztályban. Heti óráinak száma 21. Tanit 1874. óta.

5. **Haydn J. Hugó**, világi, okl. rendes tanár, az ifjúsági könyvtár őre, tantestületi jegyző, tanítja a német nyelvet a III—VIII. osztályban. Szépirást I. A. és B. osztályban. Heti óráinak száma 20. Tanit 1882 óta.

6. **Jakab Antal**, világi, okl. rendes tanár, a VIII. osztály főnöke, tanítja a mennyiségtant, az I. B. III., V., VII., a természettant a VIII. osztályban. Természettani földrajzot a III. osztályban. Heti óráinak száma 19. Tanit 1879. óta.

7. **Kassai Lajos**, egyházi, okl. rendes tanár, a II. osztály főnöke, internátusi felügyelő, algymnasiumi hitszónok ; tanítja a magyar nyelvet a II., V. és VI. osztályban, a latin nyelvet a II., görög pótlót a VI. osztályban. Heti óráinak száma 20. Tanit 1886. óta.

8. **P. Kopatz Patrik**, szent Ferencz-rendi áldozár,

jogosított rendes tanár, a Mária társulat elnöke, gymn. exhortator, tanítja a hittant az I—VIII. osztályban heti óráinak száma 18. Tanit 1880. óta.

9. **Nagy István**, egyházi jogosított rendes tanár, finőveldei aligazgató, a IV. osztály főnöke, a kölcsönkönyvtár őre, tanítja a latint a IV., V. és VII. osztályban. Heti óráinak száma 17. Tanit 1870. óta.

10. **Pál Gábor**, világi, okl. rendes tanár, a VII. osztály főnöke, a természettani szertár őre, tanítja a mennyiségtant az I. A. a II., IV., VI., VIII. és a természettant a VI. osztályban. Heti óráinak száma 19. Tanit 1876. óta.

11. **Petres András**, világi, jogosított rendes tanár, a III. osztály főnöke, tanítja a magyar nyelvet a III., a latin nyelvet a III., a görög nyelvet az V—VII. osztályban. Heti óráinak száma 18. Tanit 1877. óta.

12. **Riszner Ödön**, világi h. tanár, tartalékos cs. és kir. hadapród őrmester. I. A) osztály főnöke, tanítja a magyar nyelvet az I. A), VII., a latint I. A), a görög pótló irodalmat a VII. és VIII. osztályban. Heti óráinak száma 20. Tanit 1897. óta.

13. **Szász Károly**, világi okl. rendes tanár, a történelem-földrajzi muzeum őre, tanítja a történelmet a III—VIII., a politikai földrajzot VII., a görög-pótló magyart az V. osztályban. Az V. oszt. főnöke. Heti óráinak száma 20. Tanit 1877. óta.

14. **Sipos Sándor**, világi, jogosított tanár, a rajzeszközök őre, tanítja a rajzoló geometriát az I—IV., a görög-pótló rajzot az V—VIII. osztályban. Heti óráinak száma 22. Tanit 1872. óta.

15. **Korber Imre**, világi, a torna- és zeneeszközök őre, a „Korberianum” tojásgyűjtemény örökös tiszt. őre és ellenőre, tanítja az éneket, zenét, tornát és francia nyelvet az I—VIII. osztályban. Heti óráinak száma 22. Tanit 1889. óta.



IV. A bevezetett tananyag.

I. Rendes tantárgyak.

I. OSZTÁLY.

Osztályfőnök : A-ban **Riszner Ödön**, a B-ben **Dr. Balló István**.

Hittan, heti 2 óra. Az ember rendeltetése és végcélja; a hit; az apostoli hitvallás 12 ágazata; Istennek tiz és anyaszentegyház öt parancsa; a bűnök-, erények-, szentségek- és szentelményekről szóló tan. Részletek a kath. egyház történelméből. — Tankönyv: Egri Közép Katekizmus.

Tanította: **P. Kopatz Patrik**.

Magyar nyelv, heti 6 óra. *a)* Elbeszélő prózai és költői olvasmányok, különösen népmese, klasszikus mythosz, magyar történelmi monda, a földrajz és természetrajz köréből. Az olvasott darabok tartalmának magyarázása és elbeszélése. Versek szavalása. *b)* Nyelvtan. Egyszerű mondat és mondatrészek. A teljes alaktan. Szóképzés. *c)* Két hetenkint egy isk. dolgozat. Kézikönyv : Dr. Szinnyei J. Kisebbl Magyar nyelvtana és Olvasókönyve.

Tanította: az A-ban **Riszner Ödön**.
a B-ben **Dr. Balló István**.

Latin nyelv, heti 7 óra. Olvasás : névragozás, melléknevek fokozása, névmások, számnevek, a „sum“ igének és a 4 rendes igeragozás. A nyelvtan egyes részeinek megfelelő 52 gyakorlatnak és 20 mesének fordítása. Emlékeztető : I. A-ban Equus et aper. Equus et asinus. Pastores et lupus. Pater et filius. Stephanus et Martinus. B-ben Taurus et musca. Sol et stellae. Pater et filius. Pastores et lupus. Promptum Laconis responsum. Het. 1 isk. dolgozat. — Kézikönyv : Dr. Szamosi János Latin nyelvtana és Olvasókönyve.

Tanította: az A-ban **Riszner Ödön**.
a B-ben **Dr. Balló István**.

Földrajz, heti 4 óra. Tankönyv: Visontay-Borhás „Földirat.” Lange-Cherven; Iskolai atlas. Tananyag: Általános földrajzi alapfogalmak, a magyar állam, az osztrák császári birodalom és Európa többi államainak földrajza, a legjellemzőbb állat-, növény- és ásványvilág ismertetésével, főbb tekintettel a térkép készítés elsajátítására.

Tanította **Csató János**.

Számtan, heti 3 óra. Tizes számrendszer. Római számjegyek. A négy alapművelet egész számokkal, tizedes és közönséges törtekkel. Különböző mértékek és pénznemek ismertetése. Kézikönyv: Dr. Mocnik F. és Dr. Schmidt. A. Számtan.

Tanította az A-ban **Pál Gábor**.
a B-ben **Jakab Antal**.

Rajzoló geometria, heti 3 óra. Kk. Fodor L. és Dr. Wagner A. „Rajzoló Planimetria” Planimetriai idomok különböző tételei, geometriai ornamentális rajzolás, egyenes és görbealaku idomok, táblarajz után rajzeszközökkel és szabadkézzel.

Tanította: **Sipos Sándor**.

Szépírás, heti 1 óra. Nagy S. szépírás mintái után, magyar folyóírás és a német írás alapvonalai, a szépírás szabályainak magyarázata mellett, táblai előírás nyomán.

Tanította **Haydn J. H.**

II. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Kassai Lajos**.

Hittan, heti 2 óra. A külső isteni tisztelet szüksége. A szent helyek, idők, egyházi készletek, és az isteni tisztelet szent cselekményei. Tk. Pokorni Emanuel: Katholikus Szertartástana.

Tanította: **P. Kopatz Patrik**.

Magyar nyelv, heti 5 óra. Az I. osztály tananyagának ismétlése. Határozók, ragos és névutós határozók, összetett, mellérendelt, alárendelt és többszörösen összetett mondatok. Prózai olvasmányok. A kevély császár. A két hú barát. Erdei kunyhó. Éste. Hogyan fogott a huszár ellenséget? Géza fejedelem megtérése. Szent István király. Korona és kard. Görög-perzsa háborúk. A tülevelű fák. A koldus gyermek. A magyar alföldi puszták. A Tisza. A Balaton partján.

A tatárjárás. Deák Balázs és a kiesett kerékszeg. A magyar kereszties hadjárat. Kálmán és utódai. Külföldi gyümölcsfák. Nagy Sándor és orvosa. Az arany bulla. Salamon király és a hercegek. Szent László és kunok. Költői olvasmányok: Szent László füve. A rab. Éji látogatás. A gazdag. Alkony. Emlézett darabok: A puszta télen. A bűvár Kund. Isten hozzád. Tavasszal. A megfagyott gyermek. Alkony. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tk. Dr. Szinyeyei József Iskolai Magyar Nyelvtana és Olvasókönyve.

Tanította: **Kassai Lajos.**

Latin nyelv, heti 7 óra. Tankönyv dr. Szamosi János Latin Nyelvtana és Olvasókönyve. — Az első osztály tananyagának ismételése mellett a teljes igeragozás és az igék áttekintése perfectumok és supinumok szerint. — Rendhagyó, hiányos és személytelen igék. — Elüljárók, határozószók és kötőszók. — Szóképzés. — Olvasmányok: De terra. De luna. De stellis. — De montibus. De arboribus. De frugibus. — De septem Romanorum regibus. — De argonautis. — De origine urbis Romae. — Brutus suorum filiorum iudex. — Porsenna. Horatius Cocles. — C. Mucius Scaevola. — Emlézésül részletek: „De Argonautis“, „Horatius Cocles“ és „C. Mucius Scaevola“ című olvasmányokból. — Hetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat.

Tanította: **Kassai Lajos.**

Földrajz, heti 4 óra. Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália földrajza, oro-, hydro- és ethnographiai tekintetben, a természeti tárgyak kiváló figyelembe vétele mellett. Térkép rajzolás. Tankönyv: Visontai-Borbás.

Tanította: **Csató János.**

Számtan, heti 4 óra. Az I. osztály tananyagának ismétlésével kapcsolatosan számolási rövidítések és korlátolt pontosságú eredményhez vezető számtani műveletek. Közönséges tört átváltoztatása tizedes törtté és viszont. Egyszerű arányok és aránypárok. Hármasszabály. Százalék számítás száztól, százra és százban. Havonként két iskolai írásbeli dolgozat. Kézikönyv: Mocknik-Schmid: „Számtan“.

Tanította: **Pál Gábor.**

Rajzoló geometria, heti 3 óra. Stéreoetriai elemek. Kézik. Fodor B. és dr. Wagner A. „Rajzoló Stéreoetria.“ Egyszerű testidomok szemléltetése, ábrázolása, rajzolása, hálózata és modelljeinek elkészítése. Planimetria ornamentális rajzolás táblarajz után sodrony- és bádogtestminták távlati rajzolása, árnyékolva.

Tanította: **Sipos Sándor.**

Szépíráás, heti 1 óra. Nagy S. mintái után. Kálligraphiai magyar és német folyóírási gyakorlatok, kellő magyarázatok mellett, táblai előírás után.

Tanította: **Sipos Sándor**.

III. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Nagy István**.

Hittan, heti 2 óra. Tankönyv; Róder F. „Ó és Ujszövetségi bibliai történetek“ I. r. Tananyag: az ó-szövetség története.

Tanította: **P. Kopacz J. Patrik**.

Magyar nyelv, heti 3 óra. Az egyes beszédrészek ismétlése után a mondattan egészen. Prózaí olvasmányok: Egi háború. Egy régi udvarház. A magyar becsületszó. Nagy Lajos és a nápolyi hadjáratok. A mohácsi vész. Köd, felhő eső és hó. A görög ember lakása. Az első török háborúk. Hunyadi János. Athenaei élet. A rómaiak mindennapi élete. Az olympiai játékok. A tűzokádó hegyek. Egyiptom. Az éjszaki sarkvidékek lakói japán. A könyvnyomtatás felfedezése. Amerika fölfedezése. Költői olvasmányok: Zivatar. Az elhagyott lak. Családi kör. A jó öreg korecsmáros. A szegény asszony könyve. A fél kezű koldus. Mátyás király. Mátyás király Gömörben. A tudós. Szózat. Hymnus. Emlézésül több válogatott költemény. Kéthetenként egy iskolai írásbeli dolgozat. Tankönyv: Dr. Szinyeyi József „Rendszeres Magyar Nyelvtana és Magyar Olvasókönyve. III. rész“

Tanította: **Petres András**.

Német nyelv, heti 4 óra. Az alaktan megfelelő gyakorlatok alapján. Olvasmányok: Der Morgen. Der Abend. Der Frühling. Der Sommer. Der Herbst. Die halbgefüllte Flasche. Das Lamm im Walde. Ein theurer Kopf und ein wolfeiler. Die Hirtenflöte. Der Hirsch und die Mücke. Der Blinde und der Lahme. Der Fuchs und die Weintraube. Die drei Brüder. Der Wolf und der Mensch. Frisch gewagt ist halb gewonnen. Müsziggang ist aller Laster Anfang. Die Fahrt der Argonauten. Heracles Jugend und erste Thaten. Költemények: Der Fuchs. — An den Mai. Der Grenadier, emlézve. Kéthetenként egy iskolai írásbeli dolgozat. Kézikönyv: Felsmann J. „Német Nyelvtana és Gyakorló könyve“ Harrach J. „Német Olvasókönyv“. I. K.

Tanította: **Haydn J. Hugó**.

Latin nyelv, heti 6 óra. A szótan főbb vonásokban való ismétlésével egyidejűleg felvétellett a mondatrészek egyeztetése, az esettan és viszonzszók, a főnevek, melléknévek és névmások. Prózai olvasmányok: Róma története. Előkor. A királyok kora. Költői olvasmányok Lupus et agnus. Canis per fluvium carnem ferens. Vacca et capella. Ovis et leo. Lupus et grus. Cervus ad fontem. Vulpes et corvus. Canes famelici. Leo senex, aper, taurus et asinus. Canis fidelis. Rana rupta et bos. Vulpes et ciconia. Aquila feles et apes. Muli duo vectores. De Simonide. Viatores et latro. Calvus et musca. Calvus et quidam pilis defectus. Phaedrus meséiből nyolcz drb emléztetett is. Minden héten egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tank. Dr. Szamosi János Latin Mondattana és Elischer József Latin Olvasókönyve.

Tanította: **Petres András.**

Történelem-Földrajz, heti 4 óra. a) Történelem. Magyarország története a honfoglalástól az 1867-iki kiegyezésig; különös tekintettel hazánk művelődési és alkotmányos viszonyaira. Kézikönyv: Ribáry „Magyarország története”. — b) Földrajz. Az osztrák-magyar monarchia földrajza. Mindkettőnek hegy és vízrendszere. Magyarország vármegyéi és az osztrák örökös tartományok egyenkint. A legnevezetesebb községek felemlítése után népességi viszonyok, vallás, mezőgazdaság, ipar, közlekedés, kereskedelem, szellemi műveltség, alkotmány, törvényhozás és közigazgatás. Tankönyv: Cherven „Az Osztrák-Magyar monarchia földirata”.

Tanította: **Szász Károly.**

Mathematikai és physikai földrajz, heti 2 óra. Physikai előismeretek: természet, erő, gravitatio, a föld vonzása, a nehézség hatása, súlypont, cohaesio, halmazállapot. A folyadék tulajdonságai közül: fenéknymomás, oldalnyomás, közlekedő csövek, felfelé gyakorolt nyomás. A levegő nyomása s nyomásának meghatározása. A hőről: hőmérséklet, hőmérők, áramlás, halmazállapot változások. A fényről: a fény egyenes vonalú terjedése, visszaverődése, törése és a színszóródás. A lencse, a nagyító és a messzelátó megismertetése. A delejes és villamos tűneményekből: a delejes vonzás törvénye, az iránytű, dörzsölés és osztatás által keltett villamosság és ezek alapján a légköri villamosság. Érintkezésből származó villamosság és ennek alapján Morse távirója és a telephon. A matematikai földrajz elemei a föld alakja, ábrázolása. Szárazföld, víz, levegő. Az égboltozat látszólagos mozgása, a föld mozgása saját tengelye és

a nap körül. Földünk állása a naprendszerben. Kézik. Scholtz Albert és Ráth Arnold: A matematikai és physikai földrajz elemei.

Tanította **Jakab Antal**.

Számтан, heti 3 óra. Az összetett arányok és arány-párok. Összetett hármasszabály. Kamatszámítások. Leszámolás. Időhatárszámolás. Egyszerű és összetett vegyítési szabály. Lánccszabály. Kéthetenként 1 isk. írásbeli dolgozat a legközelebb tárgyalt tananyag köréből. Kk. Mocknik-Schmidt: Számтан.

Tanította: **Jakab Antal**.

Rajzoló geometria, heti 2 óra. Constructiv Planimetria. Kézik. Fodor L. és dr. Wagner. A. A planimetriai nevezetesebb idomok kibővítése, fontosabb constructiv feladatok; továbbá az idomok és a természetben a területek felmérése, ábrázolása és meghatározása mérő asztallal.

Tanította: **Sípos Sándor**.

IV. OSZTÁLY.

Osztályfőnök **Nagy István**.

Hittan, heti 2 óra. Az új szövetség története. Tankönyv Róder Florent: Új szövetség története.

Tanította **P. Kopatz J. Patrik**.

Magyar nyelv, heti 4 óra. Tárgy: Az egyszerű és szép irányú kellei, megfelelő olvasmányokkal. A hangsúlyos és időmértékes vers ismertetése. Olvasmányul s beható fejtegetésül Arany Toldija. Kéthetenként 1 isk. írásbeli dolgozat. Emlézésül több válogatott költemény. Tankönyv. Névy László „Stilisztika I. r.” és Arany Toldija, magyarázza Lehr Albert.

Tanította: **Dr. Balló István**.

Német nyelv, heti 3 óra. Az alaktan folytonos ébrentartása mellett a mondattanból a szóegyeztetés, szóvonzat, szórend, igeidők és módok használata, megfelelő gyakorlatokkal. Olvasmányok: Ein Blumengarten im Frühling. Die Glieder des menschlichen Leibes. Der lernbegierige Jüngling. Alexander und Diogenes. Die beiden Tonnen. Die Gans. Die Krähen und der Wasserkrug. Der Kaukasus. Der Lotos. Wieland der Waffenschmied. Dietrichs Kampf mit Ecke.

Kriege und Spiele der Ameisen. Emlézés. Kéthetenként egy iskolai írásbeli dolgozat. Kézikönyv: Felsmann J. „Német nyelvtana“ és Harrach J. Német Olvasókönyv II. k.

Tanította: **Haydn J. Hugó.**

Latin nyelv, heti 6 óra. Az igeidők és módok. A mellékmondatok. Az infinivus. Gerundium és gerundivum. Supinum. Participium. Kötőszók. A szórend. Prozodia és metrika. Olvasmányok. Liviusból: A plebeiusok és patricziusok egyenetlenkedése. A decemvirek. Ovidiusból: Romulus és Remus megmentése. Remus halála. Gabii városának bevétel. A Fabiusok veszte. „Daedalus és Icarus“. Philemon és Baucis. Midas. Hetenkiüt egy iskolai írásbeli dolgozat. Kézikönyv: Dr. Szamosi János „Latin mondattana“. Elischer J. „Latin olvasókönyve“ és Pirhala „Latin gyakorló“

Tanította: **Nagy István.**

Történelem, heti 3 óra. A keleti népek és görögök történelme egészen; a rómaiaké a császárság felállításáig. Tankönyv Vaszary Kolozs Világtörténelme. I. r.

Tanította: **Szász Károly.**

Algebra, heti 3 óra. Alapfogalmak. A négy alapművelet egész algebrai számokkal, a szorzásnál kiterjeszkedve a kéttagnak négyzetének és köbének kiképzésére s az osztásnál a geometriai haladvány ismertetésére. Tényezőkre bontás, legnagyobb közös osztó s legkisebb közös többszörös felkeresése. A négy alapművelet törtszámokkal. Elsőfokú egyismeretlenű egyenlet. Havonként 1 isk. írásbeli dolgozat a megelőzőleg tárgyalt tananyag köréből. Kk. Mocnik-Klamarik-Wagner Algebra.

Tanította: **Pál Gábor.**

Rajzoló geometria, heti 2 óra. Constructiv Planimetriai szerkesztések, testmértani alaptételek tárgyalása. Ellipsis, hyperbola és parabola — származása, szerkesztése s különböző tételei. A pont, egyenes és görbe vonal, szög és lapidomok s testek ábrázolása, helyzete és projectio a síkon. Építmények, homlok és alaprajzok és azok átmetszeteinek ismertetése.

Tanította: **Sipos Sándor.**

Természetrajz, heti 3 óra. Tankönyv Kriesch-Koch. „Ásvány-, közet és földtan.“ Az alapvető vegytani elemi ismeretek megszerzése után az ásványok alaki, physikai és vegyi tulajdonságainak ismertetése. A leíró ásványtan. Egy-

szerű és összetett kőzetek. A földtanból a korok és a földtani alakulások tényezőinek ismertetése. Kedvező időben geológiai kirándulások.

Tanította **Csató János.**

V. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Szász Károly.**

Hittan, heti 2 óra. A kath. vallás aaptana, nevezetesen: Jézus istensége és a róm. kath. egyház isteni tekintélyének bebizonyítása. Kk. Dr. Wappler Antal A kath. egély. tankönyve. I. rész.

Tanította **P. Kopatz J. Patrik.**

Magyar nyelv, heti 3 óra. A szép irány kellékei. A szerkezet törvényei; az anyaggyűjtés, a tétel kidolgozása, az előadás főbb formái. Vázlatok készítése. A prózai műfajokat megvilágító olvasmányok. A magyar balladák olvasása és fejtegetése. Szavaltatok. Havonként egy házi írásbeli dolgozat. Kézikönyv: Névy László „Stilisztika“ II. r. Greguss Ágost és Beöthy Zsolt „Magyar balladák“

Tanította **Kassai Lajos.**

Német nyelv, heti 3 óra. Herder Cid-románczaiból 1—9., 15—18., 21—39., 42—48., 50—56., 62—70. Prózai olvasmányok: Die Niebelungen I—X. Gudrun I—IX. Karl der Grosze. Magy. négy. ford. Fáy. A. 15 meséje. Szavaltatok. Havonkint egy iskolai írásbeli dolgozat, fordítás magyarról németre. T. k. Heinrich: „Herder Cid-románczai“ és Harrach J. „Német olvasókönyv“ III. R.

Tanította **Haydn J. Hugó.**

Latin nyelv, heti 6 óra. Kézikönyv: 1. „Titi Livii ab urbe condita“ edidit Stephanus Dávid. Vol. I. Libros XXI—XXV. continens. 2. „Anthologia latina“ Pirchala Imre III. kiadás. Olvasmányok: *Liviusból* a XXI. könyv; az Antológiából: *Cn. Naevius és Qu. Ennius* Saját sirjára. *G. Vallerius Catullusból*: Felajánlás Bucsú Bithyniatól. Testvérének sirjánál. Új divat. Lesbia verebének halálára. A hajó dicsérete. *Vergiliusból*: Eccloga I. IX. Georgicon a méhek életmódja. A zivatar. *Horatiusból* Vergiliushoz. Tavaszi dal. Elethölcseség. Vitézség dicsérete. A boldog falusi élet. A rómaiakhoz. Kiki elégedetlen a maga sorsával. *Albius Sextus Propertiusból*: Az Actiumi csata. A költő halhatatlan. *M. Valerius Martialisból*: A colosseum beszen-

telésére. Emlézve: Livius XXII. könyvéből a 10. és 11. fejezet. Vergiliushoz. Ambarvalia ünnepe. Julius Martialis birtoka. Kéthetenként egy írásbeli iskolai dolgozat. Szemléltetés Baumeister Rich és egyéb művek nyomán. Extemporálék. Régiségtanból a hadügy.

Tanította: **Nagy István.**

Görög nyelv, heti 5 órában. Az attikai alaktan az Omega végzetű igékig. Prózai olvasmányok: Az anya-oroszlán. A farkas és a pásztorok. A beteg holló. A favágók és a tölgy. Az asszony és tyukja. A medve és a róka. A fürdő gyermek. Kényelmes hazugság. A két tarisznya. A nád és a tölgy. A hangyak és tücsök. Imádkozzál és dolgozzál! Adomák a scholasticusról. Egy abderai. Nem vagyok hon. Művészek önérzete. Antisthenes szójátéka. Zeno. Bias. Hármat nem szabad az uralkodónak elfelejteni. Croesus és Solon. Anacharsis. Socrates. Költői rész: Erkölcsi mondások iambus versekben. (150 sor.) Emléztet darabok: az erkölcsi mondásokból 21 sor. Egy abderai. — Nem vagyok hon. Zeno, Bias, Croesus és Solon. Anacharsis. Továbbá az egyes beszédrészekre vonatkozólag fordítási gyakorlatok görögről magyarra s magyarról görögre. Kéthetenként egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tank. Dr. Szamosi János Görög Nyelv-tana és Görög Olvasókönyve.

Tanította: **Petres András.**

Görögőtpótló tanfolyam. Magyar irodalmi olvasmányok, görög irodalom és művelődés történelem. Heti óraszám 2. Kézikönyvek: Dr. Jancsó Benedek. Magyar irodalmi olvasmányok. — Szilasi Mór. Szemelvények Thukydidesből. Olvasmányok: A Hunyadiak kora, Salamontól. Baróti Szabó Dávidtól: Egy ledőlt diófához; Rajnistól: Egy igaz magyar ruhába öltözött leánynak képéről; Révaitól; A lélek halhatatlansága; Virágtól: Változás. Lamtonhoz, Bátortás, A bölcsről, Nunkovits György emlékezete; Berzsényi nevezetesebb ódái mind. Kazinczy és Berzsényi levelezéseiből 19 levél. — Kölcey szónoki műveiből: Védelem P. J. számára, Magyar játékszin, Emlékbeszéd Kazinczy felett, Emlékbeszéd Berzsényi felett, A magyar nyelv ügyében. — Kármán műveiből. Urania, A nemzet csinosodása, Remekek a düsseldorfi képpalotában. Tukydidésből: II. könyv. VI. és VII. könyv. Emlézésül Berzsényinek 2 költeménye. Három írásbeli házi dolgozat.

Tanította: **Szász Károly.**

Történelem, heti 3 óra. a) Az ó-kor történelméből a római császárság kora a nyugat római biradalom bukásáig.

(476.) *b)* A középkor története. A népvándorlás korszakától a felfedezések korszakáig. (1492.) Tankönyv. Vaszary Kolos. „Világtörténelem“. II. rész.

Tanította: **Szász Károly**.

Mennyiségtan, heti 4 óra. *a)* Algebra h. 2 óra. A több ismeretlenül határozott egyenletek megfejtési módjai. A határozatlan egyenletek megfejtésének osztási módja. Hatványmennyiségek: a kéttaguak magasabb hatványai; Pascal-féle háromszög és ezzel kapcsolatban a számtani haladvány; a több taguak 2-ik és 3-ik hatványra emelése. Gyökmenyiségek a gyökvonás fogalmából folyó tantételek. négyzetgyök és köbgyök kivonása és ezzel kapcsolatban a négyzetes egyenletek megfejtése. *b)* Mértan heti 2 óra. A planimetria. Havonkint 1 iskolai írásbeli dolgozat az eltárgyalt tananyag köréből. Kk, Mocnik-Klamarik-Wagner: Algebra és Mértan.

Tanította: **Jakab Antal**.

Természetrajz, heti 2 óra. Az organographia fogalmai. A növények szövettana. A nevezetesebb virágtalan és virágzó növények ismertetése és rendszerbe foglalása. Kirándulások növénygyűjtésre és munkálatok a botanikus kertben. T. k. Kriesch-Simkovich „A növénytan iskolakönyve“

Tanította: **Csató János**.

Szabadkézi rajz, heti 2 óra. Mint a görög-nyelvet helyettesítő tárgy. Általában a disztimények körvonalai, az árnyékolt és világított rész különböző fokozatainak általános ismertetése. Görög, arab, goth és középkori stílus síkdisztimények, továbbá stilizált levelek, szalagdiszkek és virágok rajzolása fali táblák után.

Tanította: **Sipos Sándor**.

VI. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Glósz Miksa**.

Hittan, heti 2 óra. Isten léte és tulajdonai, a Szent-háromság tana. Az angyalok, anyagvilág és az ember terem-tése. Az összüllök bűnbeesése, a bűn következményei, az emberi nem megváltásának ígérete, teljesedése, az ember ujjászületése, megszentelése, a szentségek és szentelmények által. A négy utolsó dolgokról szóló tan. K. k. Dr. Wappler: A kath. egy. tankönyve. II. r.

Tanította: **P. Kopatz J. Pátrik**.

Magyar nyelv, heti 3 óra. A történetírás. szónoki beszéd és értekezés elmélete és története. Olvasmányok Mutatványok a régebb és újabb történetírókból, Kölcsy, Fötvös, Deák, Kossuth, gr. Széchenyi beszédeiből; Shakespeare „Coriolanus“ értekezések. Szavalatok. Havonkint egy házi írásbeli dolgozat. T. k. Névy L. „Rhetorika“, „Olvasókönyv a retorikához“ és Moliére „A tudós nők“

Tanította **Kassai Lajos.**

Német nyelv, heti 3 óra. Bürger, Goethe és Schiller élettrajzának, a német ballada és románcz fejlődésének ismertetése után olvastattak: Lenore. Der wilde Jäger. Das Lied vom braven Mann. Der Lootse. Der Fischer. Lied des Fischerknaben. Erbkönig. Mignon. Der Sänger. Der Zauberslehrling. St. Peter mit der Geiss. Die wandelnde Glocke. Die Boten des Todes. Der Tod der Maria Stuart. Julius Caesar. Christian Fürchtegott Gellert. Hagen im Niebelungen Liede. Goethes Kinderjahre. Der Seiler von Fürfeld. Die erste Seeschlacht der Römer. Des Pericles Leichenrede. Denkrede auf Jean Paul Magyarrol ném. ford. „A nemzet csinosodása“ (T. O. T.) Szavalatok. Havonkint egy iskolai írásbeli dolgozat, fordítás magyarrol németre. K. k. Heinrich G. „Német balladák és románczok“ és Deutsches Lehr und Lesebuch. I. K.

Tanította: **Haydn J. Hugó.**

Latin nyelv, heti 6 óra. Olvastatott Sallustius Catilina Vergilius Aeneisének II. — VI. könyve; Cicerónak Catalina elleni I. beszéde. Emléztetett Catinából a 20 fejezet Vergilius Aeneisének II. VI. könyvéből 200 vers. A rómaiak vallása. Szemléltetés Rich és Baumeister nyomán. Kéthetenkint egy isk. dolgozat. K. k. Sallust ed. Holub M. Vergil. ed. G. Némethy. Cicero ed. Steph. Dávid.

Tanította: **Glósz Miksa.**

Görög nyelv, heti 5 óra. Az V. osztály tananyagának ismételésével kapcsolatban felvettük a „mi“ végzetű igék rendes és rendhagyó alakjait; továbbá az ékezeteket és a mondatant főbb vonásokban. Olvasmányul Xenophon Kypopaediából következő részek szolgáltak: Kyros mind a Perzsák hadvezére. — Kyros és Krösus. — Babylon elfoglalása. — Kyros és Gobrias. — Visszatérés Mediába és Perzsiába. — Kyros és Astyages. Az Anabasisból: Készülődés a háborúra. Socrates Nevezetességeiből: Socrates vé-

delme vádlói ellenében 1—19. Dr. Szamosi János „Görög nyelvtan-a és Horváth-Elischer Xenophon Chrestomathiája. Havonként két iskola írásbeli gyakorlat.

Tanította: **Glósz Miksa.**

Görögpótló tananyag. Magyarirodalmi olvasmány, görög irodalom és művelődési történelem, heti 2 óra. A görög állami régiségek rövid ismétlő áttekintése után a görög vallás és művészet, Olvasmányok: I. Mutatványok a régibb és újabb magyar történet írókból, u. m. Mindszenty Gábor naplója, Szilárdi siralmas krónikája, Kemény János Önéletírásából, Cserei Mihály Historiájából. Apor Péter Metamorphosisából, Mike, Zrinyi Miklós, Pázmány, Faludy F, Horváth M. — és Salamon Ferencz műveiből. 2. Homéros Iliásából szemelvények. 3. Homéros Odysseiája egészen. — Evharmadonként volt egy házi írásbeli dolgozat. Tankönyvek: 1. Dr. Geréb József. A görög vallás és művészet. 2. Dr. Csengeri János, Homéros Iliása. 3. Dr. Gyomlay Gyula, Homéros Odysseiája.

Tanította: **Kassai Lajos.**

Történelem, heti 3 óra. Európa államainak története az új kor századaiban és a legújabb kor története 1897-ig. Tankönyv: Vaszari Kolos „Világtörténelem“ III. rész.

Tanította: **Szász Károly.**

Mennyiségtan, heti 3 óra. a) Algebra. A hatványozás műveletének általánosítása. Számrendszerek összefüggésének ismertetése. A logaritmikusok és alkalmazásaik. Kitevői és logaritmusi egyenletek megfajtása. b) Mértan. A planimetriai tanulmányok kiegészítésül az ugynevezett kupszeletvonalak sajátosságainak ismertetése és a trigonometria egészen. Az algebra alkalmazása a mértanra. A pont helyzetének és két pont távolságának elemző meghatározása. Havonként egy iskolai írásbeli dolgozat. K. k. Mocknik-Klamarik-Vágner: Algebra és Geometria.

Tanította: **Pál Gábor.**

Természetráajz, heti 3 óra. Az állati test fejlődése és szervei élettani vonatkozásokkal. Az emberi test egyes részeinek ismertetése. Az állattípusok, osztályok, rendek és családok rendszeres ismertetése, neme és fajok felemlítése. Kirándulások rovargyűjtésre.

Tanította: **Csató János.**

Szabadkézi rajz, heti 2 óra. Mint a görög nyelvet

helyettesítő tárgy. Renaissance s különféle stílu disztimé-nyek és építészeti részek rajzolása és grafikus és domboru mintákról egész árnyekolással.

Tanította: **Sipos Sándor.**

VII. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Pál Gábor.**

Hittan, heti 2 óra. K. k. Dr. Wapler: a kath. egély tankönyve. Tananyag: Az isteni akarat és teljesítésének feltételei; a cselekmények erkölcsi volta és beszámítása; erények és bűnök; a megigazulás züksége és lefolyása, a külső isteni tisztelet erényei. Isten, önmagunk és felebarátunk iránt tartozó kötelmeink. A keresztény családi és társadalmi élete, a keresztény tökéletesedés eszközei.

Tanította: **P. Kopacz J. Patrik.**

Magyar nyelv, heti 3 óra. Rövid bevezetés az aesthetikába. A verstan tüzetes tárgyalása. A lyrai, epikai és drámai költészet elmélete és története. Olvasmányok: 1. Lyrai költemények. 2. Számos kisebb epikai költeményen kívül a „Szigeti veszedelem“, „Zalán futása“, „Dorottya“ egészen, szemelvények az „Elveszett alkotmány“-ból, „Botond“-ból. 3. Katona „Bánk-bán“-ja, Madách „Az ember tragoediája“ és Kisfaludy K. a „Kérők“ egészen, mutatványok a jelesebb magyar drámákból. Szavaltattak kisebb elbeszélő és lyrai költemények. Havonkint egy házi írásbeli dolgozat. Tank. Név L. „Poetika“ és „Olvasmányok a poetikához“

Tanította: **Riszner Ödön.**

Német nyelv, heti 3 óra. Bevezetés Goethe „Hermann und Dorothea“-jához. Ezen idyli eposz olvasása szük-séges magyarázatokkal. Des Königs Grab. Friedrich Rothbart auf dem Hyfhäuser. Die hl. Elisabeth. Die Lebenszeit. Der Buchweizen. Der Bergmönch im Harz. Der Gernsjäger. Des kleinen Volkes Hochzeitsfest. Das Riesenspielzeug. St. Rochus. Pegazus im Joche. Gudrun. Lohengrin. Das Wunder. Der sterbende Schwan. Herr v. Münchhausen erzählt. Magy. ném. ford. Kazinczy „Pályám eml.“ (T. O. T.) Magy. ném. ford. Szavaltatok. Havonként egy iskolai írásbeli dolgozat, fordítás magyarról németre. K. k. Weber R. Goethe „Hermann und Dorothea“ és Heinrich G. „Deutsches Lehr- und Lesebuch“ II. B.

Tanította: **Haydn J. Hugó.**

Latin nyelv, heti 5 óra. Olvastatott Ciceróból a) Philippica in M. Antonium I. és XIV b) 12 válogatott levél. T. Maccius. Plautus Trinumusa, nyelvi, tárgyi és aesthetikai fejtegetések mellett. Vergilius V. k. Mindhárom szerzőtől olvasott tananyag részben emléztetett is. Római államrégiségek. Extemporálék. Kéthetenként egy iskolai írásbeli dolgozat. Kézikönyvek Ciceronis orationes selectae, edidit Stephanus. Dávid. Ciceró válogatott levelei, ed Köpesdy T. Maccius Plautus Trinumusa, ed. Gerevics. Szemléltetés: Baummeister és Rich nyomán.

Tanította **Nagy István**.

Görög nyelv, heti 4 órában. A nyelvtan főbb részeinek ismételése s az ióni szójárás ismertetése után Homeros Iliásából következő darabok vétettek fel: Hektor halála. (XXII. é. egészen.) Hektor kiváltása. (XXIV. é. 188—804.) Prózai olvasmányok: De Arione Citharoedo. De moribus Persarum. Babylonis descriptio. De fontibus Nili. De Graecorum deorum. origine Aegyptia. De crocodilo. De Rhampsinito rege Aegyptiorum eiusque thesauris. Emlézett részek Homeros Iliása XXII. é. 1—36. Hom. Iliása XXIV. é. 188—217. Herodotusból: De fontibus Nili I. feje. Havonkint egy iskolai írásbeli gyakorlat. Tk. Dr. Csengeri János Homeros Iliása és Dávid István Herodoti Epitome.

Tanította: **Petres András**.

Politikai földrajz, heti 2 óra. Európa államainak, ugyszintén az európai államokhoz tartozó kül gyarmatoknak rövid történelmi áttekintése után azok földjének természeti jellemzése, őstermelés ipar és kereskedelem, lakosság és államszervezet. Hasonló módon Amerika államai és Ázsia azon államai, hol az európai befolyás érezhető, ugyszintén Afrika és Ausztrália. Tankönyv: Schultz A. Politikai földrajza.

Tanította: **Szász Károly**.

Mennyiségtan, heti 3 óra. a) Algebra h. 1 óra. A másodfoku egyenletek általános elmélete, a képzetes gyök mértani értelmezése, a másodfokuakra redukálható magasabb fokú egyenletek. A haladványok és alkalmazásai: tökefel- szaporodás, járadék és törlesztési számítások kamatos-kamattal. b) Mértan heti 2 óra A testmértan egészben. Hetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat. K. k. Mocnik-Klamarik-Wagner: Algebra és Geometria. Tanította: **Jakab Antal**.

Természettan, heti 4 óra. Általános erőműtan; szilárd, cseppfolyós és légnemű testek egyensúly- és mozgástana. Hangtan. Fénytan. K. k. Fehély Ipoly: Kísérleti Természettana.

Tanította: **Pál Gábor**.

Görögpótló-irodalom, heti 2 óra. Tárgy: Költői Olvasmányul szolgáltak: Vitézi énekek, Kuruczdalok, Gyöngyössy István „Murányi Vénusz“-a, Kisfaludy Sándor Himfy szerelmeiből egyes részeket és Csokonai Vitéz Mihálytól is válogatva dalok és ódák.

A görög irodalmi termékekből: „Iphigenia Aulisban“, „Iphigenia Taurisban“, Agamemnon s „Antigone“ cz. drámák.

Az egész tanév folyamán iratott három házi dolgozat. Kézi K. dr. Jancsó Benedek: „Magyar irodalmi olvasmányok, Eurypides; „Iphigenia Aulis“-ban, „Iphigenia Tauris“-ban.“ Aischilos „Agamemnon“-ja és Sophokles „Antigone“-ja magyar fordításban.

Tanította: **Rissner Ödön**.

Bölcsészet, heti 2 óra. Kk. Dr. Hajdu Tibor és dr. Zoltványi Irén: Logika és Gondolkodástan.

A lélektan fogalma, felosztása; a mozgás tényei: a megismerés tárgyai; az érzéki megismerés; érzetek, szemlélet, képzelet; értelmi megismerés, érzéki és eszes törekvés; az érzelmesség tényei lelki életjelenségek alapja: az emberi természet közönséges módosulásai.

Tanította: **Bándi Vasul**.

Szabadkézi rajz, mint a görög nyelvet helyettesítő tárgy, heti 2 óra. Diszitmények folytatása bővebb ismertetésekkel. Kéz, láb és az emberi fejnek rajzolása jó graphikus mintákról: megelőzőleg a különféle részek felosztásai és arányainak magyarázata mellett.

b) **Ábrázoló geometria**, heti 2 óra. K. k. Adamovics János. A térelemek derékszögű ábrázolása és viszonylagos vonatkozásaik. A középsíkok és a téralakok helyzetváltozásai. Metsző parallel és kitérő deréklő egyenesek. A sík nyomvonalai. Egyenesen fekvő pont és egyenes, a sík metszés pontja, síkon fekvő pont, egyenes és idom. Sík képsíkzögei. Az egyenes vonal valódi hossza, a kör és szabályos idomok valódi nagyságra forgatás által.

Tanította: **Sipos Sándor**.

VIII. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: **Jakab Antal**.

Hittan, heti 2 óra. A kath. egyház története annak alapításától a legújabb korig. K. k. Wappler: A kath. egyház története.

Tanította: **P. Kopats J. Pátrik**,

Magyar nyelv, heti 3 óra. A magyar irodalom története ezzel kapcsolatban mutatványok a fontosabb írókból, kiválóbb irodalomtörténeti értekezésekből. A magyar nyelv törvényeinek rövid ismertetése. Havonként egy írásbeli házi dolgozat. Kézikönyv: Beöthy Zsolt: A magyar nemzeti irodalom története ismertetése.

Tanította: **Dr. Balló István.**

Német nyelv, heti 2 óra. A német vigjáték elmélete és fejlődésének ismertetése után olvastatott: Lessing „Minna von Barnhelm“-je Die Ermordung Vallensteins. Aus dem „Laokoon“. Die Sage. Das Märchen, Szavalatok. Magyar-német ford. Apór „Metamorphosis“-ából (T. O. T.) Havonként egy iskolai írásbeli dolgozat, fordítás magyarról németre K. k. Heinrich G.: Lessing „Minna von Barnhelm“ és „Deutsches Lehr- und Lesebuch“ III. K.

Tanította **Haydn J. Hugó.**

Latin nyelv, heti 3 óra. Kk. Horatius: Pozder féle kiadás. David-Pozder: Tacitus szemelvények. Horatius életrajza s működéseinek ismertetése után a Satirák I. könyvéből az 3. 5. 9. satira; a II. könyvéből a 4. 8. Liber Epononból az 2. 6. 7. 13. 16. ódája. Az ódák I. könyvéből az 1. 3. 8. 11. 12. 14. 19. 20. 24. 36. II. 3. 12. III. 3. 7. 30. IV. 3. 4. 7. 10. De arte poetica. Tacitusból: Augustus. Tiberius. Germanicus. Nyelvi tárgyi és aesthetikai fejtegetésekkel. Extemporalék. Szövegemplzés. Kéthetenként egy írásbeli iskolai dolgozat. Szemléltetés: Baummeister, Langl, Rich. Polgár s egyéb szerzők nyomán.

Tanította: **Glósz Miksa.**

Görög nyelv, heti 4 óra. A szó- és mondatn főbb pontjainak ébrentartása mellett költői olvasmányul Homeros Odysseájából a következő részeket vettük fel: Odysseus Kalypsónál V. 1—225 Nausikaa. VII—1—331. A hü Eumaiosnál XIV—1—193. Odysseus otthon XVII. 182—491. Prózai olvasmányok: Szemelvények Plató, Sorates védelméből Emléztetett részek: Homeros Odysseája V. é. 100. Havonként egy iskola íráskeli gyakorlat. Tankönyvül szolgált Dr. Csengeri János: Homer Odysseája és Dr. Szamosy János: Platoja.

Tanította **Glósz Miksa.**

Görögpótló irodalom, heti 2 óra. Tárgy, Olvasmányul szolgáltak: Széchenyi Hiteljéből, Wesselényi „Balitéletek“ cz. művéből, Kölcsey „Országgyűlési naplójából“, Dr. Ötvös József „Reformjából“, Kemény Zsigmond „Tanulmányaiból“

válogatott részletek. A görög irodalomból: Platon és Arisztoteles szemelvények. Íratott egész tanévben 3 házi dolgozat. Kézikönyv Dr. Jancsó Benedek: Magyar irodalmi olvasmányok. Alexander Bernát: Pláton és Arisztoteles szemelvények.

Tanította: **Risner Ödön.**

Történelem, heti 3 óra. Magyarország oknyomozó történelme a magyarok bejöveteletől 1867-ig. Tankönyv: Horváth M. „A magyarok története rövid előadásban.”

Tanította: **Szász Károly.**

Mennyiségtan, heti 3 óra. Kapcsolástan. Newton binomialis tételének lefejtése és alkalmazása, mélyebb fokú gyökkivonásra. Az algebra alkalmazása a mértanra. A pont helyzetének és két távolságának elemző meghatározása. Ezután az egész algebrai és mértani tanulmányok csoportokba szedett és gyakorlati példák kidolgozásával kapcsolatos ismétlése. Havonként egy iskolai írásbeli dolgozat. K. k. Mocknik-Klamarik-Wagner: Algebra és Mértan.

Tanította: **Pál Gábor.**

Természettan, heti 4 óra. A vegytan alapvonalai: a vegyületek törvényei, egyszerűbb vegyületcsoportok, ezek összetétele és főbb tulajdonságaik. Továbbá a hőtán, a mágnesség és villamosság tünetényei és röviden a Cosmographia. Tankönyv; Fehér Ipoly: Kisérleti Természettan.

Tanította: **Jakab Antal.**

Bölcsészet, heti 2 óra. K. k. mint a VII. osztályban. A logika fogalma és felosztása; a fogalom általában; elemi dialektika, a tételek, a deduktív és induktív fogalom alakulás szabályai; módszeres dialektika és kritika.

Tanította: **Bánci Vazul.**

b) *Szabadkézi rajz*, folytatólag: kezek, lábak és fejek rajzolása különféle állásban jó graphikus minták és öntvények után.

a) *Ábrázoló geometria*, szögletes, szabályos és gömbölyű testek ezek sikkal és egyenessel való átmetszései és kifejtésök. Az eltanult testek saját és vetett árnyékainak meghatározása és ábrázolása. Ezek vonatkozásai, a térelemek és kifejtésök.

Tanította: **Sipos Sándor.**

Tornászat.

A gymn. ifjúság 4 külön-külön csoportra osztatott, még

pedig az I. A. és B. oszt. az 1-ső, a II. a 2-ik, a III. a 3-ik; az V. és VI. osztály a 4-ik csoportba; és a VII., VIII. osztály az 5-ik csoportba.

1. *Csoport: I. osztály*, heti 2 óra. Rend-, járó és szabadgyakorlatok; Kirándulások, labdázás, kötélhuzás és társas játékok.

2. *Csoport: II. osztály*, heti 2 óra. Sor-, rend-, szabad- és szergyakorlatok: Kirándulások, labdázás, kötélhuzás és társas játékok.

3. *Csoport: ugyan az, mint a 2. csoport.*

4. *Csoport: V., VI. osztály*, heti 2 óra. Rend- és szabadgyakorlatok ismétlése; kanyarodási fejlődés; műrend és társasgyakorlatok; támfekvés, vivó és rohamállások; futás. Szertornázás csapatokban: Mászás: az előbbi gyakorlatok ismétlése; versenymászás. b) Korlát; ismétlés; támszőkdelés, lobálás; szögtámaszgyakorlatok, ülésből; henger; korlátugrás. c) Nyújtó: ismétlés; kelepfellendülések; lóbalás és függéscsere; forgások és átugrások, d) e) Ugrások: magasan és messzebb, akadályokon át; versenyugrás. f) Ló: ismétlés; ülécserék; átugrások, nehezebb kivitellel; szabad átugrások. Távgyaloglás. Kirándulások. Birkozás. Társas játékok.

5. *Csoport: VII., VIII. osztály*, heti 2 óra. Ugyanaz, mi az V., VI. osztálynak, csak hogy nehezebb kivitellel; menetgyakorlatok: távgyaloglás; kirándulások; társas játékok.

Felmentve volt összesen 12 tanuló.

Tanította: **Korber Imre.**

2. Rendkívüli tantárgyak.

É n e k.

1. Gymn. ifjúság az énekben 2 csoportra osztatott, úgy mint: kezdők, a) haladók és b) haladók, miután zenetanár által a múlt tanévben a 4 alsóbb osztály a kezdők és a 4 felsőbb osztály a haladók oktatásában részesült.

1. *Kezdők.* Az I. osztály tanulói és oly ifjak, kik más intézetből jöttek. Ehez képest az alapismeretekből u. m. vonalrendszere, a hangjegyeknek ezen rendszerbe való beillesztése; a hangjegyek írásmódja, mennyisége és értéke, ütemek, térközök; továbbá az egyszerű és kettős keresztek jelentősége és használata; feloldó jel, hegedű vagy g-kulcs, pontok különféle helyei, szün-, ismétlő-, zár-, köt- és előadásjelek, segédelőadásjelek hangkapocs, (syncopé). A hangjegyek és lépcsők gyakorlati kifejezése, a hangszervek ido-

mitása, elébb előhangoztatás és éneklés mellett, később az egyeseknél, azután csoportokban. — Fokozatos gyakorlatok a rendszeres hangjegy olvasáshoz és énekléshez. Egyházi énekek és választékos irányu könnyebb világi dalok betanulása.

2. a) *Haladók*. A II., III. és IV. osztály tanulóival, mint-hogy ezek a mult tanévben már a kezdők oktatásában részesültek, röviden ismételtetett a mult elméleti és gyakorlati rész. A már énekelt egyházi és világi énekek áttanulmányozása s újabbaknak betanulása. K. k. Zsaskovszky Bartalus.

3. b) *Haladók*. Az V., VI., VII. és VIII. osztály tanulói. Ugyanaz, mi a haladóknak, csak-hogy nehezebb kivittel; szigorubb átvitele, alkalmazása és összeolvasztása az elméleti résznek a gyakorlati részbe. Heti 1 óra.

4. *Dalkör*. Az ifjusági dalkör a haladók jobbjából alakítatott (88 ifju), kik ünnepélyesebb alkalmakkor választékos irányu dalokat adtak elő, szóló, kettős, négyesben, továbbá férfi- és vegyeskarban: különben az egész ifjuság (276 tanuló) is egy „monstre-dalkört“ képezett, a menyiben 4 külön hangu (Soprán, Alt, Tenor és Bassus) együtt több egyházi és világi dalt tanult be, s azt ünnepélyek alkalmával együttesen adta elő.

Tanította: **Korber Imre.**

Z e n e.

A zenei oktatásnál is az ifjuság (53 ifju), a folyó tanévben, épen ugy, mint az éneknél, mint kezdők, „a) haladók“ és „b) haladók“ tanítottak. Összesen heti 7 órában.

1. *Kezdők*. A kezdőknek a jelen tanévben (szám szerint 14 ifju) előadattak: a zenei alapismeretek oly forma egymásutánban, mint az éneknél jelezve van, azon különbséggel mégis, hogy a hol az énektanításnál a hangszervi gyakorlatok kezdődnek, ott a zenénél a hangszerek alkalmazása és kezelése vette kezdetét. A hangszer leírása és egyes részeinek elnevezése, a test és hangszer tartása, felszerelése és hangolása, a nyirettyü egyensúlyos kezelése, az ujjakszabályszerű elhelyezése. Ezután a rendes gyakorlati zene, zeneiskola fokozatos, de minél biztosabb haladással. K. k. Huber Károly.

2. a) *Haladók*. A haladók csoportja a mult tanévben sikerrel végzett kezdők sorából alakítatott (15 ifju). A mult tanévi elméleti és gyakorlati részt rövid ismétlése után folytatása az Etudesnek egy, két, három b-vel és kereszttel, nyolczadok, tizenhatodok és harminczkettedek játszása a

kötött, és staccató-hangjegyek kivitele, továbbá a második fekvés ismertetése, végre összjáték, úgy mint duett, quartett és egész zenekarban. K. k. Huber K.

3. *b) Haladók.* (7 ifju) Ugyanaz, mi a haladóknak. Azon felül keresztek és b-k teljes számban való használata. A második és harmadik fekvés ismertetése és betanulása. Összhangtan elemei.

4. *Zenekar.* Az ifjusági zenekar az a) haladók és b) haladók jobbjából alakított (17 ifju), kik ünnepélyesebb alkalmakkor a nemzeti és classicus zenéből vonó hangszereken darabokat adtak elő ugymint: szóló, duett, quartett és egész zenekarban. Folyó tanévben az ifjusági zenekar 1 egyházi, 20 magyar népdalt és 11 classicus zenedarabot tanult be s adott elő.

Tanítotatta: **Korber Imre.**

Francia nyelv.

A francia nyelvet tanuló ifjuság 14-ifju ezen tanévben is 3 csoportra azaz „kezdők“, „haladók“ és b) haladók csoportjára osztatott. Összesen heti 4 óra.

1. *Kezdők*, heti 2 óra. K. k. Dr. Ploetz; Syllabaire. Tananyag: Hangtan a francia olvasás szabályai. Az egyszerű mondatból kiindulva az igehajlítás, állító, kérdő, tagadó és kérdő tagadó alakban. Körülírt igeragozás. A határozott, határozatlan és részelo névelő. Főnevek ejtegetése. A melléknevek neme, egyeztetése és fokozása. A számnevek. A névmások. Szótanulás. Fordítások. Havonkint egy írásbeli iskolai dolgozat.

2. *Haladók*, heti 1 óra. K. k. Hofer Károly „Rendszeres francia nyelvtan; a beszédrészek nyelvtana részletesen, a rendes és rendhagyó igék ragozása behatóan. Olvasmányok. Szótanulás. Fordítások. Költemények és mesék betanulása. Havonkint egy írásbeli iskolai dolgozat.

b) *Haladók*, heti 1 óra. K. k. Hofer Károly „Rendszeres francia nyelvtan és Kohn Adolf olvasókönyve“; rendes és rendhagyó igék ismétlése behatóan. Olvasmányok fordítása francziából magyarra és magyarból francziára. Költemények és mesék betanulása. Francia társalgás.

Tanította: **Korber Imre.**



V. Írásbeli dolgozatok.

1. A felgymnasiumi magyar nyelvi tételek.

V. OSZTÁLY.

1. Mária nevenapja Csik-Somlyón. (Leírás.) 2. Szilágyi és Hajmási a népköltészetben és Vörösmartynál. 3. A víz haszna. 4. A szülői ház. 5. Az állatok élete télen. 6. Minő tényezők hatottak a hazaszeretet ápolására és a közműveltség terjesztésére a görögöknél? 7. A képmutató. (Jellemkép). 8. A tavasz és az ifjuság. 9. Minő kötelékek fűznek bennünket a hazához? 10. Ora et labora! (Chria.)

VI. OSZTÁLY.

1. A tanév kezdetén. (Elmélkedés). 2. Ismertessenek a középkor történetéből azok a nevezetesebb mozzanatok, melyek az egyetemes fejlődésre akár előmozdítólag, akár gátlólag befolyással voltak. 3. Közlekedésünk nevezetesebb eszközei. 4. Szent István emlékezete. (Dicsőítő beszéd). 5. Boldogságunk alapja a vallástól ápolt tiszta erkölcs. (Szónoki bizonyítás). 6. Gyászbeszéd magyar honvédek sirjánál. 7. Segítsünk a szenvedőkön! (Buzdító beszéd). 8. Hunyadi László bírái előtt. (Védő beszéd). 9. Athén, Róma, Jeruzsálem. (Történeti értekezés). 10. Főbb jellemek Shakespeare Coriolanusában.

VII. OSZTÁLY

1. Valóság és költészet (Arany J. „Vojtina ars poëtica” alapján.) 2. Berzsenyi Dániel „A magyarokhoz cz. ódájának széptani fejtegetése. 3. Hangsúlyos verselés a magyar költészetben. 4. Vörösmarty és Petőfi lírája. 5. Csodás elem az eposzban. 6. Költői szabadság és történeti hűség. (Olvasott epikus művek alapján.) 7. Magyarország és Ausztria gazdasági és kereskedelmi viszonyai. 8. Tragikai

vétség Bánk cselekményében. 9. Ádám és Éva „Az ember tragédiájá”-ban. 10. A „Kérők” tartalmi ismertetése és komikumának magyarázata.

VIII. OSZTÁLY.

1. Az irodalom tanulmányozásának célja és eszközei. 2. Árpádkori nyelvemlékeink főbb sajátosságai. 3. A kurucz költészet. 4. Berzsenyi és a magyar ódaköltés. 5. Kőlcsey mint szónok és aesthetikus. 6. Vörösmarty eposzai. 7. Br. Eötvös Karthausija. 8. Tompa és Petőfi költészete (összehasonlítás.)

2. Az írásbeli érettségi vizsgálat tétellei.

a) *A magyarból*: 1. Párhuzam a régi és újabb elbeszélő költészet között különös tekintettel Zrínyire és Vörösmartyra. Jeles 4, jó 4, elégséges 5.

2. Az igazi hazaszeretet s annak kimagaslóbb alakjai történelmünkben. Elégséges 5.

3. Jelem és fejlődésének föltételei. Jó 1, elégséges 1.

b) *A német nyelvből*: Eötvös gondolataiból 2. Fordítás magyarból németre. Jeles 3, jó 7, elégséges 10.

c) *A latin nyelvből*: „Origenes életéből” Fordítás magyarból latinra. Jeles 2, jó 10, elégséges 8.

d) *A görög nyelvből*: Telmachos utrakelése. Jeles 3, jó 8. elégséges 6.

e) *A mennyiségtanból*: a) Egy fogyó haladvány összege $\frac{15}{7}$; ha az első tagját egyszersmind hányadosnak szerepeltetjük, akkor új mértani haladvány származik, melynek összege $\frac{35}{14}$. Ezen adatokból meghatározandó a haladvány első tagja és hányadosa.

b) Hány méter magasba kellene felemelkedni, hogy földünk felszínének 100-ad része látható legyen? Átmérőjének középvértéke 12,733·4 km. Jeles 5, jó 7, elégséges 7, elégtelen 1.



VI. Önképzőkör.

A szept. 11-én tartott alakuló gyűlésen a tisztikar a következőleg alakult meg: elnök lett Daradies Félix VIII. o. t., főjegyző Tódor Béla VIII. o. t., titkár Gaal Miklós VIII. o. t., pénztáros Madár József VII. o. t., aljegyzők Csedő András és Kovács András VII. o. t. A kör kísérléképen bíráló bizottságot alakított, mely a rendes tagok bírálatait ellenőrizte. Ennek tagjai voltak: Potovszky András, Szász Gyula, később Vértés Gyula VIII. o. t. és Bodó Ferencz, Klára András VII. o. t.

A kör 10 rendes, 3 nyilvános és 1 diszgyűlést tartott s több ünnepélyt rendezett. Volt 24 rendes és 60 rendkívüli tag.

Bírálat alá került 72 mű, melyek közül 47 próza és 25 vers. A verses művek mind eredetiek, a prózaiak között egy fordítás is van. A „Haladás“ lapjaira méltó lett 22 mű és pedig 17 próza és 5 vers. Ezek között vannak lelkes beszédek, értekezések, elbeszélések, leírások, életkép. A versek között dalok, epigrammák, emléksorok, satirikus költemények, idyll és elegia fordulnak elő.

Figyelemre méltóbb művek: 1. Daradies Félix elnöki megnyitója, továbbá ugyanak a következő művei „1849. október 6“, „Emlékezés Szent Mihályról“, „Szent Imre védszentünkhöz“, „Gyászbeszéd egy tanuló ifju felett“ és „Ünnepi beszéd 1848. márczius 15-ről.“ 2. Miklós Hugó VIII. o. tanulótól „Visszapillantás 1849. október 6-ára.“ 3. Potovszky András VIII. o. tanulótól „A természettan élvezetessége és haszna.“ 4. Gaál Miklós VIII. o. tanulótól „Két életet egyszerre“ és a „Szegény költő.“ 5. Fülöp Sámuel VII. o. tanulótól „A deák szerelme“ és „Ha meghalok.“ 6. Klára András VII. o. tanulótól „Csokonai a lélek halhatatlanságáról írt költeményének ismertetése.“ 7. Gábozi Lajos VII. o. tanulótól „A művelődés és a művészetek kölcsönös hatása.“ 8. Bodó Ferencz VII. o. tanulótól a „Műveltség.“ 9. Péter Antal VI. oszt. tanulótól „Az éjjel“ és „Csendes lett a.“

A kör általában dicséretes munkásságot fejtett ki. A beadott műveket magok a tagok bírálták meg a bíráló bizottság ellenőrzése mellett. Szavataikkal kitüntek Daradies Félix, Pitter Ferencz, Pungur Árpád és Szász Gyula VIII. o. t., Fülöp Sámuel, Madár József és Szacsavay József VII. o. t., Benke Antal és Márton Venczel VI. o. t.

A vezető tanár a II. rendes gyűlésen a következő pályatételeket tűzte ki: 1. „Kisfaludy Sándor Himfy Szerelmei“ jutalma 5 frt. 2. „A politikai viszonyok hatása irodalmunkra“, jutalma 5 frt. 3. „Az 1848—49-i szabadságharcz okai és főbb eseményei“, jutalma 10 frt. Az előre beérkezett pályamunkák szerzői Eröss Béla, Potovszky András VIII. o. t. és Kovács András VII. o. t. Pályadíjat nyert Potovszky, Kovács 3 frt és Eröss 2 frt szorgalmi díjat nyertek. A másodikra Potovszky András VIII. o. t. pályázott és 3 frt szorgalmi díjat nyert. A harmadik szerzője Daradies Félix 2 frt szorgalmi díjat kapott. Ugyanőt a kör sokoldalú munkásságáért 10 frttal jutalmazta.

A kör kegyelettel emlékezett meg az aradi vértanúról. Ez alkalommal emlékbeszédet tartott Daradies Félix VIII. o. t., felolvasott Miklós Hugó VIII. o. t. és hazafias költeményeket szavaltak Szász Gyula VIII. o. t. és Márton Venczel VI. o. t. Ugy ezen, mint többi ünnepélyeinken az ifjuság dalköre és zenekara sikerült darabokkal működött közre.

Nagy lelkesültséggel és nagy számú közönség mellett ültük meg márczius 15-ének jubileumát. A műsor a következő volt:

1. „*Nemzeti ima*“ Bartay E.-től, énekli az ifjuság vegyes kara.

2. *Felolvasás* 1848. márczius 15-ről. tartotta Balló István tanár.

3. *Hegedű-hármas*, játszották Jakabfy András és Pitter Ferencz VIII. o. t., Kerekes Károly VI. o. t.

4. „*Talpra magyar*“ Petőfőtől, szavalta Fülöp Sámuel VII. oszt. t.

5. „*Nemzeti dal*“ Boldis Ignácztól, énekelte az ifjuság vegyes kara.

6. „*Szabadságdal*“ Garay Jánostól, szavalta Márton Venczel VI. o. t.

7. „*Magyar nyelv*“ Ábrányi Emiltől, szavalta Miklós Hugó VIII. o. t.

8. „*Szabadságdalok*“, hegedű-solo, Játszotta Vida József VI. o. t.

9. „*Ünnepi beszéd*“, tartotta Daradies Félix VIII. o. t.

10. „*Meghalni a huzáért*“ Bayer Ferencztől, játszott a az ifjuság zenekara.

Bándi Vazul igazgató, Jakab Antal, Glósz Miksa, Kassai Lajos és Korber Imre tanár urak többször hallgatták meg körünk munkásságát. Fogadják hálás köszönetünket!

A kör járatta a *Vasárnapi Ujságot*, a *Magyar Szemlé*t és a *Tanulók Lapját*.

A pénztár állása :

a) **Bevétel :**

1. Mult évi maradék készpénzben	80	frt	—	kr.
2. Tagsági díjakból	32	frt	—	kr.
Összesen	112	frt	—	kr.

b) **Kiadás**

1. Vasárnapi Ujságért	8	frt	—	kr.
2. Magyar Szemléért	6		—	
3. Tanulók Lapjáért	4		40	
4. Jutalomdíjakra	25		—	
5. Postai költségekre és más dologi kiadásokra	—		80	
Összesen	42	frt	20	kr.
Marad készpénzben	67	frt	80	kr.

Dr. Balló István,
az önképzőkör vezetője.

VII. Tanszerek gyarapodása.

I. A tanári könyvtár az 1897—98. iskolai évben a következő művekkel gyarapodott:

1. **Hittudomány** *Imets F. J.* Az ezerév hit-erkölesi alapja. Gyulafehérvár. 1896. (Aj. u.) — *Dr. Kiss János-Melcher*: Hitelemző beszédek Budapest. 1893. I—III. k. (V. u.) — *Pázmány P.* Összes munkái. (V. u.)

2. **Magyar nyelv és irodalom**: *Arany J.* Balladai Zichy M. rajzaival. Budapest. 1894—97. — *Bacsányi János*: költeményei. Pest. 1865. (V. u.) — *Bolanden K.* Összes művei. 58 köt. Budapest. Dvorzsák. (Miniszterium aj.) — *Csató Pál*: Szépirodalmi munkái. Pest. 1873. — *Fay A.* Eredeti meséi és aphorismai I—II. köt. 4-dik kiad. Budapest. 1874. — U. a. összes beszéleyei I—III. k. Budapest. 1883. — *Ferenczy Z.* Petőfi életrajza. Budapest. 1896. I—III. k. — *Erdély János*: Tanulmányok. Budapest. 1890. — *Heinrich G.* Régi magyar könyvtár: I. Székely Sándor: A székelyek Erdélyben. Bayer J. Pálós iskola-drámák. III. Fülöp A. Csik-somlyói nagypénteki mysteriumok. IV. Heltai G. Aesopusi mesék. (V. u.) — *Imets F. Jákó*: Hunn-nyomok a székelyföldi hely és családnevekben. Budapest. 1897. (Szerző aj.) — *Jókai Mór*: Összes művei. LI—LXXX. k. Budapest. 1897. (Miniszterium aj.) — Kisfaludi Társaság évlapjai. Budapest. 1895. 1896. 2 köt. — *Kónyi M.* Deák Ferencz beszédei. IV—VI. k. Budapest. 1897—98. — *Malonyai Dezső* Munkácsi Mihály élete és munkái. Budapest. 1898. — *Margalits Ede*: Magyar közmondások és közmondásszerű szólások. Budapest. 1896. — *Morvay Dezső* Magyarázó tanulmány az ember tragoediájához. Budapest. 1897. — *Négyesi László*: Várkonyi Bárány *Amade L.* versei. Budapest. 1892. — *Dr. Rupp Kornél*: Magyar írásbeli feladatok. Budapest. 1897. — Tájszótár. Budapest. 1897 — *Toldy F.* Verseghy Ferencz költeményei. Pest. 1865.

3. **Classica philologia**: *Dr. Barna Ignác* 2. Horatius Flaccus ódái. II. kiad. Budapest. 1886. — *Kempf-Croiset*:

A görög epos története. Budapest. 1897. — *Engelhardt Max* Die lateinische Conjugation. Berlin. 1887. — *Dr. Meurer*: Ilias latine. Odyssea latine. Weimar. 1892. — *Polgár György*: Ókori hitéleti és művészeti régiségek kép-gyűjteménye. Miskolcz. 1896. — *Wolf Frid.*: Prolegomena ad Homerum. Berolini. 1885. V. u.

4. **Modern philologia** *Bürger*: Gedichte. Leipzig. — *Gellert*: Geistliche Oden und Lieder. Leipzig. — *Gellert*: Fabeln und Erzählungen. Leipzig. (Riszner aj.) — *Goedeke K.*: Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung. I—VI. Dresden. 1884. — *Haraszthy Gyula*: Molière élete és művei. Budapest. 1897. — *Dr. Scherr János*: A germán népek irodalomtörténete. Budapest. V. u.

5. **Történelem és régészet**: Archaeologiai közlemények. Budapest. 1897. *Balló István*: Altorjai Báro Apor Péter élete és működése (1676—1752.) Csik-Szeredában. 1898. (Szerző aj.) *Dr. Czobor Béla*: Magyarország történeti emlékei az ezredéves kiállításon. Budapest. — *Gelléri Mór*: Az ezeréves Magyarország multjából és jelenéből. Budapest. 1896. — *Púszthori-Gregorovics*: Hadrián császár. Budapest. 1897. — *Kolozsvári Sándor és Óváry Kelemen*: Werbőczy István Hármaskönyve. Budapest. 1894. — Magyar történelmi emlékek. 29 kötet. Budapest. 1898. — Magyarország külön czimerének és a magyar korona országai egyesített czimerének leírása és rajza. Budapest. 1896. — *Marczuli*: A legújabb kor története 1825—1890. Bpest. 1892. — *Ugyanaz*: A magyar történet kútfői az Árpádok korában. Budapest. 1880. — *Polgár Gy.* Ókori hitéleti és művészeti régiségek kép-gyűjteménye. Miskolcz. 1896. (Szerző ajánd.) — *Salamon F.* A magyar kir. szék betöltése és a pragmatica sanctio. Budapest. 1881. — *Dr. Szendrei János*: Magyar hadtörténelmi emlékek az ezredéves kiállításon. Budapest. 1896. — *Szilágyi S.* A magyar nemzet története. Budapest. 1896. I—VI: IX. k. — *Szmollény és Lipthai K.* Magyarország ezredik éve. I. k. Szege d. 1897. V. u. — *Dr. Thaly K.* az ezeréves orsz. hét emlékoszlop. Pozsony. 1898. (Szerző aj.)

6. **Földrajz. Utleírás. Statisztika**: *Dienes Sam* Ó és Uj-Dácia. Bécsben. 1791.

7. **Mennyiségtan és csillagászat**: *Fröhlich Isidor*: Mathematikai Repetitorium. Budapest. 1890.

8. **Természettan és orvostudomány**: *Fröhlich Isidor*: Elméleti physika. Budapest. 1892—96. I—II. — *Schmidt-Pfeifer*: A gyakorlati fotográfia kézikönyve. Budapest. 1897. — *Straub Sándor*: Gyakorlati Electrotechnika kézikönyve. Budapest. 1895. V. u.

9. Természetrajz és orvostudomány: *Csopei L.* — Keller: A tenger élete. Budapest. 1897. *Dr. Konkoly Thege Miklós:* A m. kir. meteorologiai és földmagnességi országos intézet Budapesten és a m. kir. Meteorologiai és Fizikai Központi obszervátorium O-Gyallán. *Ugyanaz* Az Ó-gyallai Astrophysikai és meteorologiai observatoriumon végzett megfigyelések 1894/5. Budapest. (Bándi V. aj.) — *Dr. Lendl Adolf:* Rövid utmutatás a természetrajzi gyűjtemények konzerválásához és gondozásához különös tekintettel a hazai középiskolák gyűjteményeire. 1897. (Csató J. aj.) A magyar Orvosok és Természetvizsgálók XXVIII. gyűlése. Budapest. 1896. — A m. kir. Országos Meteorologia és Földmagnességi Intézet évkönyvei XXV. köt. 1895. évf. Budapest. 1898. (Bándi Vazul aj.) — *Ugyanaz* 1897. évf. — *Róna Zsigmond:* A légnyomás a magyar birodalomban 1861-től 1890-ig. Budapest. 1897. — *Dr. Zirkel Ferdind:* Lehrbuch der Petrographie. Leipzig 1893—4.

10. Bölcsészeti. Nevelés-tudomány. Aesthetika: *Dr. A. Baumbester:* Handbuch der Erziehungs und Unterrichtslehre für höhere Schulen. München. 1897/98. I—V — Vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló és az országgyűlés elé terjesztett 26. és 27. jelentése. Budapest. 1897. és 1898.

11. Jogtudomány és nemzetgazdaszat: 1897-dik évi országgyűlési törvényczikkek. Budapest. 1897. — Laveleye-Bartha-Pulszky: A tulajdon és kezdetleges alakjai. Budapest. 18. — *T. Nagy Imre:* Népszerű gazdasági előadások. Csik-Szeredában. 1898. (Szerző aj.)

12. Művészeti szakmák: *Geócze S. Ruskin:* Velence kövei 2. köt. Budapest 1878. — Bozóky M. A művészetek a római császárság fénykorában. Nagyvárad. 1892. — *Huszka József:* A székely ház. Budapest. 1895. — Képes tárgymutató az orsz. magy. Képzőművészeti Társulat 1897. tavaszi kiállításához. Budapest. 1897. — Székely vasutak Csik-Szereda—Gyimes határszéli vonat. Grosz E. és társa és Fischer Henrik építő vállalata. 1897. okt. hó 15. (Becze Antal alispán ur ajándéka.)

13. Folyóiratok és lapok: Akadémiai Értesítő. Budapest. 1897. — Archaeologiai Értesítő. Budapest. 1897. — Bölcsészeti folyóirat. Budapest. 1897. — Budapesti Szemle. Budapest. 1897. — Egyetemes philologiai Közlöny. Budapest. 1897. Egészség. Budapest. 1897. — Ellenzék. Kolozsvár. 1896. és 1897. évfolyam. (Imets F. Jákó kanonok ur ajándéka.) — Erdélyi Múzeum. XV. k. Kolozsvár. 1898. — Földrajzi közlemények. Budapest. 1896. Herkulesz. Buda-

pest. 1897. Irodalomtörténeti Közlöny. Budapest. 1897. — Katholikus Szemle. XI köt. Budapest. 1897. — Közművelődés. Gyulafehérvár. 1898. évf. Magyar Állam. Budapest. 1896. és 1897. évfolyam. Magyarország. Budapest. 1898. évf. (Imets F. Jákó kanonok ur ajándéka.) — Magyar Írók élete és munkái. Budapest. 1897. — Magyar Nyelvőr. Budapest. 1897. — Magyar Történeti Életrajzok. Budapest. 1897. — Matematikai és Természettudományi Értesítő. Budapest. 1897. — Nyelvtudományi Közlemények. Budapest. 1897. — Osztrák-Magyar-Monarchia. Budapest. 1897. — Századok. Budapest. 1897. — Szépirodalmi kert. Gyulafehérvár. 1896. és 1897. évfolyam. — Tagblatt (Budapester.) Budapest. 1895. évf. (Imets F. J. kanonok ur ajándéka.) — Természettudományi Közlöny. 1897. — Történelmi Tár. Budapest. 1897.

Vegyesek Az erdélyi róm. kath. Status igazgatótanácsának évi jelentése az 1897. évi november 25. napjára összehívott statusgyűlés alkalmából Kolozsvárt. 1897. — Az erdélyi róm. kath. alapok és uradalmak 1896. évi zárszámadatai és 1898. évi költségvetései. Kolozsvárt. 1897. — Az erdélyi római katolikus Status 1897. november 25. napján Kolozsvárt tartott rendes közgyűlésnek jegyzőkönyve. Kolozsvárt. 1898.

Ifjusági könyvtár. Gyarapodás: a) **ajándék útján:** Simon P. Király és korona 1 k. Király és nemzet 2 k. (Szerző urtól). Gelléri M. Az ezer éves Magyarország 1 k. (Szerző urtól). Ruschek A. A keresztény nő 1 k. Stolz A. Üdvözlégység Mária 1 k. (ft. Puskás T. ny. Ielkész urtól). Stanley M. H. A legsötétebb Afrikában 3 k. Gr. Zichy J. A magyar faj vándorlása 1 k. (Gábor P. háromszéki alispán urtól). T. Nagy I. Gazdasági előadások 1 k. (Csikmegyei gazd. egylettől).

b) **Vétel útján:** 1. a *Franklin Társulattól kedvezm. áron:* Toldy F. A magy. költészet története 1. k. A magy. költ. kézikönyve 5 k. Erdélyi J. Tanulmányok 1 k. Radnai R. Aesth. törekvések Magyarországon 1772—1817. 1 k. Szinnyi J. A magy. nyelv rokonai 1 f. Kölesey F. Országgyűl. beszédek 1 f. Kazinczy F. Levelezése Berzsenyi Dániellel 1 k. A germán népek irod. tör. 1 k. Amadé L. Versei 1 k. Dugonics A. Kun László, Bátori Mária, Toldy Miklós 1—1 k. Pálffy A. A fejedelem keresztleánya 1 k. Csiky G. Sisyphus munkája 1 k. Virág B. Minden munkái 6 k. Toldy L. Magyar sz. Élete 1 k. Fáy A. Meséi és aphorismái 1 k. Összes beszédei 3 k. Berzsenyi D. Ódái 5 pld. Czuczor G. Botond 1 f. Euripides. A kyklops 1 f. Gyöngyösi J. Válogatott poétai munkái 1 k. Jókai M. A régi jó táblalabirák 3

k. Kemény Zs. Ködképek 1 k. Lauka G. Ujabb novellák 1 k. Szentjóni Sz. L. Költői munkái 1 k. Bacsányi J. Költeményei vál. próz. írásaival 1 k. Kriza J. Költeményei 1 k. Szász K. Ezer év 1 k. Hugó K. Egy magy. király 1 k. Schiller F. Az orleansi szüz, Wallenstein halála, Stuart Mária 1— $\frac{1}{2}$ k. Goethe. Az ifju Werther kesrvei 1 k. Lessing G. E. Baruhelmi Minna (ford. Kazinczy F.) 1 k. Hugó K. Brutus és Lukretia 1 k. Church A. Elbeszélések a gör. trag. költőkből 1 k. Thakeray M. V. Hiuság vására 2 k. Tennyson A. Király-idylljei 1 k. Kálidásza. Sakuntala 1 k. Szilágyi S. Történeti rajzok 1 k. Kuliffay E. A szabadság hősei és vértanui 2 k. Szeremlei S. Vallás-erkölcsi és társadalmi élet 1848 óta Magyarországon 1 f. Várnai S. A franciaia rémuralom története 1 k. Csengery A. Publiczistai dolgozatok és beszédek 1 k. Tört. tanulmányok és jellemrajzok 2 k. Zichy A. Eszmék, adatok, adomák gr. Széchenyi J. naplóiból 1 f. Salamon F. Az első Zrinyiek 1 k. Magyarország a török hódítás korában 1 k. Egy honvéd köztüzér élete 1848—49-ben 1 k. Sebestyén Gy. Az Árpádok története 1 k. Szilágyi S. Erdélyország története 2 k. Schiller F. A 30 éves háboru története 1 k. Gróf Bethlen Miklós önélet írása 2 k. Gróf Károlyi S. önéletírása 2 k. Gróf Batthyány L. Élete és halála 1 f. A koronázás emlékénepe 1 f. Leutemann H. Álattani atlasz 1 k. Barsi J. Utazás ismeretlen állomás felé 1849—1856. 1 k. Nordenskiöld A. E. Ázsia és Európa körülhajózása 1 k. Hoitsy P. A nagy természet és a kicsiny ember 1 k. Hellwald F. A föld és népei 3 k. Rosti P. Úti emlékezetek Amerikából 1 k. Heissig N. Vezérfonal rajzolásban körzővel és vonalzóval, Vezérfonal mértani tárgyaknak távl. rajzolásában 1—1 k. Cato Bölcs mondásai 1 k. Tudományos műszótár 1 k. Beniczky J. Egézség könyve 2 f. Illemtan 1 f. Legonvé E. Atya és fiu a 19. században 2 k. Pestalozzi H. Lenárd és Gertrud 3 k. Történelmi a. lomák és jellemrajzok 1 k. Jósika J. közlések a külföldről 1 k. Jakab Ö. Székely historiák 1 k. Merényi L. Dunamelléki népmesék 2 k. Sajóvölgyi népmesék 2 k. Szini K. A magy. nép dalai és dallamai 1 k. Almásy J. Magyar közmondások gyűjtem. 1 k. András a szolgalegény 1 k. Beniczky J. Képescsaladi játékkönyv 1 k. Májer J. Regélő István bácsi 1 k. A hős szabó, A vörösbohitás kis leány, Jancsi és Örzsike, Hüvelyk Matyi, Csipkerózsza 1—1 f.

2, **bolli áron:** Baksay S. Gyalog ösvény 3 k. Bárány J. Magyarország története elbeszélésekben 1 k. Bárony J. A szabad ég alatt 1 f. Benndorf P. Az ezeregy éj regéi 1 k.

Beöthy Zs. Ráskai Lea 1 k. Bérczy K. Vadász rajzok 1 k. Campe Cooper. Beszélyek távoli világrészekből 1 k. Dooper F. A kém 2 k. Csokonai V. M. Válogatott versei 1 k. Dorottya 1 f. Darvai M. Űstökösök és meteorok 1 k. Gaál M. Szondi két apródja, A vezér boszuja, Zoárd jóslata, Kupa a pogány vezér, Vitézi becsület 1—1 f. Diák figurák 1 k. Grai J. összes munkái 5 k. Jókai M. Szegény gazdagok 1 k. Arany Ember 3 k. Rab Ráby 2 k. Az elátkozott család 1 k. Az új földes ur 1 k. Szélsend alatt 1 k. Mire meg vénülünk 1 k. Szinművek 3 k. A pénz betegségei 1 f. A magyar világból 2 f. A török világból 2 f. Jósika M. A hat Uderszki leány 4 k. Regényes képletek 1 k. Regegyöngyök 2 pld. Káldi Gy. Válog. egyh. beszédei 1 k. Kazinczy F. Magyarországi utak 1 f. Bácsmegyeinek gyötrelmei, Utazásai, Levelezése Kisfaludi Károlylyal 1—1 k. Kármán J. Fanni hagyományai 1 f. Kemény Zs. Élet és irodalom 1 f. Rajongók 1 k. Özvegy és leánya 1 k. Kossuth Lajos Iratai (népies kiad.) 1 k. Madarassy L. A majomkirály 1 k. Márki S. Dozsa Gy. és forradalma 1 k. Mayne-Reid. A scalp vadászok 1 k. A tüzföld 1 k. Mikszáth K. Jókai Mór, vagy a komáromi fiu 1 f. Pósa L. Dalok, regék 1 k. Radó V. Gróf Benyovszky M. élete és kalandjai 1 k. Vámbéri Ármin utazásai Ázsiában 1 k. Reclus E. A hegyek története 1 k. Remellai G. Fény és boru 1 k. P. Szathmári K. Varga János 1 f. Rege a tündérkirálynőről 1 f. Sayous E. A mongolok betörése Magyarországra 3 pld. Sebestyén Gy. Zrinyi Miklós a szigetvári hős 1 f. Sebesztha K. Fráter György élete 1 f. Simons T. Az ós római időkben 1 k. Somogyi B. A legnagyobb magyar 1 f. Szigligeti E. Fenn az ernyő nincsen kas 1 k. Tábori R. Az utolsó mentsvár 1 f. A temesvári királybíró 1 k. Donászy. Egy magyar diák élete Mátyás király korában 1 k.

Ez évi gyarapodás: 167 példány 46 füz. 168 köt. 319 frt 78 kr értékben.

Múlt évi állomány: 1181 példány 450 füz. 1280 köt. 1490 frt 86 kr értékben.

Összes állomány: 1348 példány 496 füz. 1448 köt. 1810 frt 64 kr értékben.

2 Szertárak.

A) Történelem-földrajzi szertár gyarapodás.

1. Magyarország 1847-ben. Tervezte: Marczali Henrik Rajzolta Kogutovitz Manó.

2. Magyarország a pragmatica sanctio előtt 1720. Tervezte Acsádi Ignác. Raj. Kogutovitz Manó.

3. Graecia. Terv. Cherwen Flóris Raj. Ko. M.

4. A római birodalom legnagyobb kiterjedésében. Tervezte: Cherwen Flóris. Raj. Ko. M.

B) Az érem- és régiségtani gyűjteményhez adakozott: Kerekes Mihály nagyenyedi ügyvéd ur 1 arany, 27 ezüst, 11 réz forgalmi pénzt, 1 ezüst, 3 réz, 4 bronz és 1 nickel emlék érmet 226 frt 73 kr értékben. Továbbá 1 bronz rögöt, 1 farkas aggancs fejszét, 1 kő fejszét, 1 tokos vésőt, 1 bronz tokos vésőt, 1 bronz sarlót, 1 orsó nehezéket, 1 temetkezési urna födelet, 1 két lyuku lándzsavég, 1 bronz szíjvég diszítéssel, 1 bronz fibula töredék, 1 bronz csüngő és karika, 1 bronz gyűrű, 1 római gyűrű 12 frt 40 kr. Nagys. Györffy Gyula képviselő ur 3 ezüst pénzt. P. Kovács Gergely tanító urtól 4 ezüst és 1 rézpénzt. Bándi Vazul igazgató urtól 8 ezüst, 3 réz, 1 bronz érmet. Tek. Bajkó Péter nyug. százados urtól 1 zöld cseréptál, 1728-ból 11 drb bokály 4 frt 20 kr értékben. VIII. osztályból: Eröss B. 11 darab Kossuth bankó. Potovszky 5 drb réz, Tódor B. 1 drb réz. VI. osztály: Kovács Gyárfás 1 drb réz. Elthes Zoltán 3 drb r. V. osztály: Mánya Márton 1 drb réz. III. oszt. Bicsak József 1 drb réz, Márton Tamás 1 drb réz, Kovács Kálmán 1 drb Kossuth bankó. II. oszt. 1 darab réz.

C) Természettani szertár gyarapodása: Photographáló eszköz tartozékaival és egy skyoptikon képekkel, összesen 280 frt értékben.

D) A természetrajzi szertár gyarapodása: a) **Ajándék útján:** 1 kolibri (Dr. Kolonics Dénesné urnótól), 1 embrio, placenta foetalissal (Dr. Kolonics Dénes körorvos urtól), 1 kitömött farkas, 1 kormorán (Balásy Lajos városi jegyző urtól), 1 karvaly, 1 európai ibisz (Gözsy Árpád gyógyszerész urtól), 1 selyemkagylóház (Elthes K. V. oszt. tanulótól), 1 mája hátpaizsa (Csiby K. II. o. tanulótól), 1 ásványcsiszoló-készülék esztergáival (a IV., V., VI. o. növendékeitől és a szaktanártól.)

b) **Vétel útján:** egy nagy üveges és egy desinficiáló szekrény; egy madár emésztő készüléke, egy nagyobb rovar emésztő készüléke, egy emlős hugykiválasztó készüléke, egy nagy bogár idegrendszere, egy hal kopoltyú készüléke, egy nagy rovar szétszedett bőrváza és szájrészei.

A növénykertben az V. osztályos tanulók 153 faj növényt termesztettek.

A gymnasiumi kölcsönkönyvtár állása 1897—8-ik tanév végével.

a) Pénzben:

A mult tanévről maradt	1 frt 73 kr.
Használati díj a könyvekről	433 04
Kamat ezimen bejött	27 03
Könyvszállitmányok után való 10 ^o / _o	11 32
Tőketörlesztés	180 „ — „
Összes bevétel	653 frt 12 kr.
Ebből kiadatott	649 75
Ebből a csikszeredai takarékpénztárban tőkésített	4 92
Egyeseknél el van helyezve	1271 —

b) Könyvben:

A mult tanév végén volt	3354 kötet.
Jelen évi szaporodás vétel útján	132
A jelenlegi összes könyvállomány	3486 kötet.
A kölcsönkönyvtár kezelője Nagy István tanár.	



VIII. A főgymnasium kiránduló egyesülete.

Az ezelőtt két évvel az ifjuság kebelében alakított egyesület szerény körében ez évben is működött. E tanévben is tettünk 74 tanulóval földtani és néprajzi tanulmány utat Csik-Gyimesbe és a mennyire a körülmények engedték, Románia-moldovai részeibe, a hol mindenütt a nagyarság lelkesült örömmel fogadta a tanulni vágyó székely ifjakat. Tapasztalatokkal gazdagon tértünk onnan — a 3 napi kirándulás után — vissza. Köszönet a szives vendéglátóknak. Az egylet tiszta vagyona volt a mult tanévben 129 frt 12 kr.

Folyó évi vagyon gyarapodás :

a) rendes tagoktól	41 frt 30 kr.
b) alapító díjak	213 frt 64 kr.
c) adományok	5 „ — „

összesen 259 frt 94 kr.

Az összes vagyon tehát 389 frt 06 kr.

Ebből kiadás a jelen évben — „ 73 „

Marad tőkésített vagyon 388 frt 33 kr.

Az ez évi jötevők a „Jótekonyság“ czim alatt vannak felemittve.

Csató János,
tanár, egyesületi elnök.

IX. Finövelő intézet.

1. Seminarium.

A csiksomlyói róm. kath. főgymnasium mellett fenálló kettős finövelő intézetnek sz. Mihályról elnevezett semináriumi részében teljes ellátásban részesült 37 nyilvános, 18 magánalapítványos, 37 fizető és 5 szolgálattevő növendék, összesen: 97. Az alapítványosok évi 100 frtéért, a fizetési növendékek évi 120 frtéért, a szolgálattevők pedig az asztalnál való felszolgálásért teljes ellátást nyertek.

Az ifjuság házi nevelését és az intézet felügyeletét Bándi Vazul gymn. igazgató és seminariumi regens és Nagy István tanár mint subregens vezették.

A nyilvános alapítványosok közül élveztek:

Közalapítványt:	Daradies Félix, Eröss	
	József, Potovszky András VIII. o.	
	Bodó Ferencz, Botár Béni,	
	Klára András Kovács	
	András, Madár József	VII.
	Benke Antal, Petrics Gusztáv	VI. „
	Landt Lajos	V. „
	Pap Béla	III. „
Biró-félét	Bardocz János	V. „
Bors Bálint-félét	Csedő András	VII. „
	Márton Sándor	VI. „
Bors Barnabás-félét	Tompos Gábor	IV. „
	Bors István	III. „
Bögözi-félét	Bögözi Mihály	IV. „
Csomortáni-félét	Kovács Gyárfás	VI. „
Darvas-félét	Kovács Albert	VI. „
	Szabó Dénes	II. „
Fogarasy-félét	Berecz Sándor	V. „
Fülöp Alajos-félét	Fülöp József	V

Haller-félé	Pitter Ferencz	VIII. oszt.
Kedves Zsuzsánna-félé	Tódor Béla	VIII.
Keresztes-félé	Kurkó Ignác	VI.
Kovács Miklós-félé	Élthes Zoltán	VI.
	Élthes Gyula	IV.
Kovács Péter-félé	Potyó Antal	II.
Lukács Mihály-félé	Gábosi Lajos	VII.
	Szőcs Albert	II.
Molnár József-félé	Lakatos János	VII.
	Ráduly Mózes	VI.
	Daragus András, id. Kovács József	V
Sántha-félé	Sántha Beniam	V
Tankó-félé	Beke Miklós	III.

A magánalapítványosok közül élveztek:

Bocskor Elek-félé	Bocskor László	IV.
Bors Bálint-félé	Pál Ignác	VI.
Buzás Mihály-félé	Bodó Dénes	V.
Erőss Elek-félé	Szász Gyula	VIII.
Ferenczy-félé	Vértess Gyula	VIII. oszt.
	Péter Antal	VI.
	Tatár János, Tódor János	V.
	Domokos Sándor	IV.
Haller Mária-félé	Blénesi Balázs	V.
Kedves-Bara-félé	Kedves Péter	VI.
Madár Imre-félé	Bogády Gábor	IV.
Molnár Balázs-félé	Koós Ferencz, Molnár Imre	IV.
	Molnár Lajos	II.
Péterffy-félé	Antal Dénes	VIII.
	Veress Dénes, Veress Gyárfás	VI.

A Nagy István-féle alapítvány ez évben sem volt betöltve.

A seminarium a finövelő-intézet földszinti részét foglalja el; van 4 tanterme, 10 hálóterme, ezeken kívül konyha- és étkező terem. Felszerelése a követelményeknek teljesen megfelelő, a növendékek ellátása kifogástalan.

2. Internátus.

Az internatusi ifjak száma ez évben 108 volt, kik szállást, fűtést, világítást kiszolgáltatást nyertek az intézetben Bándi Vazul igazgató és Kassai Lajos felügyelő tanár gondos vezette alatt. Az internatusi ifjuság a kettős finövelő-intézet

emeleti részét foglalta el 2 tanteremmel és 11 hálósobával. Az éttermet és a gyengélkedők szobáit a seminariummal közösen használta.

Az intézet nem lévén képes a jelentkező tanulókat mind befogadni, a kisebbek a községi lakosoknál nyertek szállást, azonban ezek is a csend idő alatt az intézet tantermébe jöhettek komoly foglalkozásra.

Az erkölcsi állapot általában jó volt, nagyobb vétség és szigorubb eljárás nem merült fel.

Az internatus költségeit fedezte a Csikvármegye törvényhatósága által évenként adni szokott 370 frt, továbbá az egyes növendékektől lakás és fűtés czimén befizetett 8 frt. A szolgálatot tevő növendékek 5 frtot fizettek.

Az ételmezésnél minden 8—9 fű egy csoportba alakult, a csoport minden tagja sorra egy hétig ételmezte a csoportot a szűlők által előre közösen megállapított és hetenkint természetben beszállított ételmi szerekből, az ételmi szerek beszállítása helyett egy heti ételmezést 8 frttal meg lehetett váltani: a kifűző asszonyok a nekik átadott ételmi szerekből, illetűleg a pénzből egy-egy hétig ellátták az egész csoportot. Folyó tanévben az ifjak 12 csoportba voltak besosztva, mindenik mellett egy szolgálattelvű fű, ki az ételnek a fűző asszonytól való behordásaért ellátásban részesűltek. A fűző asszonyoknak fűzési díjban minden növendék egy évre 6 frtot fizetett.

Az internatusi elűjáráságnak gondja volt rá, hogy az ételminűség és mennyiség tekintetében kifogástalan legyen.

A seminariumba és internatusba való felvétel módozatai ezen Értesitű végén olvashatók.



X. Az ifjuság érdemsorozata.

Az érdemsorozatban előforduló számjegyek jelentése.

1. Erkölcsi magaviselet:

1 = jó; 2 = szabályszerű; 3 = kevésbé szabályszerű.

2. Előmenetel az egyes tárgyakban:

1 = jeles; 2 = jó; 3 = elégséges; 4 = elégtelen.

Rövidítések: al. = alapítványos; int. = internátusi; fiz. = fizető (a semináriumban); ism. = ismétlő; fm. = felmentve.

I. A) osztály.

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számтан	Rajz, geometria	Szépíráс	Torna	Enek
Antal Kálmán	2	3	3	3	2	3	3	2	2	4
Antal Károly	1	3	3	3	2	3	2	2	2	3
Barta Károly	1	2	3	3	2	2	3	2	3	—
Bálint Károly	1	2	2	2	2	2	1	3	fm	4
5 Becze Gábor	2	2	3	3	2	3	2	3	1	—
Boeskor Ferencz	1	3	3	4	3	3	3	4	2	3
Bors Ignác ism.	1	3	3	3	2	3	2	3	1	—
Botár Ignác ism.	1	3	3	3	3	4	3	3	2	—
Csató István	1	3	3	3	2	3	1	3	3	4
10 Császár Károly	1	2	2	2	2	3	1	2	2	3
Csedó Imre ism.	2	3	3	3	3	3	3	3	1	—
Csutak Béla	1	4	4	4	4	4	3	4	3	3
Dájbukát Dávid fiz.	1	4	4	4	4	4	3	3	4	4
Dávid Kálmán	2	2	2	3	3	3	3	3	3	—
15 Demény József	1	3	2	2	2	2	2	3	3	2

I. A) osztály.

A tanuló neve		Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számtan	Rajz. geometria	Szépíráás	Torna	Enek
	Demény Lajos	1	2	3	3	2	2	2	2	4	3
	Dobos Ferencz	1	3	3	3	3	4	3	3	1	3
	Dobos Gáspár ism.	2	3	3	4	3	2	3	3	4	4
	Dombi János	1	3	2	1	1	2	3	3	3	3
20	Erőss Lajos	1	2	3	3	2	2	3	2	3	3
	Farkas László ism.	1	3	1	1	2	2	1	2	1	—
	Fazakas Sándor	1	3	3	4	3	3	1	3	1	3
	Fodor Nándor	1	2	2	3	2	3	1	2	2	2
	Gábor László fiz.	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2
25	Gecző Dénes	1	1	1	1	2	2	1	2	1	3
	György Gábor	1	2	2	2	1	2	1	2	3	3
	Hajdu János	1	2	3	3	3	3	3	2	3	4
	Imre László	2	3	4	4	3	4	3	3	2	—
	Incze Ignác ism.	3	3	2	3	3	2	3	3	2	—
30	Kelemen Gyula	1	3	3	3	2	3	3	3	3	4
	Kovács Árpád	2	3	4	4	2	3	2	3	3	—
	Madár András	1	3	3	4	2	2	2	3	4	3
	Pap Géza fiz.	2	2	3	3	1	2	2	3	3	3
	Plutz József	1	2	2	2	2	3	1	2	2	3
35	Szabó Lajos önk. ism.	1	1	1	1	1	1	1	2	3	3
	Székely Elek	1	3	3	3	3	3	3	3	2	—
	Szopos Antal	2	3	4	4	3	4	3	4	2	—
	Vass Sándor	2	4	4	4	3	3	3	3	3	4
	Veres Béla int.	2	3	3	3	3	3	1	4	1	3

Elhaláloztak : János Ignác, Pongrácz Béla és Pongrácz Géza.

Kimaradtak : Bakó Béla, Balla István, Baroti Sándor, Bíró Antal.

Összesen : 46.

I. B) osztály.

A tanuló neve	Magaviselet	Hittau	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajz. geometria	Szépiás	Torna	Enek
András Ferencz	1	3	3	3	3	3	2	2	2	3
Antal János	1	2	4	4	3	4	3	3	3	3
Abrahám József	1	2	1	1	1	1	1	2	2	3
Balló János int. ism.	1	2	2	2	2	3	1	3	2	2
5 Balló Sándor	1	4	3	4	3	4	3	3	3	3
Bákay Vilmos	1	3	3	4	3	3	2	3	2	3
Bálint Vilmos	1	2	2	2	2	3	1	2	1	3
Botár Domokos	1	3	2	2	3	3	3	3	3	—
Buzás Imre	1	1	2	2	2	2	1	2	2	2
10 Csáki Mihály	1	1	2	2	1	2	1	2	2	2
Csergőffy Andor fiz.	1	2	3	2	2	3	1	1	2	3
Csergő Sándor int.	1	3	3	3	3	3	2	3	1	3
Csiszér Gábor	1	2	3	3	3	3	1	2	3	—
Csomortáni Ignác ism.	1	1	1	1	1	1	1	2	1	—
15 Demes Ákos	1	3	3	3	2	3	3	3	2	2
Fejér Kálmán fiz.	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
Fekete József	1	1	1	1	1	2	1	1	2	3
Gál Imre	1	3	3	3	2	4	3	3	2	3
Gál József	1	3	4	4	3	3	3	3	3	3
20 Hajnód József	1	3	2	2	2	3	3	2	3	—
Imre Jenő	1	2	2	2	3	3	3	3	1	1
Jakab Jenő fiz. ism.	1	3	3	3	3	4	2	3	1	1
Jánky Dezső	1	3	2	3	1	2	1	3	3	3
Kakasy Jenő ism.	1	1	1	2	1	2	1	2	3	2
25 Kelemen Péter	1	2	2	2	1	3	2	3	3	—
Köszegi Bertalan	1	1	2	2	2	2	1	2	fm	3
Lakatos Elek ism.	1	2	3	3	2	3	3	3	2	3
László Dénes	1	3	2	2	2	3	1	2	1	—
Márkos Ignác	1	3	3	3	3	4	3	3	1	—
30 Mátyás István	1	3	3	4	3	3	1	3	3	3
Miklós Gyula	2	2	2	2	3	3	1	3	2	3
Nagy Lajos	1	2	2	3	2	3	3	3	2	2
Ördög Péter	1	2	2	2	2	3	1	3	3	3
Pál Ignác	1	2	2	2	1	2	1	2	3	—
35 Petres Antal	1	3	3	3	2	4	2	3	2	3

I. B) osztály.

A tanuló neve	Magaviselet									
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajz. geometria	Szépírá	Torna	Enek	
Petres Kálmán	1	1	2	2	1	3	1	2	2	3
Sata Dénes	2	3	3	4	3	4	3	3	1	3
Szabó Dávid ism.	1	2	2	3	2	3	3	3	2	3
Ifj. Szabó Lajos	1	2	2	2	1	2	1	1	1	1
40 Szántó Árpád fiz.	1	3	2	2	3	3	1	2	3	3
Vass Jenő	1	3	3	3	3	3	1	2	3	3
Zakariás Kristóf fiz.	1	1	2	2	1	2	1	1	2	1

Kimaradtak : Id. Antal Károly, Dávid Péter, Litschauer Lajos, Szalay József.

Meghalt : Kovács Sándor.

Összesen : 47.

II. osztály.

A tanuló neve	Magaviselet	Vallastan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Mértan	Torna	Széprás	Ének	Zene
Adorján István int.	1	3	3	4	2	3	1	3	2	4	—
Albert Vilmos int.	1	1	1	1	1	2	1	3	1	3	—
Ambrus Ferencz int.	2	3	4	3	3	2	3	1	4	4	—
Antal István int.	2	3	3	4	3	4	3	2	3	3	—
5 Antal Vidor int.	2	3	3	3	2	3	3	4	2	4	—
Barcsay Béla fiz.	1	2	2	1	1	2	1	2	2	2	2
Bartók Lajos int.	1	3	3	3	2	3	3	2	2	1	—
Bodó József int.	1	2	2	3	2	2	1	2	1	1	—
Botár Elek	1	3	3	4	3	3	3	3	3	—	—
10 Buzás József int.	1	2	1	1	1	2	1	3	2	2	—
Csáki Bénéiam	1	1	1	1	1	2	1	2	1	2	—
Cseh István fiz.	1	2	2	2	2	2	1	2	2	2	—
Csergő Lajos int.	1	2	3	2	1	3	1	3	3	3	—
Csiby Károly	3	3	3	4	3	3	1	3	2	—	—
15 Daczó Ernő	2	3	3	3	1	2	1	1	3	—	—
Dénes Imre int.	1	2	1	1	1	1	1	1	1	3	—
Ferencz József int.	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	—
Gábor Andor fiz.	1	3	3	3	3	3	2	2	2	3	—
György Agoston int.	1	3	3	3	1	3	2	4	2	3	—
20 Györpal Károly	1	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—
Hajnód László	1	3	3	3	3	2	2	3	3	—	—
Hajnód Pál	1	3	3	2	1	3	2	1	1	—	—
Ilyés András semin.	1	3	3	3	2	3	1	3	2	1	—
Imets Aladár int.	1	2	2	2	1	1	1	3	2	2	—
25 Incze Gábor int.	1	2	2	1	1	3	1	3	1	3	—
Karda Gergely int.	1	3	3	3	2	3	1	1	1	3	—
Karácson Antal	1	3	3	2	3	2	3	3	3	—	—
Koncsag Károly	2	3	2	3	1	2	1	2	1	—	—
Kosza István int.	2	3	3	3	2	2	1	3	2	3	—
30 Kovács Balázs int.	1	3	3	3	2	2	1	3	2	2	—
Kovács Gábor	1	1	2	2	1	2	1	fm	3	—	—
Kovács Gergely int.	1	2	3	3	3	2	1	2	1	1	—
Köllő Ignác	1	3	2	2	3	3	3	2	2	3	—
Kristó Béla int.	1	2	3	2	2	3	2	3	2	3	—
35 Kristó Gábor int.	1	2	3	3	2	3	2	2	3	1	—

II. osztály.

A tanuló neve	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítás	Mértan	Torna	Szépíráás	Enek	Zene
Kristó Péter int.	1	2	2	2	1	2	1	2	1	3	—
Lacz Kálmán int.	1	2	2	3	2	3	2	2	2	1	—
Lakatos József	1	2	1	1	1	1	1	2	3	—	—
Lehner Gyula int.	1	2	3	3	2	3	2	3	1	3	—
40 Mihály Dezső	2	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—
Molnár Lajos al.	2	2	2	2	2	2	1	3	3	3	—
Nagy Béla	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	2
Nagy Galaczi János int.	1	3	3	3	2	3	2	1	2	3	—
Pál Lajos	1	3	3	3	3	2	2	3	4	—	—
45 Petres Elek int.	1	3	3	3	2	3	2	2	1	3	—
Péterfi Áron	2	3	2	3	3	3	2	2	3	—	—
Péter József	1	3	3	4	3	3	2	2	2	1	—
Pohl Antal	1	2	2	2	1	2	1	3	3	—	—
Potyó Antal	1	1	1	1	1	2	1	2	3	2	—
50 Puskás Gábor int.	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	—
Sándor Balázs int.	2	3	3	3	3	3	3	3	2	4	—
Sántha Károly	2	3	3	3	2	4	3	1	4	3	—
Solnay Dénes int.	1	3	3	4	2	2	1	3	2	3	—
Szabó Dénes al.	1	1	1	1	1	1	1	3	1	3	—
55 Szopos Dávid	1	3	3	4	2	3	3	3	3	—	—
Szőcs Albert al.	1	1	1	2	1	2	1	3	2	3	—
Szultán Péter fiz.	1	3	3	3	3	3	2	3	3	3	—
Tompos Péter int.	1	2	3	3	3	3	2	2	3	1	—
Ujfalvi László	1	1	1	2	2	2	1	1	3	—	—
60 Zakariás Jenő fiz.	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1
Zsigmond Márton int.	1	3	2	3	3	3	3	3	3	1	—

Magántanulók Csedő Gergely, Gál Bénéám.

Kimaradtak Benedek István, Fuchs Jenő, Kovács Lajos.

III. Osztály.

A tanuló neve		Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Tört. földrajz	Term. földrajz	Számítan	Rajz. geometria	Torna	Ének	Zene
	Balázs Lázár int.	1	1	2	2	3	3	3	3	1	1	2	—
	Balló Károly int.	1	2	2	3	3	2	3	2	1	2	2	—
	Beke Konrád	1	2	3	3	4	3	3	3	2	3	—	—
	Beke Miklós al.	1	2	1	2	1	2	2	2	1	1	2	—
5	Bicsák József int.	1	2	2	2	2	2	1	1	1	2	1	—
	Biró Ferencz semin.	1	1	1	1	1	1	1	2	1	3	1	—
	Bocskor Gyula int.	1	2	2	2	2	3	2	2	1	3	3	—
	Bors István al.	1	2	2	2	3	1	2	2	1	1	3	—
	Botár Gáspár	1	2	3	3	3	2	2	3	1	3	—	—
10	Bóthy Ödön	2	2	2	2	2	2	2	2	1 fm	—	—	—
	Csató János int.	1	3	3	3	3	3	3	3	2	3	2	—
	Csergő Venczel int	1	2	3	3	3	3	2	2	1	2	2	—
	Csiszer Abél int.	1	1	1	2	1	2	1	1	1	2	2	—
	Cziriák Gyula	1	2	2	3	3	3	3	3	2	2	2	—
15	Cziriák Jenő	1	2	3	3	4	3	3	3	2	3	2	—
	Daczó József	2	3	3	3	3	3	3	3	1	1	—	—
	Dávid Dénes int.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	2	—
	Dávid Károly	1	3	3	3	4	3	2	2	1	2	—	—
	Dávid László	1	1	1	1	2	1	1	1	1	3	—	—
20	Elekes Márton semin.	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	2	—
	Fekete János int.	1	2	3	3	4	3	2	2	1	2	1	—
	Ferencz Imre int.	1	2	3	3	3	3	3	3	2 fm	1	—	—
	Fodor Izra int.	1	2	3	3	3	3	3	3	2	3	3	—
	Földes Zoltán	1	2	3	3	3	3	3	3	2	3	1	—
25	Gábor Áron int.	1	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	—
	György Gábor	1	2	1	3	2	3	3	3	1	3	—	—
	György István	1	2	2	3	3	3	3	3	3	2	—	—
	Holló Gábor	1	3	2	3	3	3	3	3	2	3	—	—
	Imre János int.	1	2	3	3	4	2	3	2	1	3	1	—
30	Kovács András	1	3	3	3	3	3	3	4	3	3	—	—
	Kovács Kálmán int.	1	2	2	3	2	3	3	3	1	2	1	—
	Kovács Miklós	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	—	—
	Köszegi Lajos int.	1	3	3	3	4	3	3	3	2	3	3	—
	Lukács József int.	1	2	3	3	2	2	2	2	1	3	1	—

III. osztály.

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Tört. földrajz	Term. földrajz	Számítan	Rajz. geometria	Torna	Enek	Zene
35 Márkos Sándor	1	1	3	3	3	2	1	1	1	1	3	—
Márton Ferencz int.	1	2	2	3	2	3	3	2	1	1	1	2
Márton Tamás int.	1	3	3	3	3	3	2	3	1	3	—	—
Mezei Ferencz int.	1	2	2	3	2	3	3	3	1	3	1	—
Pap Béla al.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	3	—
40 Péter Sándor	1	2	2	2	2	3	2	3	1	2	—	—
Rusz János int.	1	2	2	2	2	3	2	1	1	3	1	2
Simon Sándor int.	1	2	3	3	3	3	3	3	2	2	2	—
Szöke Antal	1	3	4	3	4	3	3	3	3	3	—	—
Tima Gyula int.	1	2	2	2	2	2	1	1	3	fm	3	—
45 Vass András	1	3	4	3	4	4	3	3	2	2	—	—
Wéger Béla	1	3	3	3	3	3	3	3	2	1	3	—
Zakariás Kristóf int.	1	3	2	2	3	3	2	2	2	1	1	—

Kimaradtak: Jakab Imre. Székely András, Jákey Béla, Sprensz György.

Összesen : 51.

IV. osztály.

A tanuló neve	Magaviselet										
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiség	Rajz	Torna	Enek	Zene
Balázs István	1	3	3	3	3	3	3	3	3	2	—
Balázs Márton int.	1	2	3	3	3	3	3	2	1	1	2
Bálint Károly semin.	1	1	1	2	1	1	1	1	1	—	—
Bándi Béla	1	3	3	3	3	2	3	3	1	—	—
5 Beke Andás	1	3	3	3	3	2	3	1	1	2	—
Bocskor László	1	1	2	3	3	2	1	3	1	2	—
Boga Ubald int.	1	1	3	1	2	2	2	1	1	2	1
Bogády Gábor al.	1	1	2	2	2	2	1	2	1	1	2
Bögözi Mihály al.	1	1	3	3	3	3	2	3	2	2	1
10 Dávid Antal in.	1	3	3	3	3	3	3	2	2	3	—
Domokos Sándor al.	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1	3
Élthes Gyula al.	1	1	2	2	2	1	2	2	2	1	3
Fazakas András semin.	1	1	2	3	2	2	1	2	2	2	1
Fazakas József	1	2	3	3	3	3	3	2	1	3	—
15 Gaal Kálmán	1	2	2	2	3	3	1	2	1	1	2
Gereöffy Tihamér fiz.	1	2	2	3	3	3	3	3	1	2	2
Györbiri István fiz.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Imre Kálmán int.	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2
Incze János int.	1	3	3	2	3	3	3	2	2	2	2
20 Kardos Árpád int.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	—
Keresztes Gyula	1	1	1	3	3	3	2	2	3	2	1
Kodárcsa János int.	3	3	3	2	3	3	3	3	1	1	1
Koós Ferencz al.	1	2	3	2	3	2	1	2	1	2	1
Kotta Salamon int.	1	2	3	2	3	2	2	3	1	1	1
25 Kővári József	1	1	2	1	2	2	1	2	1	1	—
Lakatos József	1	3	2	3	3	2	3	3	1	1	—
Lakatos Mihály	1	2	2	3	2	1	1	2	2	fm	—
László Kálmán	1	3	3	3	3	3	3	3	3	2	—
Mihály Lajos	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
30 Molnár Imre al.	1	1	2	2	1	1	1	2	3	2	2
Oláh Gyula int.	1	2	2	3	3	3	3	2	1	1	—
Orbán Mihály	1	2	2	2	3	2	1	1	1	1	1
Orosz Lajos int.	1	2	2	3	3	2	2	3	1	2	1
Rancz László	1	2	2	2	1	2	2	2	1	2	2
35 Sipos Lázár int.	1	2	2	2	3	2	1	2	1	1	3

IV. osztály.

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természetrajz	Menyiségstan	Rajzoló mértan	Torna	Ének	Zene	Francia nyelv
Solnay János int.	1	3	3	3	3	3	2	2	1	2	3	—	—
Székely Jenő	1	2	2	3	3	2	3	3	2	1	2	1	—
Szultán János fiz.	1	2	2	2	3	3	2	3	2	1	2	1	—
Takó Albert fiz.	1	2	2	2	3	2	1	2	1	3	3	—	—
40 Tompos Gábor al.	1	1	1	2	1	2	2	2	1	1	1	1	—
Vadai László int.	1	2	3	3	3	3	3	3	2	3	3	—	—
Zakariás András fiz.	1	2	2	3	2	3	2	2	2	1	1	—	—
Zselinszky József fiz.	1	3	3	3	3	3	2	3	2	1	1	—	—

V. osztály.

A tanuló neve	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Gör. p. magy.	Természetráaj	Mennyiség	Gör. pót. ráj	Torna	Enek	Zene	Francia nyelv
Anda Géza int.	1	3	2	3	3	3	2	—	2	3	—	1	1	—	—
Baka János int.	1	2	3	3	3	3	2	—	2	2	—	2	3	—	—
Balázs Béla int.	1	3	3	3	3	3	3	—	3	3	—	3	3	—	—
Bardocz János al.	1	3	3	3	3	3	3	—	3	3	—	3	1	—	—
5 Bálint Alajos	1	1	1	2	1	1	1	—	1	1	—	2	3	—	—
Berecz Sándor al.	1	3	3	3	3	3	3	—	2	3	—	2	1	—	—
Blénessy Balázs al.	1	1	2	2	2	—	2	2	2	2	1	2	1	—	—
Bodó Dénes al.	1	2	1	2	2	—	2	2	2	2	1	1	1	—	—
Botár Adolf	1	1	1	1	1	1	1	—	1	2	—	2	2	—	—
10. Daragus András al.	1	1	1	2	2	2	1	—	1	1	—	2	2	—	2
Deáky Lajos int.	1	1	1	2	3	—	1	1	2	2	1	2	3	—	—
Dobos Ferencz	1	2	1	3	3	—	1	2	2	2	1	3	3	—	—
Eröss Lázár	1	3	3	3	4	—	3	3	2	4	2	fm	—	—	—
Elthes Károly	2	3	3	4	4	—	4	3	2	4	2	fm	—	—	—
15 Fux Hermán int.	1	2	2	2	2	2	3	—	2	3	—	2	2	—	2
Fülöp József al.	1	2	3	2	3	—	3	3	2	3	2	2	2	—	—
Glósz Miksa	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1	—	1	2	—	—
Incze György fiz.	1	1	2	2	3	—	1	1	1	1	1	2	1	1	1
István János int.	1	1	2	3	4	—	3	3	1	3	1	2	2	1	—
20 Jakab Jenő	1	2	2	2	3	—	2	2	2	1	1	2	2	—	—
Kicsid Béla int.	1	3	3	3	2	3	3	—	2	2	—	2	1	—	—
Id. Kovács József al.	1	1	2	2	2	1	2	—	1	1	—	1	1	—	—
Ifj. Kovács József	1	2	3	2	3	—	2	2	1	2	1	2	—	—	—
Landt Lajos al.	1	3	3	3	3	3	3	—	2	3	—	2	1	—	—
25 Mánya Márton fiz.	1	2	2	1	3	—	1	1	1	2	2	1	1	—	—
Minier Lajos fiz.	1	3	3	3	3	3	3	—	2	3	—	2	3	—	—
Nagy Balázs	1	2	2	2	3	2	2	—	2	2	—	2	—	—	—
Pál Gábor al.	1	1	1	1	2	—	1	1	1	1	1	1	1	1	—
Péter József int.	1	2	3	2	2	3	2	—	2	2	—	1	3	—	—
30 Potovszky Dávid fiz.	1	3	3	3	4	—	3	3	3	3	2	3	1	—	—
Potovszky Ferencz fiz.	1	2	3	3	3	—	3	2	2	3	2	2	1	—	—
Sándor Arpád int.	1	2	2	2	2	1	2	—	2	2	—	1	2	—	—
Sántha Béni im al.	1	1	1	1	2	—	1	1	1	1	1	1	1	—	—
Simon Imre fiz.	1	2	2	1	3	2	2	—	1	1	—	3	3	—	—
35 Schreiber Otto int.	2	3	3	2	2	—	2	3	3	3	1	2	2	—	—

V. osztály.

A tanuló neve	Magaviselet	Vallásán	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Gör. p. magy.	Természetrájt	Mennyiségtan	Gör. pótl. rajz	Torna	Enek	Zene	Francia nyelv
Tatár János al.	2	2	2	2	3	—	3	2	2	3	1	1	1	—	—
Tódor János al.	1	2	2	3	3	—	3	3	1	1	1	1	1	—	—
Vass Dénes	1	3	3	3	3	3	3	—	3	3	—	fm	—	—	—
Vértes Béla int.	1	2	2	1	3	—	3	2	1	2	1	2	1	—	2
40 Vischer János fiz.	1	2	2	2	3	—	2	2	2	3	1	2	2	—	—
Wertán Emil fiz.	1	3	3	3	3	—	3	3	3	3	1	2	1	2	—

Thomas Róbert magántanuló.

Összesen : 42.

VI. osztály.

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög-p. magyar	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Görög p. rajz	Torna	Enek	Zene	Francia nyelv
Antal Imre int.	1	2	3	2	3	3	—	3	2	3	—	2	3	—	—
Bajkó András int.	1	2	1	3	3	—	1	2	2	2	1	1	2	—	—
Balázs Dénes int.	1	1	1	3	2	—	1	2	2	3	2	2	3	—	—
Benke Antal al.	1	1	1	2	2	2	—	1	1	2	—	1	1	1	—
5 Elthes Zoltán	1	2	2	2	3	—	2	3	2	2	1	1	2	—	—
Ferencz Domokos	1	3	3	2	3	2	—	3	3	3	—	2	—	—	—
Gál Endre int.	1	2	2	3	3	—	2	3	2	3	1	2	3	—	—
Gergely Győző int.	1	1	2	2	2	2	—	3	2	2	—	2	2	—	—
Glósz Oszkár	1	2	2	2	2	2	—	2	2	2	—	1	2	—	—
10 Gombos József fiz.	1	2	1	2	3	3	—	3	2	2	—	2	2	1	—
Gondos Sándor int.	1	1	1	3	3	2	—	2	2	3	—	3	1	—	—
Imre Béla	1	3	3	3	3	3	—	3	3	3	—	3	—	—	—
Kedves Péter al.	1	3	2	2	2	1	—	1	2	2	—	2	1	—	—
Kerekes Károly fiz.	1	2	2	2	2	2	—	1	1	1	—	2	3	1	—
15 Kovács Albert al.	1	1	1	2	2	2	—	2	2	—	—	2	3	—	—
Kovács Gyárfás al.	1	2	1	2	2	2	—	3	2	2	—	1	1	—	—
Kozma Péter int.	1	3	3	2	3	3	—	3	3	2	—	2	1	1	—
Krausz István	1	2	2	2	3	2	—	2	2	3	—	2	1	—	—
Kurkó Ignác al.	1	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	1	1	—
20 László Dezső int.	1	2	2	3	3	—	1	2	1	3	1	2	2	—	—
Lázár Jenő fiz.	1	2	2	2	2	2	—	2	2	1	—	2	3	—	—
Márkos Endre	1	1	1	2	2	2	—	1	1	2	—	2	1	—	—
Márton Sándor al.	1	2	1	2	2	2	—	1	1	1	—	2	3	—	—
Márton Venczel int.	1	1	1	2	2	1	—	1	1	2	—	2	1	—	—
25 Mátyus József in.	1	3	2	3	3	—	3	3	3	3	1	2	3	—	—
Pál Dénes int.	1	3	3	2	3	3	—	3	3	3	—	2	3	—	—
Pál Gergely int.	1	3	3	3	3	3	—	3	3	3	—	3	3	—	—
Pál Ignác al.	1	3	3	3	3	3	—	3	3	3	—	2	3	—	—
Petries Gusztáv al.	1	2	1	2	2	1	—	1	2	3	—	2	3	—	—
30 Péter Antal al.	1	1	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	1	—	1
Ráduly Mózes al.	1	1	2	2	2	1	—	1	2	1	—	2	2	—	1
Szász Rezső al.	1	2	2	3	3	—	2	3	2	2	2	1	2	—	—
Száva Lukács fiz.	2	3	3	3	3	—	3	3	3	3	2	3	4	—	—
Szebeni Lukács int.	1	2	3	3	3	2	—	2	2	2	—	1	1	—	—
35 Szopos Gáspár int.	1	2	2	2	2	2	—	2	2	1	—	1	2	—	2

VI. osztály.

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görögp. magy.	Történelem	Természettan	Mennyiség	Görögp. rajz	Torna	Enek	Zene	Francia nyelv
Szopos Sándor	1	2	3	3	3	—	2	3	2	3	1	3	—	—	—
Turóczy Albert in.	1	2	3	3	3	3	—	—	2	3	—	2	1	1	—
Veress Dénes al.	1	2	1	3	3	3	—	3	2	2	—	2	1	—	—
Veress Gyárfás al.	1	1	1	2	2	1	—	1	2	2	—	2	2	—	—
40 Vida József	1	2	1	2	1	1	—	2	1	1	—	1	1	—	1

Kimaradt: Péter Sándor.

Elhalálozott: Tulit Aron, Veress Károly.

Összesen 43.

VII. osztály.

A tanuló neve	Magaviselet	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görög p. magy.	Görög p. rajz.	Földrajz	Mennyiségtan	Természettan	Bölcsészet	Torna	Ének	Zene
Albert Gábor int.	1	3	3	2	3	2	—	—	2	2	2	3	2	3	—
Antal Áron int.	1	1	2	2	2	2	—	—	1	2	2	2	2	3	—
Balázs András	1	2	3	3	3	3	—	—	3	3	3	3	3	3	—
Bodó Ferencz al.	1	1	2	1	1	1	—	—	1	1	1	2	2	1	—
5 Botár Bénéiam al.	1	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	3	3	—
Csedő András al.	1	1	3	1	2	1	—	—	2	2	2	1	3	3	—
Darvas Dávid	1	2	2	2	3	—	3	2	3	4	3	3	2	—	—
Dóczy Kálmán	1	2	2	2	2	—	2	1	1	1	2	1	2	—	2
Fejér Gyula fiz.	1	2	3	2	3	—	3	2	2	2	2	3	1	1	—
10 Fülöp Sámuel int.	1	2	1	2	3	2	—	—	2	3	2	2	2	2	—
Gábosi Lajos al.	1	2	3	2	3	3	—	—	2	3	3	3	1	1	—
Jancsó Béla fiz.	1	2	3	2	3	—	3	2	1	3	3	1	3	3	—
Klára András al.	1	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	—
Kovács András al.	1	1	2	2	3	2	—	—	1	2	2	2	2	2	—
15 Lakatos János al.	1	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	—
Madár József al.	1	1	2	2	3	—	2	1	1	3	3	1	1	2	1
Opra Vilmos int.	1	1	3	2	3	2	—	—	1	3	2	2	3	3	—
Pakó János int.	1	2	3	2	3	—	2	1	1	2	3	3	1	2	—
Szacsvai József int.	1	1	3	2	3	2	—	—	1	2	3	3	3	2	—
20 Szántó István fiz.	1	1	3	2	2	2	—	—	1	2	2	2	2	—	—

Vizsgálatlan maradt: Lárencz László, Veress Domokos.

Kimaradt: Jánó Gergely.

Magántanuló: Sándor Béla.

Összesen: 24.

VIII. osztály.

A tanuló neve	Magaviselet	Vallás	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Görögpotló m.	Görögpot. rajz	Történelem	Természettan	Mennyiség	Bölcsészeti előt.	Torna	Enek	Francia nyelv
Antal Dénes al.	1	3	3	3	3	2	—	—	3	3	3	3	1	1	—
Becze László	1	3	2	2	3	3	—	—	3	3	3	3	1	—	—
Daradics Félix al.	1	2	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	2	1
Eröss Béla int.	1	3	3	3	3	3	—	—	3	3	2	3	3	3	—
5 Eröss József al.	1	2	2	3	3	2	—	—	2	2	2	2	2	1	—
Gál Miklós fiz.	1	3	3	3	3	3	—	—	3	3	3	3	2	3	—
Gál Sándor int.	1	3	3	3	3	3	—	—	3	3	3	3	2	3	—
Gábor János int.	1	2	2	2	2	2	—	—	2	2	3	2	1	3	—
Gegő Beniam	1	1	2	3	2	2	—	—	1	2	3	2	2	—	—
10 Jakabfi András	1	2	3	2	2	2	—	—	2	3	3	2	1	2	—
Miklós Hugó int.	1	1	1	2	2	—	1	1	1	1	1	1	2	2	—
Nagy Károly int.	1	2	2	3	2	2	—	—	2	2	2	3	1	1	—
Pitter Ferencz al.	1	1	2	2	2	2	—	—	1	2	2	1	1	1	—
Potovszky András al.	1	1	1	2	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	—
15 Pungur Árpád int.	1	1	3	3	3	2	—	—	2	3	3	2	2	2	—
Szász Gyula al.	1	2	3	2	2	—	3	1	1	2	2	2	2	2	—
Todor Béla al.	1	2	1	1	1	1	—	—	1	3	1	1	2	2	1
Vértes Gyula al.	1	2	1	2	2	—	1	1	2	2	2	1	2	2	—

Györpál Árpád önkéntes ismétlő.

Összesen 19.

XI. Jótékonyság.

1. Adakozás.

Az 1897—98. tanévben az ifjuság kirándulási egyletének pénztárát gyarapították a csik-szeredai takarékpénztár 73 frt 64 krral, a gyergyó-tölgyesi kezelő hivatal 50 frttal, Lázár Menyhért orsz. képviselő, dr. Fehér Antal ügyvéd, Csik-Szereda város 20—20 frttal, a „brassói eszmadia ipartársulat“ 31 frt 40 kr, Jakab Lajos plebános, Cseh Vilmos, Barcsay Károly kereskedők 10—10 frttal, mint alapító tagok ; Benke János plebános, Gyárfás László kir. törvényszéki elnök, Zsögöd és Mindszent községek 3—3 frttal ; Deáky Sándor min. osztálytanácsos, Simkovits József táncztanító, dr. Papp Árpád ügyvéd, Csik-Szentlélek, Szentdomokos, Szenttamás, Dánfalva, Jenőfalva, Karczfalva, Madaras, Csicsó, Taplocza, Várdotfalva, Csobotfalva, Csomortán, Pálfalva, Borzsova, Szentmiklós, Szépviz és Szentmihály községek 2—2 frttal ; Boér János plebános, a kolozsvári szent Ferencz-rendi zárda, Csik-Rákos község 1 frt 50—1 frt 50 krral ; Balogh György 1 frt 20 krral ; Turóczi Albert, Kovács Antal árvaszéki ülnök, Filipescu Gábor, Miklós Lukács, Várterész János, Nagy Gyula, Szász Lajos szolgabíró, Szilveszter Albert, Erődsi Dávid plebános, Jakabfy B. Miklós, Rusz Sántha János, özv. Dávid Péterné, Pap Gyula, Szabó Miklós, Kovács Lajos, Kovács Lajosné, Erőss János, György Károly, Gyergyó-Bélbor, Kilyénfalva, Csik-Delne községek 1—1 frttal.

A régiségtárnak és éremtárnak közel 300 frt értékű tárgyakat ajándékozott Kerekes Mihály nagyenyedi ügyvéd. Az éremtárnak : Bándi Vazul, Bogády Gyula és Imre József, Császárné Nándor, Tompos Károly és TomposMátyás. A régiségtárnak : Bajkó Péter.

A tanári könyvtárnak ajándékoztak a vall. és közokt. miniszterium; Bándi Vazul, Csathó János, Polgár György, Riszner Ödön.

Az ifjusági könyvtárt gyarapította: Simon Péter, Pus-kás Tamás, Gábor Péter, Csikvármegye gazdasági egyesülete.

A természetrajzi szertárt: Balácsi Lajos, Csathó János, Gözsi Árpád, dr. Györffy Gyula, Kerekes Mihály, dr. Kolo-nics Dénes és neje, a IV V. és VI. oszt. tanulók, Élthes Károly.

Ezen adományok tárgyai a könyv és megfelelő szer-táraknál fel vannak sorolva.

Jutalomdíjakot adott az önképzőkör. Bándi Vazul, Csathó János, Gelléri Mór, Thaly Kálmán, dr. Balló István.

A tanuló ifjuságnak Csik-Gyimesre és Romániába tör-tént kirándulása alkalmával Boér János plebános, Pap Já-nos állomásvezető, Deáky Péter és Deáky Géza uraknak az ifjuság érdekében tett anyagi áldozataikért e helyen is köszönetet mond az intézet.

2. Segélyezés.

Segélyben részesültek:

1. Az orsz. latin és gör. szert. kántortanítók segély alapján Tódor Béla VIII. oszt. tan. 50 frt.

2. A Fogarasy-féle alaphól Berecz Sándor V. oszt. t. 40 frt.

3. A Bögözi-féle alaphól Bögözi Mihály IV. o. t. 20 frt.

4. Az állami erdészeti tisztek segély-alaphól Kővári József IV. oszt. t. 100 frt.

5. A jövedékbírsági alaphól Sipos Lázár IV. és Wéger Béla III. oszt. tanulók 100—100 frt.

6. A Megyeri Mátyás ösztöndíjalaphól Földes Zoltán II. oszt. t. 270 frttal.

Csikvármegye részéről segélyben részesültek.

a) A havasi javak múlt évi jövedelméből: Ditrói Bajkó András 30 frt, Szárhegyi Fülöp Elek 30 frt, Szárhegyi Nagy

Antal 30 frt, Alfalvi György Lajos 15 frt, Sztmiklósi Novák András 15 frt, Sztkirályi Albert Gábor 30 frt, Somlyói Lakatos János 15 frt, Sztléleki Márkos Sándor 30 frt, Szeredai Madár József 15 frt, Várdotfalvi Salamon Márton 15 frt, Szentdomokosi Kedves Péter 15 frt, Kilyénfalvi Péter Antal, Sztmiklósi Vértés Gyula, Szentgyörgyi Tulit Áron, Sztsimoni Veres Gyárfás, Sztmártoni Gondos Sándor 15—15 frt, 30 frt, Taploczai Daradics Félix 15 frt, Madarasi Antal Dénes 15 frt, Somlyói Glósz Miksa 15 frt, Taploczai Botár Béla 15 frt, Sztsimoni Veress Károly 15 frt, Szeredai Balás András 30 frt, Alfalvi Benke Antal 15 frt, Szeredai Szopos Gáspár 30 frt, Ditrói Gál Endre 30 frt, Csomortáni Ferencz Domokos 30 frt, Szeredai Kovács József 30 frt, Sztgyörgyi Potoczki András 15 frt, Taploczai Balás Dénes 30 frt, Gy.-Sztmiklósi Szász Rezső 30 frt, Sztimrei Sándor Árpád 30 frt, Sztmártoni Bodó Dénes 15 frt, Sándor Gábor 15 frt, Pálfalvi Buttyán Sándor 30 frt, Gy.-Sztmiklósi Vákár Ártur 30 frt, Bánkfalvi Baka János 30 frt, Mindszenti Nagy Tamás 30 frt, Szeredai Szopos Sándor 30 frt, Jenőfalvi Gábor János 30 frt, Békási Miklós Hugó 30 frt, Csicsói Péter József 30 frt, Szárhegyi Szász József 15 frt, Tekerőpataki Tatár János 30 frt, Szárhegyi Czibalmas Sándor 30 frt, Gyimesbükki Bálint Péter 15 frt, Szárhegyi Brassai Lajos 15 frt, Szárhegyi Miklós Viktor 15 frt, Tekerőpataki Tódor János 15 frt.

b) A lóbeszerzési alap kamataiból Gy.-Sztmiklósi Tódor Béla 15 frt, Sztmártoni Márton Sándor 15 frt, K.-Jakabfalvi Benkő Sándor 15 frt, Csicsói Gál Dénes 30 frt, Somlyói Dobos Ferencz 15 frt, Borzsovai Kovács Gyárfás 15 frt, Karczfalvi Bartalis Ferencz 15 frt, Csekefalvi Pál Ignác 15 frt, Dánfalvi Antal áron 30 frt, Csekefalvi Gábosi Lajos 15 frt, Gy.-Sztmiklósi Márton Venczel 30 frt, Verebesi Kovács Albert 30 frt, Szeredai Éltes Zoltán 15 frt, Cs.-Sztmiklósi Eröss Béla 30 frt, Taploczai Csedő András 15 frt, Taploczai Gegő Bénéiam 30 frt, Taploczai Botár Bénéiam 30 frt, Sztkirályi Gál Sándor 50 frt, Szárhegyi Mihály József 30 frt, Csatószegei Eröss József 15 frt.

3. Jutalmat nyertek.

Imets-félét Tódor Béla VIII. o. t. mint a ki a némethöl jeles előmenetelt tett 14 korona.

Béldy és társai félét Klára András VII. o. t. mint a ki a VII. osztályt jelesen végezte, 14 korona.

Adorján-félét Fülöp Sándor VII. o. t. mint a ki a magyar nyelvből legjobban dolgozott, 8 korona.

Koncz István-félét a ki a legjobb érettségi vizsgát fogja tenni, 10 korona.

Csató János tanártól legszebb rovar gyűjteményért Kerekes Károly VI. o. t. 5 koronát, a legtöbb fajt magában foglaló növény gyűjteményért, Pál Gábor V. o. t. 5 koronát, a legértékesebb ásványgyűjteményért, Kővári József IV. o. t. 5 koronát, a versenytérképirásban kitűnt Csáky Béni II. o. t. 5 koronát.

Bándi Vazul igazgatótól Szántó István VII. o. t. 40 magaviseletért 8 koronát, Domokos Sándor IV. o. t. a meteorologiai észleletek vezetésében való segédkezésért 6 koronát.

Egy apától 5 korona szorgalmi jutalmul Kovács Miklós III. o. tanulóknak.

A 40 frt jutalmi általányból vásárolt és ajándékkönyvek-ből I. A) osztályosok: Gábor László Zsaskovszky Ima- és Énekkönyv, Szabó Lajos Szt. Koszoru, Gecző Dénes Magy. millenium, Bálint Károly u. a.

I. B) Ábrahám József Szt. Koszoru, Csomortáni Ignác u. a., Fejér Kálmán u. a., Fekete József u. a., Buzás Imre Magy. millenium, Csáky Mihály u. a., Kokasi Jenő u. a., Kösségi Bert. u. a., Pál Ignác u. a.

II. osztályosok: Albert Vilmos, Br. Eötvös József összes költeményei, Dénes Imre u. azt, Lakatos József, Br. Eötvös J. emlékbeszédei, Zakariás Jenő u. azt, Csáky Béni Zsaskovszky Ima és Énekkönyv, Puskás Gábor u. azt, Barcsai Béla u. azt, Bodó József u. azt, Cseh István u. azt, Imecs Aladár u. azt, Incze Gábor u. azt, Kristó Péter u. azt, Molnár Lajos u. azt, Nagy Béni Ifj. könyve, Szabó Dénes u. azt, Buzás József Szabad Órákra, Potyó Antal u. a. Ujfalvi László. Az ezredévi orsz. hét emlékoszlop története, Kovács Gábor u. azt, Pohl Antal u. a, Szőcs Albert u. azt.

III. osztályosok Biró Ferencz Polgár Gy. O-kori hitéleti és műv. régiségek, Dávid Dénes u. a. Elekes Márton Toldi, Dávid László Toldi, Beke Miklós Toldi, Csiszér Ábel Toldi.

IV. osztályosok : Bálint Károly Kölcsey Ferencz vál. mor. munk., Br. Apor P. élete és működése, Kardos Árpád Kölcsey Ferencz vál. proz. munk. Br. Apor P. élete és működése. Bogády Gábor u. a. Élthes Gyula u. a. Lakatos Mihály u. a. Tompos Gábor u. a. Br. Apor P. élete és működése, Molnár Imre Polgár Gy. O-kori hitél és művészi régiségek és valamennyien Magyar Millennium. 1—1 példányát.

4. Tandijmentesség.

Egész tandij mentességben részesültek: Csáki Béni, Pus-kás Gábor II. Biró Ferencz III. Kardos Árpád IV. Bardocz János, Bálint Alajos, Blénesi Balázs, Daragus András, Kovács József, Pál Gábor, Glósz Miksa V. Márkos András, Kurkó Ignác, Péter Antal, Petrics Gusztáv, Ráduly Mózes, Vida Zs. József, Tulit Áron. VI. Bodó Ferencz, Klára András, Lakatos János VII., Potovszky András és Tódor Béla VIII. oszt. tanulók.

b) Fél-tandij mentességben részesült: Biró Antal I., Bodó József II., Kőszegi Bertalan I., Tima Gyula III., Boga Ubeld, Domokos Sándor IV., Berecz Sándor, Botár Adolf, V. Veress Károly VI., Botár Bénéiam, Csedó András VII., Darádics Félix, Gegő Bénéiam VIII. osztályos tanulók. Az elengedett tandij 260 frt, az egész tandijnak 10·27⁰/_o-a.

A tanulóktól befolyt: beiratási díj 383 frt, tanári nyugdíj 1149 frt, tandij 2277 frt, az ifjusági könyvtárra 191 frt 50 kr, összesen 4192 frt. Ezen összegből illeti a tanulmányi alapot: 1855 frt 46 kr, a tanári nyugdíjalapot 1885 frt 23 kr.



XII. Statisztikai táblázat.

I. A tanulók általános áttekintése.

Osztály	Létszám			Vallás ¹⁾	Nyelv és nemzetiség ²⁾	A szülők polgári állása				Előmenetel				Összesen								
	beiratott	elmaradt	tanév végig megmaradt	római katolikus görög katolikus ev. református izraelita	magyar-székely	magyar-német	magyar-román	értelmiség	őstermelő	kereskedő s iparos tisztviselő	szolga és munkás	részletesen			általán							
												jó	elégtelen									
I. A)	46	7	39	39	—	—	—	39	—	6	19	7	5	2	2	3	21	13	33	6	39	
I. B)	47	5	42	41	—	1	—	42	—	5	21	8	7	1	4	11	17	10	38	4	42	
II.	66	3	63	57	1	3	—	61	—	10	33	6	10	2	4	15	33	9	60	1	61	
III.	51	4	47	40	1	—	—	46	—	10	13	15	9	—	2	9	27	9	45	2	47	
IV	45	2	43	38	3	2	—	31	—	3	22	8	6	—	2	14	27	—	43	—	43	
V.	42	—	42	40	—	1	—	41	—	5	22	8	6	1	5	12	19	5	39	2	41	
VI.	43	3	40	32	1	1	—	40	—	5	21	7	6	1	2	12	26	—	40	—	40	
VII.	24	1	23	19	—	1	—	20	—	3	8	3	5	1	1	5	14	—	20	—	20	
VIII.	19	—	18	18	—	—	—	18	—	2	9	2	4	1	2	6	10	—	18	—	18	
I—VIII.	388	25	358	336	6	9	—	348	—	2	49	168	64	60	9	24	87	194	46	336	15	351

¹⁾ Ezen és a következő rovatokban is csak az év végéig megmaradt tanulók száma van felvéve.

²⁾ A haladók közé az egy tantárgyból megbukott és jó magaviseletű tanulók is felvételnek.

³⁾ Azaz: a kik több tantárgyból buktak, vagy egy elégtelen mellett szabályszerű yiseletük volt.

2. A tanulás eredményének tárgy- és osztályonkénti áttekintése.

T á r g y	I. a) osztály						I. b) osztály						II. osztály						III. osztály										
	jeles	jó	elégséges	elégtelen	osztályzatlan	fölment. v. n. járt	kimaradt	jeles	jó	elégséges	elégtelen	osztályzatlan	fölment. v. n. járt	kimaradt	jeles	jó	elégséges	elégtelen	osztályzatlan	fölment. v. n. járt	kimaradt	jeles	jó	elégséges	elégtelen	osztályzat	fölment. v. n. járt	kimaradt	
Vallástan	3	12	22	2	—	—	—	9	15	17	1	—	—	—	9	19	33	—	—	—	5	9	26	12	—	—	—	—	4
Magyar nyelv	4	9	20	6	—	—	—	5	20	15	2	—	—	—	12	14	28	1	—	—	5	9	16	20	2	—	—	—	4
Német nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	13	30	—	—	—	—	4
Latin nyelv	7	3	19	10	—	—	—	4	18	14	6	—	—	—	12	13	29	7	—	—	5	7	13	19	8	—	—	—	4
Görög-pótló irod. olv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Történelem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	10	29	1	—	—	—	4
Földrajz	5	19	13	2	—	—	—	12	14	16	—	—	—	—	22	19	20	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—
Physikai földrajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	13	24	—	—	—	—	4
Politikai földrajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Természettrajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Természettan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mennyiségtan	2	14	16	7	—	—	—	3	9	23	7	—	—	—	7	22	30	2	—	—	5	10	13	23	1	—	—	—	4
Rajzoló geometria	12	7	20	—	—	—	—	23	6	13	—	—	—	—	31	16	14	—	—	—	5	29	13	5	—	—	—	—	4
Szabadkézi rajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szépírási	—	14	21	4	—	—	—	4	16	22	—	—	—	—	14	23	24	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—
Torna	9	11	16	4	—	1	—	10	18	13	—	—	1	—	8	22	28	2	—	1	5	9	15	20	—	—	3	—	4
Ének	—	3	14	8	—	12	—	5	6	23	—	—	8	—	11	8	21	4	—	17	5	12	11	9	—	—	15	—	4
Zene	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	—	—	—	5	—	2	—	—	—	—	—	4
Általában	2	8	17	12	—	13	7	4	11	17	10	—	—	—	9	12	31	9	—	—	5	6	8	24	9	—	—	—	4

2. Tanulás eredményének tárgy- és osztályonkénti áttekintése.

T á r g y	IV. osztály					V. osztály					VI. osztály					VII. osztály					VIII. osztály				
	felment. v. n. járt					felment. v. n. járt					felment. v. n. járt					felment. v. n. járt					felment. v. n. járt				
	jeles	jó	elégséges	elégtelen	kimaradt	jeles	jó	elégséges	elégtelen	kimaradt	jeles	jó	elégséges	elégtelen	kimaradt	jeles	jó	elégséges	elégtelen	kimaradt	jeles	jó	elégséges	osztályzatlan	kimaradt
Vallástan	11	19	13	—	2	10	17	14	—	—	9	18	13	—	3	8	11	1	—	3	5	8	5	1	—
Magyar nyelv	3	17	33	—	2	10	14	17	—	—	17	12	11	—	3	6	4	10	—	3	5	6	7	1	—
Német nyelv	4	16	23	—	2	7	17	16	1	—	2	21	17	—	3	5	13	2	—	3	2	8	8	1	—
Latin nyelv	4	9	30	—	2	3	9	23	6	—	3	16	21	—	3	4	4	12	—	3	3	9	6	1	—
Görög nyelv	—	—	—	—	—	3	6	9	—	—	7	14	19	—	3	5	7	2	—	3	3	8	4	1	—
Görögpótló irod. olv.	—	—	—	—	—	4	9	8	—	—	3	4	2	—	3	1	3	2	—	3	2	—	1	—	—
Történelem	5	17	21	—	2	10	14	17	—	—	12	11	15	—	3	—	—	—	—	—	7	6	5	1	—
Politikai földrajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	5	2	—	3	—	—	—	—	—
Természettan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	9	7	—	3	3	6	9	1	—
Természetrész	13	15	15	—	2	15	19	7	—	—	9	23	8	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mennyiségtan	4	20	19	—	2	10	12	17	2	—	8	19	13	—	3	5	6	9	—	3	4	6	8	1	—
Rajzoló geometria	22	15	6	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bölcsészeti	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	7	7	—	3	6	6	6	1	—
Görögpótló rajz	—	—	—	—	—	17	5	—	—	—	6	3	—	—	3	3	3	—	—	3	3	—	—	—	—
Torna	21	17	4	1	2	13	20	5	—	6	12	20	8	1	3	6	6	8	—	3	8	5	4	1	1
Ének	11	16	6	—	2	17	10	8	—	3	13	11	11	—	3	5	6	6	—	—	5	6	5	1	2
Zene	8	4	—	—	2	3	1	—	—	—	6	—	—	—	3	2	1	—	—	—	3	—	—	—	—
Francia nyelv	—	1	—	—	2	1	2	—	—	—	3	1	—	—	3	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—
Általában	2	14	27	—	2	5	12	19	1	—	2	18	20	—	3	3	6	11	—	3	3	5	10	1	—

3. Magaviselet, életkor és szállás szerinti áttekintése.

Osztály	A tanév végeig megmaradt tanulók																				Összesen	
	Magaviseletre nézve*)			életkor tekintetében										szállás szerint								
	jó	szabályszerű	kevésbé szabályszerű	1888.	1887.	1886.	1885.	1884.	1883.	1882.	1881.	1880.	1879.	1878.	1877.	1876.	1875.	finövel- dében	interna- tusban	künn		
				z z ü l e t e t t										alapítványos	fizetési	szervitor	tarisnyás	szervitor	kezi ösztöndíjas	a szülőknél		
I. a)	27	11	1	4	10	11	12	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	1	34	39
I. b)	40	2	—	1	9	15	12	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	2	36	42
II.	47	13	1	—	2	11	22	18	7	1	—	—	—	—	—	—	—	4	5	1	22	61
III.	45	2	—	—	—	—	9	16	15	5	2	—	—	—	—	—	—	3	3	2	19	47
IV.	40	2	1	—	—	—	1	7	15	9	10	1	—	—	—	—	—	6	6	2	14	43
V.	28	3	—	—	—	—	—	16	8	14	3	—	—	—	—	—	—	10	7	—	10	41
VI.	39	1	—	—	—	—	—	—	9	10	7	8	4	2	—	—	—	13	4	—	14	40
VII.	25	5	—	—	—	—	—	—	—	5	7	8	—	—	—	—	—	2	4	—	5	20
VIII.	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	6	9	1	—	—	—	2	1	—	7	18

4. Származási hely szerinti áttekintése.

L a k h e l y e	O s z t á l y									Összesen
	I A)	I B)	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Helybeli	1	3	2	2	4	3	2	1	2	20
Csikmegyei	32	29	53	40	36	24	30	9	12	265
Alsó-Fehérm.	2	1	2	—	—	—	—	—	—	4
Brassómegye	1	1	2	—	—	—	—	—	—	4
Háromszékm.	1	2	—	2	3	8	8	9	—	33
Kolozsmegye	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Maros-Tordam.	1	2	—	—	—	—	—	—	—	3
Nagy-Küküllöm.	—	2	1	1	—	—	—	—	—	4
Szebenmegye	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Tolnamegye	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Torda-Aranyosm.	—	—	—	—	—	1	—	1	1	3
Udvarhelym.	1	1	1	1	—	1	—	—	—	5
Románia	—	1	1	—	—	1	—	—	—	3
Összesen	39	42	61	47	43	41	40	20	18	351

XIII. Meteorologiai észleletek.

A csik-somlyói állomás fldr. hossz.: 43°32'; fldr. szél: 46°22'; tenger feletti magassága 707-m.

Hónap	Légnyomat			Hőmérséklet C. sz.			Páranyo- más		Ned- vesség			Csapadék m. m.			Szélirány				Szél erősség (közép)	Felhőzet (közép)	Jegyzet	
	közép	legnagyobb	legkisebb	közép	legnagyobb	legkisebb	közép	legnagyobb	legkisebb	közép	legnagyobb	havi	24 órai	ennek napja	fő uralkodó)	másod "	harmad "	negyed "				
Január	703.0	717.3	690.3	-10.8	-2.4	-26.3	1.1	5.0	0.7	93	100	76	38.0	9.2	29	SE	SW	E	W	2	9	száraz, hideg
Február	701.8	714.9	699.0	-9.4	+5.2	-20.0	2.6	10.0	1.3	90	98	80	32.8	13.5	9	S	SE	NW	N	1	5	mérsékelt
Márczius	698.3	709.0	692.8	+1.6	9.4	7.6	4.6	8.0	3.2	74	92	65	21.6	4.2	8	E	SW	NE	E	3	4	enyhe
Április	695.5	688.2	688.2	7.0	21.6	2.1	4.3	7.2	1.6	82	100	65	29.6	2.8	21	S	SW	E	NE	2	5	nedves
Május	700.0	710.0	697.3	11.8	19.3	5.8	7.4	11.3	4.6	73	94	53	35.3	10.8	22	SW	S	SE	NE	1	5	kövér
Junius	703.8	712.6	700.0	14.3	22.8	7.3	9.5	13.0	4.8	71	92	52	42.0	3.7	11	SE	SW	E	NE	2	6	nedves
Julius	704.0	709.8	700.6	16.8	23.2	9.4	11.0	13.9	6.9	75	97	53	75.3	12.7	20	SW	S	SE	NE	3	6	nedves, kövér
Auguszt.	703.0	713.0	701.0	18.0	24.0	10.3	10.8	12.6	7.0	76	98	60	22.0	2.3	3	NE	S	SW	E	2	4	kellemes
Szeptem.	702.8	714.8	700.0	16.3	19.0	9.6	9.2	10.7	6.9	82	97	69	14.9	4.0	18	NE	E	SE	W	3	3	változó
Október	700.6	715.6	698.9	6.3	16.2	-2.5	6.8	13.0	3.6	80	93	65	15.2	8.3	4	W	NW	N	SE	2	4	havas
Novem.	703.0	714.8	700.3	+0.2	7.3	-16.3	3.4	8.2	1.4	73	92	50	20.8	4.2	29	S	SW	W	NW	3	4	hideg
Deczem.	704.0	715.3	699.3	-4.6	28.	-18.2	2.6	5.0	1.3	73	94	58	14.0	4.3	21	W	SW	S	SE	1	4	enyhe
Évi közép	701.6	721.9	698.2	9.7	14.3	-3.8	5.9	9.7	2.9	78	94	61	40.7	10.7	14	S	SW	SE	NE	2	4	kellemes

Észlelő: Bándi Vazul, főgymn. igazgató

XIV. Figyelmeztető.

1. A tanulók szabályszerű *felvétele* és beírása szeptember három első napján történik. A beírandó tanulók tartoznak az igazgatónál a keresztleveleiket vagy ezt helyettesítő hiteles okirat és a közelebbi osztályból nyert iskolai bizonyítványukat mulhatatlanul bemutatni.

2. Az 1887. évi XII. t.-cz. 4. és 5. §§ ai értelmében azon tanulók, kik nem igazolják, hogy életük 12 évéig újraoltattak vagy 5 éven belől sikeresen beoltva lettek, vagy valóságos himlőt álltak ki az illetékes egészségügyi hatóságnak gymnasiumban véglegesen addig felnem vehetők, a míg a netalán kiderült hiány pótolva nem lesz, vagy nem igazolják azt, hogy az újraoltás kötelezettsége alól törvényszerűleg fölmentettek. — Közelebbi tájékozás céljából forduljanak a t. szülők és gyámok gyermekeikkel a legközelebbi járás- vagy körorvoshoz.

3. *Felvétel az internátusba.*

Mindazon nem-alapítványos gymu. ifju, kik nem a tanoda székhelyén vagy a tőzsomszédos helyiségekben laknak, *collegális benlakásban* (internátusba vagy semináriumban) lesznek beszállásolandók. Az internátusról tudni kell a) hogy az ifjak az internátusban kényelmes lakást, fűtést, világítást, és felügyeletet nyernek; b) ellenben a kosztbeli ellátásról a régi tarisnyarendszer szerinti maguk gondoskodnak; c) az internátusi ifjak együttes élölmezés céljából a szülők vagy gyámok szomszédsága szerint 8—9 tagu csoportokká alakulnak; d) minden csoporthoz 1 servitor-növendék osztatik be, kit szolgálat fejében a csoport ingyen lát el élelemmel; e) a csoportok számára lehetőleg az intézethez közel eső gazdákkal a kifőzésre nézve az internátusi előljáróságtól kikért előleges utasítás után a szülők szerződnek; f) az élölmezési csoportoknak két rendbeli abroszra van szükségük, melyeket vagy a szülők vagy a szerződés szerinti a kifőzőházak szolgáltatnak; ellenben g) asztalkendőről és evőeszközről az egyes ifjak gon-

doskodnak; h) benlakási díj fejében minden internátusi növendék után 1 frt fizetetik; fűtési anyagul pedig 1 öl kemény tűzifa szállítandó be. Ha ezen illetmény szeptember 20-ig be nem szállítatik; az illető szülő vagy gyám annak fejében egy öl fűdrát a csiksomlyói árfolyam szerint köteles szeptemberben befizetni.

4. *Felvétel a semináriumba.*

A semináriumra vonatkozólag megjegyzendő, hogy azon alapítványos tanulók, kik a semináriumban az alapítványos ifjakkal kívánnak lakni és kosztolni az egész tanévre 120 frttért lakást és teljes ellátást nyernek a semináriumban, mely összeget előleges részletekben a semináriumi igazgatónál tartoznak lefizetni. Miután a semináriumban csak korlátozott számmal vétetnek kosztosok, azért a felvétetni akarók jó előre lehetőleg aug. elején legalább levél által jelentkezzenek.

5. *Tandijra vonatkozó szabályzat.*

Az 1894. évi statusgyűlés jegyzőkönyvének XXII. pontja alatt foglalt határozott alapján Püspök excellenciája az egyházmegyei Igazgató-tanáccsal egyetértőleg a gymnásiumok tandija ügyében következőleg intézkedett:

1. Minden tanuló kivétel nélkül minden tanintézetben és minden osztályban valláskülömbőség nélkül évenként beírás alkalmával 1 frt beírási díjat fizet, a melynek fizetése alul senki sem mentetik fel.

2. Minden tanuló minden intézetben és minden osztályban fizeti az országos tanári nyugdíj alapba az 1894. évi XXII. t.c.z. 3. §. c) pontja szerint fizetendő 3 frt évi járulékot; továbbá értesítő és ifjúsági könyvtárdíj czímen fizet 1 frt. Ezeknek fizetése alul sem mentetik fel senki.

3. A tulajdonképeni tandíjat illetőleg a tanintézetek közötti különbségnek fentartása mellett a felső négy osztály tandija magasabb, mint a négy alsóé.

4. Ezen 3. alatti pontnak alapján fizetnek a kath. vallásu tanulók:

a) Csik-Somlyón, Maros-Vásárhelyen, Székely-Udvarhelyen, és Kantában (Kézdi-Vásárhely) az I—IV. osztályban 5 frtot, az V—VIII. osztályban 10 frtot.

b) Brassóban, Gyulafehérvárt és Kolozsavárt az I—IV. osztályban 10 frtot, az V—VIII. osztályban 15 frtot.

5. Nem katolikus vallásuak ezen 4. alatt megállapított tandíjnak kétszeresét fizetik.

A fentebbiek szerint a kath. vallásuak összesen fizetnek

a) Csik-Somlyón, Maros-Vásárhelyen, Székely-Udvarhelyen és Kantában az I—IV osztályban ($1+1+3+5$) 10 frtot, az V—VIII. osztályban ($1+1+3+10$) 15 frtot.

b) Brassóban, Gyulafehérvárt és Kolozsvárt az I—IV. osztályban ($1+1+3+10$) 15 frtot, az V—VIII. osztályban ($1+1+3+15$) 20 frtot.

A nem kath. vallásuak összesen fizetnek :

b) Csik-Somlyón, Maros-Vásárhelyen, Székely-Udvarhelyen és Kantában az I—IV. osztályban ($1+1+3+10$) 15 frtot, az V—VIII. osztályban ($1+1+3+15$) 20 frtot.

b) Brassóban, Gyulafehérvárt és Kolozsvárt az I—IV. osztályban ($1+1+3+20$) 25 frtot, az V—VIII. osztályban ($1+1+3+30$) 35 frtot.

6. Az 1. és 2. pont alatti díjak fizetése alól senki sem lévén felmenthető, ezek együtt 5 frtot tesznek, a mely 5 frt tehát minden tanév elején a beírás alkalmával minden tanuló-tól minden osztályban befizetendő. A 4. és 5. pont alatt részletezett tulajdonképeni tandíjak fizetése alul felmentésnek lévén helye; azok három egyenlő részletben is fizethetők, még pedig november 15-éig, január 15-éig és márczius 15-éig, mi által az 1200—1889. szám alatt kiadott tandíj mentességi szabályzat 7. §. módosul.

7. Tandíjmentességért azon tanulók is folyamodhatnak, a kik két tárgyból kaptak ugyan elégségest, de a többi tárgyból jó előmenetelt tanusítottak; ez által az 1200—1889. sz. alatt kiadott tandíjmentességi szabályzat 2. §-nak b) pontja és 4. §. módosul.

8. A tandíjmentességet illetőleg a fősúly a félmentességre helyeztetik, egész mentesség csakis kiváló szorgalom és előmenetel mellett valóban szegényeknek adatik.

9. A tandíjmentességről szóló szabályzatba felvételik a következő pont: „A ki igazolja, hogy ez idő óta 3 fia jár közép vagy felső iskolába (gymnásium, reáiskola, akadémia, egyetem, műegyetem) s ha az illető tanuló előmenetele a 2. §. b) (jelen rendelet 7. pontjával módosított) pontjának megfelelő, a tandíj felének fizetésétől felmenthető egyszerű kérelemre, még ha nem is egészen szegény.

10. Az összes díjak beszolgáltatandók az igazgató tanáchoz a központi főpénztárba, mivel az egyes intézetek határozott évi átalányokat kapnak.

Ezen intézkedés az 1895—96. tanév kezdetével lép életbe.

Kellő tájékozás végett álljon még itt az 1889. évi ápril. 1-ről 1260. sz. a. kiadott és a fennebbiekben is hi. tolt.

„Tandijmentességi szabályzat.

1. §. Az erd. róm. kath. status gymnásiumban a status-gyűlésről megállapított (Csik-Somlyón 6 frt) tandij fizetendő, mely alól rendszerint senki sem mentetik fel.

2. §. Kivételképen azonban a főtanhatóság elengedheti az egész vagy a fél tandij fizetést jó erkölcsi magaviseletű és egyuttal jó igyekezetű, tehetséges tanulónak, ha

a) a szülők vagyontalanságát az illető politikai hatóságtól kiállított, (és a róm. kath. lelkésztől is aláírt) bizonyítvány igazolja¹⁾ ;

b) az előző tanévről szóló gymnásium bizonyítvány szerint erkölcsi magaviselete legalább szabályszerű volt, s az egyes tantárgyakból legfeljebb csak egyetlen elégséges osztályzatot bír, a többi jeles és jó lévén ;

c) a tanártestület a díjmentességre ajánlja,

5. §. Olyan tanulók kérvényét, a kiknek bizonyítványa kevésbé szabályszerű magaviselet, avagy egynél több elégséges érdemjegyet tartalmaz, az igazgatók el nem fogadhatják ; hanem a jelen szabályzatra való hivatkozással visszautasítják, s a tandijfizetésre határidőt tűznek ki.

5. §. Elemi iskola bizonyítvánnyal kizárólag csak akkor lehet tandijmentességért folyamodni, ha annak érdemjegyei mind jelesek és jók.

6. §. A tandijmentességi kérvények minden tanév elején legkésőbb szeptember 15-éig az illető gymnásium igazgatóságánál adandók be. A tanártestület tartozik a kérvényeket még a szept. hóban tartandó ülésen lelkiismeretesen tárgyalni, s véleményét minden egyes folyamodra nézve jegyzőkönyvbe venni. Az összes iratokat az igazgatók okt. 1-éig a főtanhatósághoz felterjesztik, hogy az igazgató-tanács októberi rendes közgyűlésén végleg határozhasson. Fel nem szerelt vagy később beadott kérvények figyelembe nem vétetnek.

7. §. A tandij beszedéséről az illető igazgatók felelősök.

9. §. A jelen szabályzat a gymnásiumi Értesítőben közzéteendő.

5. A tandijon kívül minden gym. tanuló tartozik ifjúsági könyvtári illeték gyanánt 30 krt és „Értesítőre“ szintén 30 krt előre fizetni.

6. Vizsgálatok.

A pótló-, javító-, valamint fölvételi vizsgálatok augusztus 31-én tartatnak meg. A javító vizsgálatok iránt folyamodványo-

¹⁾ A melléklendő szegénységi bizonyítványban kitüntetendő folyamodó szülő által a legközelebbi évben fizetett adó összege.

kat és alapítványi kérelmeket is rendesen július 3-áig az igazgatósághoz be kell adni. A javító-vizsgálatokat a tanulók azon tanodánál kötelesek kiállani, melynél megbuklottak, vagy azokat elmulasztották. A fölvétel feltételei jó sikerrel végzett elemi IV. osztály, vagy hasonfoku tanoda s az ezektől kiállított bizonyítvány. Különben pedig a mindenkire köteles fölvételi vizsgálat tárgyai értelmes magyar olvasás, a magyar nyelvtanból, az alaktan főbb részeinek ismertetése, jól olvasható diktandó írás és a négy alapművelet közönséges és törtszámokkal a polgári iskolából jött tanulók a latin nyelvből fölvételi vizsgát tesznek.

A tanulók, valamint a szülők és gyámok is figyelmeztetnek az iskolai bizonyítványok megőrzésére; minthogy ezek másolatai az eredeti elvesztését bizonyító kérelemmel és e mellett kivált az érettségi ekmányé sok nehézséggel állitható ki. Figyelmeztetnek továbbá a szülők és gyámok, hogy az évharmadi Értesítőket szorgalmasan vegyék át iskolázottjaiktól és azokat jól betekintve, írják alá, vagy maguknak megmagyaráztatva, más hiteles ember, jelesen a plebános ur által irassák alá, hogy ne csupán az évvégi bizonyítványból és így későn ébredjenek arra, hogy a fiok vagy gyámoltjok elvesztegette a drága tanidő és iskola évet.

Az ifjak tankönyveiket a *kölcsönkönyvtárból* illő 0/0 mellett nagyobbbrészt beszerehetik.

Csik-Somlyón, 1898. június 29-én.

Bándi Vazul,
főgymn. igazgató.

TARTALOM.

	Lap. 5
I. Szuperintendens Kis János (Tanulmány.)	37
II. Adatok a lefolyt tanév történetéhez	45
1. A tanév tartama.	
2. Valláserkölcsei állapot.	
3. Egészségügy.	
4. Iskolai ünnepély.	
5. Személyzetiek.	
6. Fontosabb rendeletek és átiratok.	
III. Tanári kar	47
IV. A bevégzett tananyag	67
1. Rendes tantárgyak.	
2. Rendkívüli tárgyak.	
V. Írásbeli dolgozatok	69
1. A felgymnasiumi magyar nyelvi tételek.	
2. Az írásbeli érettségi vizsgálat tételei.	
VI. Önképzőkör	72
VII. Tanszerek gyarapodása	79
1. Tanári könyvtár.	
2. Szertárak.	
A gymnasiumi kölcsönkönyvtár állása 1897—8-ik tanév végével	80
VIII. A főgymnasium kiránduló egyesülete	81
IX. Finövelő intézet	84
1. Seminarium.	
2. Internatus.	
X. Az ifjúság érdemsorozata	100
XI. Jótékonyosság	105
1. Adakozás.	
2. Segélyezés.	
3. Jutalmat nyertek.	
4. Tandijmentesség.	
XII. Statisztikai táblázatok	110
1. A tanulók általános áttekintése.	
2. Tanulás eredményének tárgy- és osztályonkénti áttekintése.	
3. Magaviselet, életkor és szállás szerinti áttekintése.	
4. Származási hely szerinti áttekintése.	
XIII. Meteorologiai észleletek	111
XIV. Figyelmeztető	111

